

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בהעלותך

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואלו שליט"א

התשפ"ו

הלכות שבת

פתיחת ההיכל והוצאת ספר תורה

- א. משה רבנו תיקן להם לישראל שיהו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי שחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה.^א
- ב. קודם הוצאת ספר תורה אומרים פסוקים "אתה הוראת לדעת" לפי שנאמרו על התורה.^ב והם ח' פסוקים כנגד שבעה העולים לס"ת והמפטיר, וביו"ט מדלגין ב' פסוקים, ומתחילין מן יהי ה' אלהינו עמנו, ובחול אומר ג' פסוקים בלבד, כנגד ג' העולים. והמוסיפין וגורעין אין להם על מה שיסמוכו.^ג
- ג. מנהג נכון להדביק קלף עם ציור המנורה על דלתות ארון הקודש מבפנים שזה מגן מכל פרענות ומכל גזירות קשות ורעות שלא יבואו.^ד
- ד. נהגו לכבד בפתיחת ההיכל והוצאת הספר תורה מהארון את רב בהכנ"ס או חכם גדול בתורה וכן חתן בתוך ז' ימי המשתה.^ה או אדם שאשתו בחודש התשיעי.^ו
- ה. באופן פתיחת הפרוכת יש נוהגים לפתחו מימין לשמאל. ויש נוהגים לפתוח הפרוכת משמאל לימין, וכן עיקר.^ז

עיונים והארות

חשוב מאד, וכן צריכים לנהוג בכל בתי הכנסת, וראיתי ב"ה בימינו יש מקומות שעשו בדלתות הארון מבחוץ למנצח בצורת המנורה באותיות גדולות מאירות עינים ממתכת בצפי זהב או בחומר אחר וזה דבר טוב מאד אשריהם ואשרי חלקם. ה. כ"ב האמת ליעקב (הלכות ס"ת אות ו) והגאון החיד"א בלדוד אמת (סי' ד אות ו), ושכ"כ רבנו האר"י בשעה"כ (דף מח ע"ד) והענין הוא כי שגבהה מאוד מעלת פתיחת ההיכל וסודותיה והאורות המתגלים על ידה. והוא שע"י פתיחת דלתות ההיכל גורם בקיעת יסוד הבינה וגילוי החסדים ומתגלה היסוד דחכמה הרומז לס"ת ואורו גדול מאוד.

ו. כ"ב החיד"א (עבודת הקודש, אות ז), ומנהג העיר שמי שנכנסה אשתו בחודש הט' לעיבורה, נזהר לעשות החודש הוא מצות פתיחת ההיכל, והוא מנהג יפה, ויש לו סמך על דרך הסוד. והביאו כה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב)

ז. כ"ב הפרישה (סי' קכח סוף אות כג) וז"ל: וגם כשפותחין הארון ומסירין הפרוכת יש נוהגין שמסירין מצד צפון לדרום והוא הפנייה מצד שמאל לימין ויש אומרים כדרך שבני אדם כותבין והיינו שישלוט בידו הימנית שמצדו יאחז הפרוכת ויגללנה לצד שמאל דוגמא בהליכה עקירת רגל ימין. ולפי מה שכתב ב"י לעיל סימן קכ"ג (ד"ה וכתוב) דנותנין שלום לצד שמאל תחלה ולית ביה משום כל פינות יהיו לצד ימין כיון דאינו פונה לשום צד הכי נמי בפתיחת ופינת פרוכת מצפון לדרום אין קפידא דהא גם כן אינו פונה. עכ"ל.

ובלקט הקמח החדש (סי' ג) דברוב המקומות נוהגין לגלול הפרוכת מימין לשמאל, כפי דרך הכתיבה שלנו (אם כי לענין נר חנוכה המנהג ברוב המקומות משמאל לימין, וצ"ע), ובדרכי חיים ושולם (אות קצה) שכן נהג הגה"ק ממונקאטש זצ"ל, ופשוט

א. כן הוא לשון הרמב"ם (פי"ב מהלכות תפלה ה"א). וברמב"ם כתב ש'משה' תקנהו, ובגמרא בבא קמא (פב.) איתא ש'נביאים' שביניהם תיקנהו. וז"ל הגמ' "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשימות אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעי' נה, א) הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.

ומבאר הכסף משנה (שם) "מה שאמרו עמדו 'נביאים' שביניהם ותיקנו, כתב רבנו משה, רבנו ע"ה שהוא היה הנביא הגדול, וכל נביאים שבדור בית דינו הוא, ועוד שלא עשו דבר אלא בהסכמתו, ואם כן אליו ראוי הדבר ליחס הענין. ב. טור (סי' רפא), ומנהג ספרד לומר "אתה הוראת לדעת" קודם קריאת ספר תורה, לפי שנאמר (דברים ד, לה) על קבלת התורה.

ג. בא"ח (ש"ב פר' תולדות אות טו) וכוז' בשלמי ציבור.

ד. בענין צורת המנורה כתב בספר "יראת אל" לרבנו בעל הרוקח זי"ע שכתוב בתוך דבריו: "ואם יצייר בבהכ"נ בארון הקודש יגין בעד גזירה לקהל". וכן שם "והרואה אותו מצוייר בצורת מנורה ימצא חן וחסד בעיני אלקים ואדם", וכן ראיתי בשו"ת צמח צדק (הקדמון סי' ו) שכתב שנהגו כן בכל קהלות ישראל להדביק קלף עם ציור המנורה על דלתות ארון הקודש בפנים, שזה מגן מכל פורענות. וע"פ זה כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ד סי' לב) דהנכון לחדש מנהג זה. וכ"כ בפסקי תשובות (אוצ"ח סי' א אות ח). וכן המנהג בישיבתנו הקדושה ששמנו בארון הקודש מבפנים בדלתות הארון למנצח בצורת המנורה וזה דבר

1. קודם שמוציאים הס"ת מן ההיכל נוהגים לומר "ברוך שמייה" וכו' כי מתגלה אור גדול ונורא והוא בחי' יסוד דחכמה. ואם נתאחר מלאומרו בשעת הוצאת ספר תורה, יכול לאומרו עד שפותחין הס"ת לקרות בו ט.

עיונים והארות

דאימא אשר בתוכו הס"ת שהוא היסוד דאבא ואח"כ באה הבקיעה הב' והיא בקיעת היסוד דז"א עצמו שיצא האור של היסוד דאבא לחוץ אל יעקב הנתון במקום שהוא כנודע ובקיעה זו היא ענין פתיחת תיק הס"ת עצמו שיתגלה הארת התורה הכתוב בתוכו לחוץ אל כל הקהל כנודע. ואח"כ בעת שקורין בתורה אז הוא יוצא האור שבתוכו לחוץ שהיא התורה עצמה שנקראת אור.

וכתב המשנ"ב (סי' קלד ס"ק יג) בשם אחרונים, אם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו. וכ"כ הכה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב).

וכתב שערי אפרים (שער י' סעי' א), ואם לא אמר בשעת הוצאה, יאמר אותו כשפותח אותה לפני העם. וכתב ע"ז בפתחי שערים (ס"ב ב) ונראה שכתב כן לפי מה שנוהגין בארץ ישראל להגביה הספר תורה להראות לעם קודם קריאה, אך נראה דגם לדידן נמי שפיר דמי לאמרו בשעת הגבהה, שאז העם משתחיים לספר תורה.

וכ"כ בספר עטרת תפארת (כתר מלכות אות רי"ב) וז"ל: והנה לפ"ז מ"ש הזוה"ק מתפתחון תרעי שמיא דרחמי הוא על בקיעה הב', כי ידוע ז"א נקרא שמים, ונמצא כי עיקר אמירת הבקשה הנז' צריך לאמרה בעת שהס"ת פתוח, והיינו מעת שפותחין אותו להראותו לקהל להשתחות לו, ולא כאותם שקורין זה הבקשה בעת שמוליכין הס"ת מן ההיכל לבימה, דאותה שעה הס"ת סגור ולא פתוח.

ומדברים אלו תבין כי גם אחר שמניחין הס"ת פתוח על הבימה כאשר קורין בו, כל משך זמן זה הוא מסוגל לבקשת רחמים. ולכן אם יש לאדם איזה בקשה ותפילה יאמר אותה בין גברא לגברא בעוד שהס"ת פתוח, כי בעת שקורין בס"ת א"א לעסוק בדברים אחרים, רק אזניו יהיו אל קריאת התורה שקורא הש"ץ כנודע.

גם מזה תבין כי נדבת הצדקה שמתנדב העולה לס"ת, הוא מה טוב ומה נעים בזמן ההוא, שהוא זמן פתיחת תרעי שמיא דרחמי ומעוררין את האהבה לעילא, ולכן טוב שהחזן יברך את העולה המתנדב בעת ההיא. ולכן נהגו להתנדב העולין לס"ת צדקה למנוחת אביהם ואמם, ולכן נהגו לבקש ג"כ מהחזן רחמים בעד או"א של העולה בעת ההיא. אך מורינו הרב האר"י זיע"א היה מפקפק על נוסח ההשכבה שנוהגים לומר העולם, יען שיש בה דברים גדולים וגבוהים מאד שאין ראוי לאומרם אלא על אנשים גדולי המעלות.

גם דע כי טוב שגם העולה בעצמו יבקש רחמים בלחש על עצמו, בלשון קצר וצח אחר שיברך ברכה אחרונה על התורה, בהיות הס"ת פתוח ויד ימינו אוזות בו. ורק בשבת ויו"ט לא ישאל צרכיו, אלא יאמר עוד הפעם בקשת בריך שמייה דמארי עלמא הנז' בזהרה, או תפילת יהא רעוא

שכל שיש איזה סיבה שנוח יותר אם יגללו הפרוכת לצד מסוים יש לעשות כן כי כאמור יש סימוכין לכאן ולכאן. (פסקי תשובות סי' קלד הערה 53)

ח. והטעם הוא שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין. וכמו שנוהגים בחנוכה. וכפי שפסק מרן השו"ע בהלכות נשיאות כפים (סי' קכח סעי' יז) כשמחזירין פניהם, בין בתחלה בין בסוף, לא יחזירו אלא דרך ימין. וכיוצא בזה כתב בב"י (שם) וז"ל: וראיתי טועים לפרש בלשון זה דהיינו לומר שצריך להחזיר פניהם לצד שמאל ושיבוש הוא בידם ואין להם על מה שיסמוכו אבל הדבר פשוט דהיינו לומר שיחזיר פניו לצד ימינו. ומטעם זה כשמוציאין ספר תורה מההיכל להוליכו לתיבה מוליכין אותו דרך צפון וכשמחזירין אותו מהתיבה להיכל מוליכין אותו דרך דרום שההיכל במזרח והתיבה במערב וכשמוציאין אותו מההיכל האוחז אותו מחזיר פניו לתיבה ואחוריו להיכל נמצא שיד ימינו לצד צפון וכשאוחז אותו מהתיבה להוליכו להיכל נמצא שיד ימינו לצד דרום ועל דרך זה מקיפין התיבה בימות החג העומדים במזרח מצפון למערב דרום מזרח לפי שהמקיפים אחוריהם להיכל שהוא במזרח נמצא שיד ימינם לצד צפון והעומדים במערב מקיפים מדרום למזרח וכו' לפי שאחוריהם למערב נמצא שיד ימינם לצד דרום וכן כתוב בתרומת הדשן (ח"א סימן צח). עכ"ל.

וע"כ נכון יותר לפתוח את הפרוכת ההיכל משמאל לימין כמו בהדלקת נרות חנוכה.

ובן הוא דעת בעל הדרישה (סי' תרנ"א אות ג) וז"ל: בתשובת מהר"ל (סי' מ) כתב בלובל נ"ל להקיף דרך ימין כשמנענעין מנענעין למזרח דרום מערב צפון וכו' ודלא כאיכא דמפכי להו ולא ידענא טעמם עכ"ל וכן נוהגים. וטעמא דמהר"ל הוא דכל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין (יומא נח ב) וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת הגוים מצד שמאל לימין וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות עכ"ל. וכאן אכן גילה דעתו להלכה בפירוש, שפותחין משמאל לימין.

ובן פסק בתיקון סופרים איש מצליח וכתב שכן דעת מו"ר מופת הדור.

ט. כן איתא בזה"ק (ויקהל דף ר"ו ע"א), אמר ר' שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה... ואיבעי ליה לבר נש למימר הכי "ברוך שמייה וכו' לטב לחיין ולשלם".

והענין הוא מפורש בשעה"כ (דף מה ע"ב) כי ב' בקיעות הן, כי הבקיעה הא' היא בקיעת היסוד דאימא והחסדים אשר בו אשר מתפשטים בז"א ומלבישים ומקיפים את היסוד דאבא בתוכו כנודע וע"י בקיעה זו דיסוד דאימא יוצא אור היסוד דאבא מחוץ יסוד דאימא אל תוך גוף ז"א והבקיעה זאת היא ענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו כי ההיכל הוא יסוד

- ז. מנהג ק"ק בית אל יב"ץ לומר "ברוך שמייה" דווקא בשחרית.
 ח. איתא בזוה"ק (פר' ויקהל דף ר"ו ע"א) שבשעה שמוציאים הס"ת מהארון נפתחים בשמים שערי רחמים ומעוררים את האהבה למעלה, ומסוגל מאוד שיקובל בקשתו¹. וכתבו בספרים שלא ידבר שיחה בטלה ולא יעסוק בצרכי עניניו, בשעה שמוציאין הס"ת, כי הוא בזיון התורה².
 ט. צריכים לעמוד בשעת הוצאת הספר תורה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, ויש להזהר בזה מאד³.

עיונים והארות

המקום אשר דיבר בקדשו האר"י זצ"ל אשר נגלו אליו האלהים ודי בזה ומאי דנהיגי המון ישראל לאומרו אף בחול אין להביא ראייה מזה.

אמנם נראה דלא אתא הרב מהרח"ו זצ"ל לאפוקי מנחת שבת וכזה ראיתי באגרות הרמ"ז ז"ל שנדפס עתה בסי' ט"ו דף י"ד ע"ב שכתב דעיקר אמירת ברוך שמייה לאומרו במנחת שבת ע"ש ולחכמי המדע הדבר מבואר דעיקרו במנחת שבת וזה השמיענו הרב מהרח"ו זצ"ל דרבנו האר"י זצ"ל היה אומרו בשחרית שבת וכדמשמע בהר"ח ודוק. עכ"ל החיד"א.

והבא"ח (ש"ב פר' תולדות אות טו) כתב וצריך כל אדם לומר ברוך שמייה דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל, בין בשבת בין ביום טוב בין ביוה"כ, ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם ברו"ח, מפני שגם ברו"ח אומרים כתר בקדושת מוסף, ולכן מצי למימר נוסח הנז' ברוך כתרך ואתרך, משא"כ בחול אין טעם לאומרו.

ודעת מו"ר מופת הדור דצריך לאומרו בין בשבת ובין ביו"ט בין בשחרית ובין במנחה והאומרו בחול יש לו ע"מ לסמוך וכמ"ש בהליכות עולם (ח"ג פר' תולדות הלכה ו) וז"ל: בעת פתיחת ההיכל בין בשחרית של שבת בין במנחה, צריך לומר הנוסח ברוך שמייה וכו', שנזכר בזוהר (פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א), וגם בראש חודש טוב לאומרו בעת פתיחת ההיכל (במקום הנוסח יהי רצון וכו', שמייחסים אותו לבעל חמדת ימים). והאומרים אותו גם בחול בשני ובחמישי, יש להם על מה שיסמוכו.

ומנהג ישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים "נהר שלום" מזמן מו"ר הגאון הגדול המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל לומר "ברוך שמייה" אך ורק ביום שב"ק בשחרית ובמנחה, ולא אומרים ברו"ח, אפי' שמנהג ק"ק חסידים בית אל לומר ברוך שמייה רק בשחרית שבת בלבד ולא במנחת שב"ק ובר"ח.

יא. בצרור החיים (מערכת ש אות קסט) הביא מהרה"ק המקובל ר"ש מאוסטריפאליע זצ"ל, קבלה ממנו ז"ל אשר בשלשה זמנים הללו מסוגל מאוד שיקובל בקשתו, היינו בעת פתיחת ארון הקודש, ובעת הגבה עם הספר תורה, ובעת נשיאת כפים, על כן מי שיש לו איזה בקשה יבקש בעתים הללו, ובטח יקובל תפלתו.

יב. וב"ב בסדר היום (קריה"ת בשבת, בד"ה אחר שהתפלל), מוציאים ספר תורה... ואל ידבר דברים ושיחה בטלה או יעסוק בצרכי עניניו כי זה היא ביזוי התורה.

שאומרים על השלחן. ועוד דע כי בקשה הנז' של ברוך שמייה וכו', יש לאמרה גם בחול בשני וחמישי (אולם רבינו בספרו בא"ח ש"ב פר' תולדות אות ט"ו, כתב שאין לאומרו בחול בשני וחמישי. וכן נוהגין למעשה).

י. כתב הכה"ח (סי' קלד ס"ק יא) בענין אמירת ברוך שמייה דמארי עלמא וכו' בעת הוצאת ספר תורה משמע בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א) דזמנו דוקא בשבת ממה שכתב אותו אצל עניני שבת וגם ממה שכתב דמתפתחן תרעי שמייא דרחמין וכו' יעו"ש, וכן כתב בשער הכוונות (דף עג ע"ג) דהאר"י ז"ל היה נוהג ונזהר בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בספר הזוהר בפרשת ויקהל והוא ברוך שמייה דמארי עלמא וכו' עכ"ל, וכן כתב בפרי עץ חיים שם, וכן כתב מגן אברהם (ריש סימן רפב), מחזיק ברכה (שם אות ב), מיהו מהר"י צמח בפרי עץ חיים שם כתב דאינו אסור לאומרו גם בחול בשעת הוצאת ספר תורה יעו"ש, וכן כתב אליה רבה (אות ד) על שם סדר היום יעו"ש, וכן כתב השלמי צבור (דף ריד ע"א) יעו"ש, וכן כתב הפרי מגדים (באשל אברהם אות ו), וכתב דכן המנהג לומר אף בחול יעו"ש. ואם כן כיון דליכא איסורא אם אומרו בחול נהרא נהרא ופשיטה. וסיים הכה"ח והמנהג בינינו לאומרו בשבת שחרית ומנחה, וביום טוב וראש השנה ויום הכפורים שחרית. עכ"ל.

והנאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' רפב ס"ק ב) הביא דברי ספר חמד משה שהשיג בזה על הרב מגן אברהם וז"ל החמד משה: לא ידעתי למה כתב ביום שבת דוקא ובזוהר ויקהל דף ר"ו איתא כד מפקין ס"ת משמע בכל פעם שמוציאין ס"ת לקרות ואף בחול יאמרו כן וכן עמא דבר. עכ"ל. ואחר זמן נדפס ספר נתיב חיים להגאון בעל קרבן נתנאל וראיתי שהקשה כן על הרב מגן אברהם ע"ש.

ואני בעניי אומר, דאין ראייה מספר הזהר הקדוש דזההר עסוק שם בתפלת שבת כמבואר שם ודף ר"ה א ומאחר דעסיק ואתי בצלותא דשבתא מה יוכיח הוכח מלשון כד מפקין ס"ת וכו' הא בשבת מיירי ומ"ש הרב מגן אברהם משם כתבי האר"י זצ"ל כן הוא האמת שכך כתב הרב מהרח"ו זצ"ל נאמן ביתו בספר הכוונות וז"ל: ראיתי למורי ז"ל שהיה נוהג לומר ברוך שמייה וכו' כשהיו מוציאים ס"ת מן ההיכל בשבת בשחרית עכ"ל ומוכח דדוקא בשבת היה אומרו רבנו האר"י זצ"ל ולא בחול ותימה על רבנו בתראי הבאים לחלוק על רבנו האר"י ז"ל בפירוש הזהר אשר כל דבריו סו"ד שתו השערה שער השמים ומי שם פה אשר יאמר כי הוא זה כונת הזהר ובפרט אל

והעומד מפניה זוכה ליראת שמים י".

י. כאשר מוציאים הספר תורה מן ההיכל, יש ענין גדול וסוד גדול להלביש עליו הרמונים. ובעת שמושימים את הרמונים, יאמר פסוק (שיר השירים ג, יא) "צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו, ביום חתונתו וביום שמחת לבו" טו.

יא. צריך ללוות את הס"ת עד התיבה, ולנשקו, ולהסתכל בו מקום שיוכל לקרוא האותיות, ויש בזה תועלת לנשמת האדם טו.

עיונים והארות

והחיד"א בעבודת הקודש (סי' ג אות ז) כתב, אל ידבר בעוד שמוציאין ספר תורה, כי שעה זו הוא שעת רחמים, ויש סוד גדול.

טז. כתב בשעה"כ (דף מח ע"ג) וז"ל: מורי היה נוהג לנשק הספר תורה וללוותו לילך אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואחר כך היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הספר תורה ומראין אותו לקהל כנודע, ואז היה מסתכל באותיות הספר תורה ממש, והיה אומר שעל ידי הסתכלות האדם מקרוב כל כך שיוכל לקרוא האותיות היטב, על ידי זה נמשך אור גדול אל האדם. עכ"ל.

נמצא שעל פי הסוד צריך לפתוח ולהגביה הספר תורה קודם הקריאה, ולא כדעת הרמ"א (סי' קל"ד סעי' ב) שכתב שיש לעשות הגבהה בסוף הקריאה.

וכתב רבנו האריז"ל בפע"ח (דף עב ע"ב ד"ה סוד) וז"ל: וכאשר מוליכין אותו [היינו את ספר התורה] צריך לחבקו להורות שהוא תפארת דז"א, והוא בין תרין דרועין [היינו שתי ידיו של המחבק המושיט שתי ידיו (שהם חסד וגבורה) לאחוז ולחבק הספר תורה] דז"א.

והרב חמדת ימים (חלק שבת פרק יב דף עז ע"ג) כתב וז"ל: ועיקר גדול הוא לחבק הספר תורה בשתי זרועותיו ולנשקו נשיקין דרחימו, ולא כמו שנוהגים ליגע ביד ולנשוק היד כי זה מנהג בורות, וחכמי המדע בקל ישכילוהו, כי כן ספירת תפארת הוא ישראל סוד התורה נתון ביד החסד ובין הגבורה מבריח מן הקצה אל הקצה, ולרמז זה יחבקנו גם הוא בזרוע ימין ובזרוע שמאל, ויאמר "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", ויסמוך "תכבדך כי תחבקנה". ובשעת הנשוק יאמר הפסוק "מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי".

וראוי לכל חרד לדבר ה', לשית לבבו בשורשי הדברים למעלה, וגם כל העם מורא יעלו על ראשם, כי כאשר מוציאין הספר תורה ומעלין אותו לבימה, יהרהרו בתשובה, וישיתו את לבם כי ספר התורה הוא העד לכל באי עולם, כמו שכתוב (גמ' ע"ז ב.) לעתיד לבוא הקב"ה מביא ספר תורה בחיקו ואומר, כל מי שעוסק בתורה יבוא ויטול שכרו, אוי לאותה בושה לאותם שרפו ידיהם מן התורה ומהמחזיקים בלומדיה, מה יעשו כי יקום אל וכי יפקוד מה ישיבוהו, כי ספר תורה יתבע עלבונו, כמאמר החסיד, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, וישיתו את לבם בעת ההיא, כי בזכות התורה הוא הקיום, וההעדה שיש לנו בגלות המור הזה כבשה אחת בין שבעים זאבים, וגם קיום כל העולם בכללו תלוי בתורה,

והחיד"א (סי' רפב סעי' ב) וז"ל: הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב בב"ח (או"ח סי' קמו), צריך לעמוד משעת הוצאה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, כדאיתא בקידושין (לג): מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, ואח"כ יושבין, וחוזרין ועומדין כשמחזירין אותו למקומו.

יג. כ"ב השו"ע (יו"ד סי' רפב סעי' ב) וז"ל: הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב בב"ח (או"ח סי' קמו), צריך לעמוד משעת הוצאה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, כדאיתא בקידושין (לג): מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, ואח"כ יושבין, וחוזרין ועומדין כשמחזירין אותו למקומו.

ובחופת אליהו רבה (שער ג) כתב, "שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. וי"א אף מי שרואה ספר תורה ואינו עומד מפניו.

יד. כ"ב בשו"ת דבר יהושע (ח"א סי' פז).

טז. כתב האריז"ל בפרי עץ חיים (דף עב ע"ב) וז"ל: סוד תרין רימונים, כבר נודע כי הז"א שהוא בן אבא ואימא, הוא בחינת התורה שנובלת חכמה של מעלה תורה.

והנה ידוע כי בן היקר ירית תרין עטרין מסטרא דאבא עטרא דחסד, ומסטרא דאמא עטרה דגבורה, וכנגדן אנו משימין על ספר תורה שני רימונים, וכשמשים רימון ורימון יכוין רימון ימין בעטרא דחסד, וברימון שמאל בעטרא דגבורה.

ענין התרין רימונים, כי הנה הספר תורה הוא דיוקנא דז"א, ובצאתו מההיכל הוא כעין יציאות ז"א ממעי אמו, ואז יוצא הארה מז"א שהוא מושפע באותו שעה מן אריך אנפין כתרה של תורה, וכאשר מניחין עליו הרמונים יכוין ב' עיטרין דאבא ואימא, והם רימונים שלו, וחסד כלל ה' חסדים, גבורות כלל ה' גבורות, ואז הוא עת רצון, והמגדל (הבימה) הוא בסוד אדני, וספר תורה בסוד הוי"ה עכ"ל.

ונוכר זה בזוה"ק (פר' פנחס ברעיא מהימנא דף רנו ע"ב) וז"ל: ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה, ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה [היינו רימונים], רמז לספר תורה לתפארת שכינתא עטרת תפארת עכ"ל.

וכתב הכה"ח (סי' קלד ס"ק יב) שבמקום שנהגו דפתיחת שערים גדול ממצות רימונים, אין לבן ולתלמיד לפתוח כשאביו או רבו עושים מצות רימונים אלא אם כן מחלו וכו', וכך הוא

יב. ישתדל לזכות לקנות הולכת והקמת ספר תורה, ומנהג הספרדים להוציא הספר תורה מהיכל כשהוא פתוח, ומוליכים אותו מהיכל לתיבה כדי שכל הציבור יראו הכתב. וכשמגיע הספר תורה לתיבה, מגביהים אותו, ומראים הכתב לכל הציבור," וטוב שיראה אות הראשונה של שמו"י.

עיונים והארות

שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה, ולא כאותם הנוהגים לעמוד בקריאת הס"ת, ע"כ יע"ש.

ובענין החזרת ס"ת - כתב הב"ח (שם) ופה עירנו בגדאד נוהגין לפתוח הס"ת להראותו לקהל בעת שמוציאו מן הארגז שבכותל בתוך ההיכל, ופתיחה זו אינה נראית לכל הקהל, ואח"כ מוליכין הס"ת לתיבה אשר באמצע בית הכנסת, ופותחין אותו ומראין לקהל בארבע רוחות התיבה שני פעמים בזא"ז, ואח"כ מניחים אותו על הכסא שבראש התיבה לקרות בו, ואחר שגומרין הקריאה סוגרין התיק, ואין פותחין אותו להראותו לקהל בעת שמוליכין אותו מן התיבה להיכל כמנהג מקומות אחרים שזכר מור"ם ז"ל בהגה"ה. ואני אמרתי מנהג עירנו שלא לפתוח פעם שנית הס"ת כשמחזירין אותו להיכל הוא מנהג יפה ומתקן ע"פ הסוד, יען כי מפורש בדברי רבנו ז"ל בשער הכוונות, דפתיחת הס"ת הוא שיתגלה הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל הקהל, ואח"כ בעת שקורין בתורה, אז יוצא האור שבתוכו לחוץ שהוא התורה עצמה שנקראת אור. וכתב עוד שם אח"ז ז"ל והנה הארה זו אינה נשארת כך רק לפי שעה, ואח"כ חוזרין ומתעלמים בפנים כמתחילה, ולכן תיכף אחר הקריאה סוגרין הס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל עכ"ל. ולפ"ז נראה מנהג עירנו נכון שסוגרין אותו תיכף אחר הקריאה, ותו אין טעם ראוי לפתיחתו, אחר שעשו בסגירה רמז להתעלמות האורות בפנים. עכ"ל.

אמנם מור"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ג פרשת תולדות הלכה ז) כתב דמנהג ארץ ישראל להחזירו מן התיבה כשהוא פתוח. ושם בהערות כתב ז"ל: והנה נשאלתי מאת ידידי הרה"ג המזכה את הרבים רבי אברהם מונסה (נר"י) [צוק"ל] על אודות מנהגינו להחזיר הס"ת מן התיבה להיכל כשהוא פתוח, שהרה"ג רבי נסים כדורי (נר"י) ביטל המנהג הזה באיזה בית כנסת, וצויה לעשות כמנהג בגדאד להחזיר הס"ת כשהוא סגור, (וכמ"ש הרה"מ"ח כאן). והטעם ע"פ הסוד, שכאשר מוציאים הפ"ת יש גילוי האורות למסתכלים בכתב הס"ת, כמ"ש בשער הכוונות (דף מח ע"ד) בשם האר"י. אבל בחזרת הס"ת שאין הטעם הנ"ל שייך, יש להחזירו כשהוא סגור. והנה אי משום הא לא איריא, שאין ראוי לבטל מנהגים בשביל כך, כי לא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם, והרי האשכנזים נוהגים להראות כתב הס"ת רק "לאחר" קריאת הס"ת, וכמ"ש הרמ"א בהגה (ס"י קלג ס"ב), וכתב הב"ח שכן עיקר. וכ"כ בשו"ת כנה"ג (הגב"י אות ב), שמנהג נכון הוא, מפני שהמון העם חושבים שראיית הס"ת כשהוא פתוח עדיפא מן הקריאה, לכן כדי שיתעכבו שם כדי לראות הס"ת ישמעו הקריאה בס"ת ואח"כ מראים כתב הס"ת לעם. וכ"כ הרב אמת ליעקב אלגאזי (דף י

כמאמר הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובכן בשיתו כל אלה נגד עיניו יכוף כל איש כאגמון ראשו לפני הספר תורה ויעמוד באימה וביראה, ואזני כל העם יהיו קשובים אל ספר התורה עכ"ל.

ובשערי אפרים (שער י סעי' ז) כתב, דנוהגים שכל אחד מקרב עצמו קצת לראות הספר תורה משום ברוב עם, וכל המתקרבים נושקים הספר תורה בפה ואומרים ישקני מנשיקות וכו', ואם אין יכול לנשק בפה ינשק ביד. ובסידורים מלגלג על נשיקת היד, וליתא, דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שיגע בספר תורה שפיר דמי לעשות כן, שמראה כאילו על ידי הנגיעה בספר תורה נדבק ביד רושם של קדושה ולכך מנשקשם. וכן העולם נוהגין כשממשמשיין ביד בתפילין משום היסח הדעת או כדי לתקנם כשזזו ממקומם נושקים ביד, וענין נשיקה הוא חיבור לטהרה ויש בזה משום חיבוב המצוה עכ"ל.

יג. עיין מ"ש הרמב"ן בפירושו עה"ת (דברים כז, כו) בפסוק ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וז"ל: ולי נראה על החזן שאינו מקים ספר תורה על הצבור להראות כתיבתו לכל, כמ"ש במסכת סופרים (יד, ח) שמגביהים אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל האנשים והנשים לראות הכתוב ולכרוע ולומר וזאת התורה אשר שם משה וגו' וכן נוהגים. עכ"ל.

וב"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה דף נב ע"ב) ז"ל: אני ראיתי בעצמי בק"ק בית אל בעיר העתיקה, שהרבנים היו עומדים במקומם על הספסלים, והאוחז בס"ת היה מקיף אותה סביב סביב ובכל הצדדים, שיראו אותה כל הרבנים העומדים במקומם.

וב"כ בנתיבי עם (דף כב) ז"ל: המנהג בירושלים ת"ו שמקיפין בספר תורה פתוח בכל בית כנסת, וגם כשמוציאין שני ספרים המנהג לסבב בשניהם פתוחים, וכתב שם הרב פרי האדמה דלא צריך למיעבד הכי, ובס"ד כתב דאין להשתדל לחוק מנהג זה, אלא הנח להם ומה שירצו יעשו, עכ"ל.

וכתב מור"ר הב"ח (שם אות טז) ז"ל: והנה בשער הכוונות מפורש מנהגו של רבנו האר"י ז"ל בהוצאת ס"ת כך הוא, מנשק הס"ת ומלווהו ללכת אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין את הס"ת ומראין אותו לקהל, ואז היה מסתכל באותיות הס"ת ממש, והיה אומר שע"י הסתכלות האדם מקרוב כ"כ שיוכל לקרוא האותיות היטב, עי"ז נמשך אור גדול אל האדם. ואח"כ היה חוזר למקומו הראשון, ויושב

יג. וצריך שכולם ישתחוּ לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה י"ט.

יד. בהסתכלות בס"ת ילבש חרדה ובושה על פגם העיניים, ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת, שהוא תיקון לפגם העיניים אחר התשובה, שלא יפגום בעיניו, בין בהסתכלות בין בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת ואז ראייתו והבטתו בס"ת ודאי היא שתרחם י.

עיונים והארות

שה"ס שם אה"ה שמספרו כ"א. וכ"א פעמים אה"ה עולה מספר אמת, ולכן משה שנתנה תורה על ידו ונקראת על שמו, הנה מספר שמו עולה א"ל שד"י. ואם האדם עומד במקום שאינו יכול להפסיק בדיבור, ישתחוה בלבד. וכו' ומצאתי כתוב שבשבת בשחרית, ישתחוה לס"ת שבעה השתחויות כנגד העולין, וכן כל זמן יהיו ההשתחויות כנגד העולין לס"ת, ונכון הוא. עכ"ל.

ג. כ"ב בספר דבר בעתו להגה"ק ר' מרדכי ששון זצ"ל (הנהגות יום ש"ק) וז"ל "בהסתכלו בס"ת ילבש חרדה מה שפגם בעיניים רמות ובהילוכו אחר עיניו, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ועתיד ליתן דין וחשבון על שהחשיך עיני הנשמה, ועתה כשרואה הס"ת ילבש חרדה ובושה ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת שהוא תיקון לפגם העיניים אחר שעשה תשובה, ואם לא הררה ועשה תשובה, איך ישא עיניו להביט בס"ת שהוא כמו עז פנים, כעבד ססרח על אדונו שאינו יכול להסתכל בפניו כי אם עיניו למטה, כי אם ראה יראה אותו וידבר בעיניו הנשואות לו כמה הוא חצוף, ואפילו משה רבנו ע"ה "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים" אין ירא אלא מהחטא, שנתירא מרע"ה שמא יש בידו עון אשר חטא, ואיך ישא עיניו ויביט אל האלקים, שאין מן הראוי להסתכל בו, עד שקראו הקב"ה ודבר עמו, וכן יהרהר בתשובה על פגם שפגם בעיניו עילאין, ולא נתבייש מהם, ולכן עתה יעשה תשובה גמורה שלא יפגום בעיניו, או בהסתכלות או בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת באימה בחרדה אחר הרהורי התשובה הגמורה, ואז ראייתו והבטתו בס"ת כדאי היא שתרחם י. גם בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח אמ"ב) כתב "כי תיקון העיניים בהיות האדם מסתכל בהם לקרות בתורה, בפרט בתורה שבכתב ובפרט מן הפרט כשעולה לקרות בס"ת בבית הכנסת". והביא דבריו הגאון הגדול משגיח דישיבת פורת יוסף גאולה כמוה"ר אורי כהן שליט"א בספרו "למען שכינתך" (ח"א פרק ה הלכה פב) עיין עליו.

ע"ב, אות ב) ומרן החיד"א בס' לדוד אמת שם, ובספר בית עובד. ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סוף סי' י) כתב שמנהג זה מוכח בש"ס, אבל טוב לעשות כן ב' פעמים לפני קריאת הס"ת ולאחריה. ע"ש. וע' למרן החיד"א בספר ככר לאדון (סי' ה), והובא בדברינו לקמן פרשת ויצא אות ב). ושור"ר בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח (סי' כד אות ה), שהביא דברי הרהמ"ח שמנהגם להחזיר הס"ת כשהוא סגור, ע"פ הטעם הנ"ל ע"ד הסוד, וכתב, ונ"ל שיש טעם למנהגינו שנוהגים גם להחזירו כשהוא פתוח, מפני שכל דבר שבקדושה גם כשמסתלק, עם כל זה נשאר רשימו של האורות במקומו, וכמ"ש בספר שמן ששון וכו', והארת התורה שחופפת על האותיות, נשארת היא באותיות, ואינה זזה משם לעולם, וכל זמן שפותחים הס"ת, היא מאירה לכל המסתכלים באותיות הקדושות, ולכן נכון הוא המנהג שנהגו גם בהחזרת הס"ת להיכל להחזירו כשהוא פתוח, כי גם בחזרה נמשכת הארה קדושה למסתכלים באותיות התורה, מקדושת האותיות שהיא הארת התורה. ע"כ. נמצא שאפילו ע"פ הסוד ראוי להחזיר הס"ת להיכל כשהוא פתוח. וא"כ פשיטא שלא נכון לבטל המנהג. וכבר אמרו ע"ז עושה חדשות בעל מלחמות. וע"ע מש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ז האו"ח סי' טז בהערה). ע"ש. עכ"ל.

ובבל זאת בישיבתנו הקדושה המנהג להחזיר הס"ת כשהוא סגור ומו"ר ראש ישיבתנו היה מקפיד על זה לסגור ולא לפתוח וכן נכון הדבר לעשות וכן נהגו רבים ושלמים.

יח. בא"ח (שם) וז"ל: וראיתי בספר אחד שכתוב שם, טוב שיסתכל האדם בתיבה שיהא אות ראשון שלה כמו אות ראשון שבשמו.

יט. בא"ח (שם) וז"ל: כשמוציאין ס"ת מן ההיכל, פותחין אותו ומראין אותו לכל הקהל, וצריך שכולם ישתחוּ לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה,

מאמרי הזוה"ק

פרשת בהעלותך

שבח התורה הקדושה

מעלת ושבח התורה שכל האוחז בה כאוחז בעץ החיים ועל ידה יורש האדם עולם הזה ועולם הבא

בהעלותך דף קמח:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶמְרָתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת

[א] וְגו' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח, ב) **רְבִי יְהוּדָה פְּתַח,** (תהלים יט, ו)

וְהוּא בְּחֻתָּן יוֹצֵא מִחוּפְתּוֹ וְגו' ישיש כגבור לרוץ אורח, ותחילה הקדים בשבחם של ישראל ובשבחה של

התורה, ואמר. **וּבָאָה חוֹלְקֵיהוֹן דִּישְׂרָאֵל,** דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתָרְעֵי בְּחוּן, וַיְהִיב

לְחוּן אוֹרֵייתָא דְקָשׁוּט, אֵילָנָא דְחַיִּי אשרי חלקם של ישראל שהקב"ה בחר בהם, ונתן להם תורת אמת,

שהיא סוד התפארת הנקרא אמת, שעל שמו נקראת התורה תורת אמת, שהוא סוד עץ החיים, שהאוכל ממנו חי לעולם,

דְּבִיָּה אֶחָיד (ס"א יְרִית) בַּר נֶשׁ חַיִּין לְהַאי עֲלָמָא, וְחַיִּין לְעֲלָמָא דְאֲתִי שעל ידו יורש האדם

חיים לעולם הזה וחיים לעולם הבא. **דְּכָל מַאן דְּאֲשְׁתַּדְּל בְּאוֹרֵייתָא וְאֶחָיד בֵּיה, אֵית לֵיה**

חַיִּין (ס"א אֶחָיד בְּחַיִּין) כי כל מי שעוסק בתורה, ואוחז בה תמיד, דהיינו שחוזר על תלמודו שלא ישכחנו, כי לא די במה

שעוסק בתורה, אלא צריך גם לאחוז בה בדרכי הזכירה, כי אז זוכה למעלת עץ החיים העולה גימ' זכור ויש לו חיים, ואחוז

בחיים העליונים. **וְכָל מַאן דְּשָׁבִיק מְלֵי דְאוֹרֵייתָא, וְאֲתַפְּרֵשׁ מְאוֹרֵייתָא** וכל מי שעוזב את

דברי התורה ושוכח אותה, על ידי שנפרד מעסק התורה, **כְּאֵלוֹ מִתַּפְּרֵשׁ מִחַיִּין, בְּגִין דְּהֵיא חַיִּין,**

נחשב לו כאילו נפרד מהחיים גם בעוה"ז וגם מהחיים העליונים, לפי שהתורה בכללות היא חיים, וכל דבריה בפרטות הם

חיים, וגם **וְכָל מְלֵוֵי חַיִּין** המלות לבדם בקריאה בגירסא בעלמא בזוהר הקדוש הן חיים, למדה זה דומה, לחולה

השותה רפואה שמועילה לו, אף על פי שאינו יודע חכמת הרפואה, **הָרָא הוּא דְבְּתִיב** זהו שכתוב, (משלי ה,

כב) **כִּי חַיִּים הֵם וְגו'** למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. **וְכְתִיב (משלי ג, ח) רְפָאוֹת תִּתִּי לְשֹׁרֶךְ וְגו'**

ושקוי לעצמותיך.

עיונים והארות

[א] הנרות אותיות תורה נ', שהיא התורה שניתנה ביום ומדליקים את האור העליון. החמשים והם חמשים שערי בינה, כי ע"י התורה מעלים

מבאר והולך שכל סיפור התורה הם לבושים לסודות עליונים וגדולים עד מאוד

שם דף קנב.

רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, וְוִי לְהִתְוַאֲבַר בְּרַ נְשׁ דְּאָמַר, דִּהָא אוֹרְיִיתָא אֲתָא לְאַחַזְאָה סְפוּרִין בְּעֵלְמָא, וּמְלִין דְּהִדְיוּטִי רשב"י אומר אוי לאותו האדם האומר שהתורה באה להראות ולספר סיפורים בעלמא ודברים פשוטים של אנשים פשוטים כלבן ובלעם וכדומה. **דְּאִי תְּכִי, אֲפִילוּ בְּזִמְנָא דָּא, אֲנִין יְכַלִּין לְמַעַבְדַּא אוֹרְיִיתָא בְּמְלִין דְּהִדְיוּטִי, וּבְשִׁבְחָא יְתִיר מְכַלְהוּ** שאם כן אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה בדברים פשוטים, ובשבח ויופי יותר מכל הסיפורים שבתורה, כלומר במעלות יתירות כפי שכל האנושי, ועוד **אִי לְאַחַזְאָה מְלָה דְּעֵלְמָא, אֲפִילוּ אֲיִנּוֹן קַפְסִירִי דְּעֵלְמָא, אִית בְּיַנְיָהוּ מְלִין עֲלָאִין יְתִיר** אם התורה באה רק להראות ולספר דברי הימים של העולם, אפילו אותם השרים ושליטי העולם שיש להם ספר דברי הימים, יש בהם דברים חשובים ומועילים יותר שאפשר ללמוד מהם חכמה ומוסר. **אִי תְּכִי נְזִיל אֲבַתְרִייהוּ, וְנַעֲבִיד מְנִייהו אוֹרְיִיתָא, בְּהָאִי גְּוֹוְנָא** ואם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה כדוגמתם. **אֵלְא, כָּל מְלִין דְּאוֹרְיִיתָא, מְלִין עֲלָאִין אֲיִנּוֹן, וְרִזִּין עֲלָאִין** אלא ודאי כל דברי התורה כולל הסיפורים, הם ענינים נשגבים וסודות עליונים וגדולים.

העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו

תָּא חַוִּי, עֲלְמָא עֲלָאָה וְעֵלְמָא תַתָּאָה בְּחַד מַתְקֵלָא אֲתַקְלוּ בא וראה, העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו, כי כל מה שיש למעלה יש דוגמתו למטה, כמו **יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא, מְלָאכִי עֲלָאִי לְעֵילָא** ישראל למטה הם כנגד מלאכים העליונים למעלה. **מְלָאכִי עֲלָאִי בְּתִיב בְּהוּ, בְּמַלְאכִים הַעֲלִיּוֹנִים כְּתוּב בְּהֵם (תהלים קד, ד) עוֹשֶׂה מְלָאכִיו רִיחֹת** שהקב"ה ברא אותם רוחות בלא גוף גשמי, ולכן. **(האי בְּאֲתַר עֲלָאָה) בְּשַׁעֲתָא דְנַחְתִּין לְתַתָּא (אף על גב דְנַחְתִּין), מַתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא דְהָאִי עֲלְמָא** בשעה שהם יורדים למטה לעולם הזה, הם מתלבשים בלבוש גשמי של זה העולם. **וְאִי לָאוּ מַתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא בְּגוּוְנָא דְהָאִי עֲלְמָא, לָא יְכַלִּין לְמִיקַם בְּהָאִי עֲלְמָא, וְלָא סְבִיל לִזְוֵן עֲלְמָא** ואם לא היו מתלבשים בלבושים כעין זה העולם, לא היו יכולים לעמוד בזה העולם, וגם העולם לא היה יכול לסבול אותם. **וְאִי בְּמַלְאכִי בְּרַ, וְאִם בְּמַלְאכִים הוּא כְרַ, אוֹרְיִיתָא דְבְרָא לְהוּ, וּבְרָא עֲלָמִין בְּלְהוּ, וְקִיִּמִין בְּגִינְהּ,** התורה שבכתב שבכוחה ברא הקב"ה את המלאכים ואת עם ישראל, ובכוחה ברא גם את כל העולמות, וכל העולמות עומדים ומתקיימים בזכות לימוד התורה, **עַל אַחַת כְּפָה וְכְפָה, בִּיּוֹן דְנַחְתִּת לְהָאִי עֲלְמָא** על אחת כמה וכמה כיון שירדה לזה העולם ללמד לבני ישראל, **אִי לָאוּ דְמַתְלַבְּשִׁי בְּהָנִי לְבוּשִׁין דְהָאִי עֲלְמָא** אם לא היתה מתלבשת באלה הלבושים של עניני עולם הזה, **לָא יְכִיל עֲלְמָא לְמַסְבֵּל** לא היה העולם יכול לסבול קדושתה, ולא היה אפשר להבין אורה וזויה ועומק

סודותיה, כי בעוד שאדם מלובש בגוף חומרי אי אפשר שישג שום ענין רוחני.

סיפורי התורה הם מלבוש לסודות התורה

וְעַל דָּא הָאֵי סְפוּר דְּאוּרֵייתָא, לְבוּשָׁא דְּאוּרֵייתָא אִיהוּ. ועל כן זה הסיפור שבתורה הוא לבוש של התורה. מֵאֵן דִּחְשִׁיב דִּתְהוּא לְבוּשָׁא אִיהוּ אוּרֵייתָא מְמַשׁ, וְלֹא מְלָה אַחְרָא מי שחושב שזה הלבוש הוא התורה ממש ואין בה דבר אחר תחת אותו הלבוש כלומר סודות התורה, תִּיפַח רוּחִיהָ, וְלֹא יְהֵא לִיָּה חוּלְקָא בְּעֵלְמָא דְּאִתִּי תצא רוחו וימות, ולא יהיה לו חלק לעולם הבא במדה כנגד מדה שלעוה"ב התורה מפשיטה בגדיה ומבארת סודותיה וזה שלא האמינה לא יזכה לחזות בה. בְּגִין כֵּן אָמַר דְּוֹר ובשביל זה אמר דוד, (תהלים קיט, יח) גַּל עֵינַי וְאֶבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ. מַה דִּתְחוּת לְבוּשָׁא דְּאוּרֵייתָא היינו שאזכר להביט מה שהוא תחת לבוש התורה, דהיינו הסודות המכוסים בסיפורי התורה. תָּא חַוִּי, אִית לְבוּשָׁא דְּאִתְחַוִּי לְכֻלָּא בא וראה עוד משל לזה, כי יש לבוש הנראה לכל, וְאִינוּן טַפְשִׁין, כִּד חֲמָאן לְכַר נָשׁ בְּלְבוּשָׁא דְּאִתְחַוִּי לֹזֵן שְׁפִירָא, לָא מְסַתְפְּלִין יְתִיר והטפשים כשרואים אדם שהוא לבוש בלבוש יפה, שנראה להם הדור בלבשו, אינם מסתכלים יותר מיהו אותו האדם, אלא מחשיבים אותו לפי חשיבות לבושו. אבל באמת, חֲשִׁיבו דִּתְהוּא לְבוּשָׁא, גּוּפָא, וְחֲשִׁיבו דְּגוּפָא, נִשְׁמָתָא החשיבות של זה הלבוש הוא הגוף, וחשיבות הגוף, היא הנשמה.

כְּהֵאֵי גּוּוּנָא, אוּרֵייתָא אִית לָהּ גּוּפָא כַּעֲיֵן זֶה, התורה יש לה גוף, וְאִינוּן פְּקוּדֵי אוּרֵייתָא, דְּאֶקְרוּן גּוּפֵי תּוֹרָה ואלו הם מצוות התורה ודיניה הנקראים גופי התורה. הָאֵי גּוּפָא מִתְלַבְּשָׁא בְּלְבוּשִׁין, דְּאִינוּן סְפוּרִין דִּתְהֵא עֵלְמָא וזה הגוף מתלבש בלבושים שהם סיפורים של זה העולם שבתורה, כאילו הסיפורים גרמו את המצוות, כמו מצות גיד הנשה בסיפור יעקב שנאבק עם המלאך, והלכות נחלות בסיפור בנות צלפחד וכדומה, וכן מכל סיפורי האבות אפשר ללמוד מהם מוסר ומדות טובות וחסידות. טַפְשִׁין דְּעֵלְמָא, לָא מְסַתְפְּלִי אֵלָא בְּתְהוּא לְבוּשָׁא דְּאִיהוּ סְפוּר דְּאוּרֵייתָא הטפשים שבעולם, אינם מסתכלים אלא בזה הלבוש שהוא הסיפורים שבתורה, וְלֹא יִדְעֵי יְתִיר, וְלֹא מְסַתְפְּלִי בְּמַה דְּאִיהוּ תְחוּת תְהוּא לְבוּשָׁא ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת זה הלבוש. אִינוּן דִּידְעֵין יְתִיר, לָא מְסַתְפְּלִין בְּלְבוּשָׁא, אֵלָא בְּגוּפָא דְּאִיהוּ תְחוּת תְהוּא לְבוּשָׁא אבל אלה הת"ח שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש, אלא בגוף שהוא תחת אותו הלבוש. חַבִּימִין, עֲבָדֵי דְּמִלְפָּא עֲלָאָה, אִינוּן דְּקִימוּ בְּטוֹרָא דְּסִינֵי [ב] החכמים שהם עבדים של המלך העליון, אותם שעמדו על הר סיני, לָא מְסַתְפְּלִי אֵלָא בְּנִשְׁמָתָא, דְּאִיהֵי עֲקָרָא דְּכֻלָּא, אוּרֵייתָא מְמַשׁ אינם מסתכלים אלא בנשמת התורה שהיא עיקר כל התורה ממש, כלומר שיודעים שבסיפורים וגם

עיונים והארות

[ב] כתב בספר אספקלריא המאירה, דמכאן משמע, כי אותם רגליהם על הר סיני. האנשים שאינם מאמינים בסודות התורה, לא עמדו

בגופי התורה יש פנימיות, שהם רזי התורה והכוונות שצריך לכוין בכל מצוה ומצוה. (ולעלמא) וְלִזְמַנָּא דְאַתִּי, זְמַנִּין לְאַסְתְּפְּלָא בְּנִשְׁמַתָּא דְנִשְׁמַתָּא דְאוּרֵייתָא ולעתיד לבוא הם עתידים להסתכל ולהתבונן בנשמה של הנשמה של התורה, כי אחר תחיית המתים עתיד הקב"ה לדרוש תורה חדשה בסודות נעלמים, מה שאי אפשר בזמן הזה לידע מהותה.

כשם שבתורה יש כמה לבושים ופירושים כך בעולמות יש כמה לבושים זה לפנים מזה

תָּא חֲזוּ, הֵכִי נִמְי לְעִילָא בא וראה, כך גם כן הוא למעלה בפרצופים העליונים, אֵית לְבוּשָׁא, וְגוּפָא, וְנִשְׁמַתָּא, וְנִשְׁמַתָּא לְנִשְׁמַתָּא יש לבוש, וגוף, ונשמה, ונשמה לנשמה, דהיינו, שְׂמִיָּא וְחִילֵיהוּן. אֵלִין אֵינּוּן לְבוּשָׁא השמים וצבאם וכל עולמות בי"ע הם סוד לבוש המלכות דאצילות המנהגת את העולם, וכנגד זה הם סיפורי התורה שבהם נתלבשו המצוות. וְכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, דָּא גּוּפָא וכנסת ישראל שהיא המלכות דאצילות היא סוד הגוף, וכל מעשה המצוות תלויות בה, ולכן המלכות נקראת מצוה, דְּמִקְבָּלָא לְנִשְׁמַתָּא, דְּאִיהִי תְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל שהיא מקבלת את הנשמה שהיא סוד תפארת ישראל דהיינו ז"א. וְעַל דָּא אִיהוּ גּוּפָא לְנִשְׁמַתָּא ועל כן המלכות היא גוף לנשמה, כי ז"א מתלבש בה כנשמה בתוך הגוף. וּמְפָרֵשׁ, נִשְׁמַתָּא דְאַמְרֵן דָּא תְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי אוּרֵייתָא מִמֶּשׁ הנשמה שאמרנו היא תפארת ישראל, שהיא התורה שבכתב ממש, ששם גנוזים כל סודות המצוות שבמלכות. וְנִשְׁמַתָּא לְנִשְׁמַתָּא, דָּא אִיהוּ עֲתִיקָא קְדִישָׁא והנשמה לנשמה הוא עתיקא קדישא, דהיינו א"א המתלבש בז"א מטברו ולמטה, ובו הם הסודות העמוקים שבתורה שיתגלו רק לעתיד לבוא כנזכר לעיל. וְכֻלָּא אֶחָיד דָּא בְּרָא והכל אחוז וקשור זה בזה, כי א"א מתלבש בז"א וז"א במלכות, ומלכות בעולמות בי"ע ובכל צבאם.

וְוִי לְאֵינּוּן חֵיבִיבָא, דְּאַמְרֵי דְאוּרֵייתָא לֹא אִיהִי אֱלָא סְפוּרָא בְּעֵלְמָא, וְאֵינּוּן מִסְתְּפְּלִי בְּלְבוּשָׁא דָּא וְלֹא יִתִיר ומסיק רבי שמעון ואומר, אוי לאלה הרשעים האומרים שהתורה אינה אלא סיפורים בעלמא, והם מסתכלים רק בזה הלבוש ולא יותר. וְכַאֲיִן אֵינּוּן צְדִיקֵיבָא, דְּמִסְתְּפְּלִי בְּאוּרֵייתָא בְּדָקָא יָאוּת אשריהם הצדיקים שמסתכלים ומתבוננים בתורה כראוי, כי חֲמָרָא לָא יִתִיב אֱלָא בְּקִנְקֵן היין אינו יושב ונמצא אלא בקנקן, בְּךְ אוּרֵייתָא, לָא יִתִיב אֱלָא בְּלְבוּשָׁא דָּא כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש הזה. וְעַל דָּא לָא בְּעֵי לְאַסְתְּפְּלָא, אֱלָא בְּמָה דְאִית תְּחוּת לְבוּשָׁא ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש. וְעַל דָּא, כֹּל אֵינּוּן מְלִין וְכֹל אֵינּוּן סְפוּרִין, לְבוּשֵׁין אֵינּוּן ועל כן כל אותם הדברים שבתורה, וכל אותם הסיפורים הם רק לבושים.

מבאר ענין הדלקת הנרות והקטרת הקטורת בשחר ובבין הערביים

שם דף קנ.

פָּתַח רַבִּי יוֹסִי לַפְּרָשׁ וַאֲמַר: (במדבר ח, ב) **בְּהִעָלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת, בְּהִעָלוֹתְךָ מִמֶּשׁ בְּאֵדְלָקוֹתְךָ** פי' ממש בהדלקתך, וקורא להדלקת הנרות "עליה" כיון שע"י הדלקת הנרות בביהמ"ק למטה נדלקת המנורה למעלה, ומאירות הספירות העליונות. **דְּהָא בְּחָדָא אֲתַעֲבִיד עַל יְדָא דְּבַחְנָא תִּרְיִן פּוּלְחָנִין** שהרי בפעם אחת נעשים על ידי הכהן שתי עבודות, **דְּאֲנֹן קְשׁוּרָא חָדָא** שהם קשר אחד. ושואל **וּמֵאֵן אֲנֹן** ומה הן שתי העבודות. **שְׁמֹן וּקְטֹרֶת** הדלקת הנרות והקטרת הקטורת שיש בהם סודות גדולים שעל ידם נמשכים המוחין. **בְּדְבָתִּיב** כמש"כ (משלי כז, ט) **שְׁמֹן וּקְטֹרֶת יִשְׂמַח לֵב** שהם משמחים את הלב שהוא בחי' זו"ן ע"י שממשיכים לו המוחין ושניהם היו נעשים באותו זמן. **דְּבְּתִיב** כמו שכתוב, (שמות ל, ז) **וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהְרֵן וְגו'** קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות. **וּבְּתִיב** ואח"כ כתוב **וּבְהִעָלוֹת אֶהְרֵן אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה** הרי ששתי העבודות הדלקת המנורה והקטורת היו נעשים ביחד. ושואל **מֵאֵי שְׁנָא חָכָא בְּהִיטִיבו** מדוע שינה הכתוב כאן בהדלקת הנרות של הבוקר וכתב בהיטיבו את הנרות, **וּמֵאֵי שְׁנָא הָתָם וּבְהִעָלוֹת** ומדוע שינה שם בהדלקת הנרות בבין הערביים וכתב ובהעלות את הנרות, הרי גם בהיטיבו הוא ענין הדלקה, וגם בבקר היו מדליקין את המנורה כמש"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמידין הי"ב, וכן בזוה"ק פרשת אמור דף פ"ח. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פְּלָא חַד מְלָה** הכל בין הטבה ובין העלאה דבר אחד הוא ואין חילוק ביניהם.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר בְּהִיטִיבו הכוונה לשפע שמגיע מצד בינה **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** וכמו שנאמר (שיר השירים א, ב) **כִּי טוֹבִים דְּוַדִּיךְ מִיָּיִן. טוֹבִים רְווי חֲמָרָא** טובים פי' שבעי יין. **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר, (ירמיה מד, יז) **וְנִשְׁפַּע לָחֶם וְנִהְיָה טוֹבִים** הרי שאצל שביעה נאמר טובים, דהיינו, שממשיכים שפע גדול מיסוד דאמא שבו בחי' יין המשומר בענביו. **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַטְּבָה מִמֶּשׁ** ר' יהודה שב ומסביר את דבריו שאמר למעלה ואומר שמש"כ בהיטיבו פירושו הטבה ממקום הנקרא טוב שהוא מיסוד דאבא בחי' השמן הטוב שהוא החכמה. **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר (משלי טו, טו) **וְטוֹב לֵב מְשֻׁתָּה תְּמִיד** שהוא בחי' ל"ב נתיבות שביסוד דאבא. **וּבְהִעָלוֹת** גם הוא ביסוד דאבא, **דְּהָא בְּזַמְנָא דְּאֵת שְׁקִינִין וְאֵתְרוּיָין מְשַׁקִּיין דְּנַחְלָא** שהרי בזמן שהם נשקים ונשבעים מהשקאת הנחל העליון שהוא היסוד דאבא, **כְּדִין עֲלָאִין עֲלוּיָא, וּבְרַכָּאִין** (ס"א עלאין ותתאין) **אֲשִׁתְּפַחוּ בְּכֻלָּהוּ** אז מתעלים העליונים וברכות נמצאות בכל העולמות, **וְחָדוּ בְּכֻלָּא** ושמחה יש בכלם כי כולם שמחים. **וְעַל דָּא וּבְהִעָלוֹת** ועל זה נאמר בהעלות.

מבאר ענין תפילת משה על מרים

שם דף קנו.

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ (במדבר יב, יג). הָא אוֹקְמוּתָה הֲרִי
 כּבֵר בִּאֲרוֹ אוֹתוֹ הַחֲבֵרִים, וְהוּא רָזָא דְשָׁמְא קְדִישָׁא, מִחַד סְרִי אֲתוּוֹן וְהוּא סוּד שֶׁל
 הַשֵּׁם הַקְּדוּשׁ הַיּוֹצֵא מֵאֲחַת עֶשְׂרֵה אוֹתוּיּוֹת שִׁישׁ ב-אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ, וְלֹא בָּעָא מֹשֶׁה לְצַלָּאָה יִתִּיר וְלֹא
 רִצָּה מֹשֶׁה רַבְּנוּ לְהַתְּפַלֵּל [ג] יוֹתֵר בִּאֲרוּכָה, בְּגִין דְּעַל דִּידִיָּה לְמִלְכָּא לָא בָּעִי (דף קנו ע"ב) לְאַמְרָחָא
 יִתִּיר בְּשִׁבִיל שַׁעַל עֲצָמוּ כְּלוּמֵר בְּעִנְיָנִים שֶׁלוֹ וְשֶׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ אֵינּוּ רוֹצֵה לְהַטְרִיחַ יוֹתֵר אֶת הַקֶּב"ה. בְּגִין כְּךָ
 קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרָא דְמֹשֶׁה לְפִיכְךָ הַקֶּב"ה רוֹצֵה וְתוֹבֵעַ עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּבְכָל
 אֲתֵר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרִיהוֹן דְּצַדִּיקָיָא וּבְכָל מְקוֹם הַקֶּב"ה רוֹצֵה וְתוֹבֵעַ כְּבוֹדֵם
 שֶׁל הַצַּדִּיקִים, יִתִּיר עַל דִּילֵיהּ יוֹתֵר מֵעַל הַכְּבוֹד שֶׁלוֹ. וְלִזְמַנָּא דְאֲתֵי וְלַעֲתִיד לְבֵא, עֲתִיד קוּדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא לְמַתְּבַע עֲלִבּוֹנָא דִּישְׂרָאֵל מֵעַמּוּן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת עֲתִיד הַקֶּב"ה
 לְתוֹבֵעַ עֲלִבּוֹנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִכָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם שְׁעוֹבְדִים עִזִּי, וְלְמַחְדֵי לוֹן בְּחֻדּוֹתָא דְצִיּוֹן וְלִשְׁמַח אֶת עִם
 יִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה שֶׁל צִיּוֹן. דְּבִתְיָב כַּמֶּש"כ, (יִרְמִיָּה לֵא, יא) וּבֵאֵן וְרַנְּנוּ בְּמִרוֹם צִיּוֹן וְגו'! וּבְדִין וְאִז
 יִתְקִיִּים הַפְּסוּק (יִשְׁעִיָּה נט, כ) וּבֵא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְגו'!

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. וְיִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

מאמרי הפרשה

"דִּבֶּר אֶל אֶהְרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלִתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).
 מעלת לימוד התורה

ידוע מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא כה:): כי הרוצה להחכים - ידרים, והרוצה להעשיר - יצפין, שכן המנורה בדרום היא סמל לחכמת התורה, והשולחן בצפון הוא רמז לפרנסה. וכתבו המפרשים לרמזו על הפסוק (שיר השירים ב, ו): "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני" כי הנה אדם העומד ופניו למזרח, נמצא כי המנורה בימינו והשולחן בשמאלו, וזהו שאמר 'שמאלו' - הרומז לפרנסה - תחת לראשי, כמו כרית שרק לפעמים נמצאת תחת הראש, וכן הפרנסה צריכה להיות רק טפל. ו'ימינו' - הרומז לתורה - תחבקני תמיד, כי היא העיקר. (בן איש חיל ח"א עמ' מ).

דוגמא אישית

צריך שתהיה השלהבת עולה מאליה, פירוש, אנחנו צריכים ללמוד הרבה על חשיבות התורה עד שנתלהב ונדרוף אחריה, וע"י זה גם בנינו יעסקו בתורה, כי האדם עצמו הוא הדוגמא האישית לבניו, והוא בבחינת הנר האמצעי

עיונים והארות

[ג] וז"ל ספר הליקוטים דף נ"ב ע"ד: דע, כי תפלה זו ה' חסדים וה' גבורות שבדעת ז"א, ועי"ז נמתקו הגבורות יש בה י"א אותיות, שהם אל נא רפא נא לה. ואות פ' באמצע, ופ' באתב"ש היא ו', לרמז כי מרע"ה המתק

שבמנורה, שאליו נוטים שאר הנרות שהם בניו ויונקים ממנו. וכמו שכתב רבנו האור החיים הקדוש בפרשת כי תבא על הפסוק (דברים כו, יא): "ושמחת בכל הטוב", וזה לשונו: ירמוז במאמר 'בכל הטוב' כאמרם ז"ל (אבות פ"ו משנה ג): ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. עכ"ל.

זניתן לרמוז, כי "הנרות" אותיות: תורה נ'. לרמוז, שהתורה שניתנה לנו ביום החמשים - על ידה זוכים לחמשים שערי בינה.

מעשה הבריאה תלוי בלימוד התורה

כתוב (בראשית א, לא): ויהי ערב ויהי בקר יום השישי. וכתב רש"י: הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה הקב"ה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר: יום השישי, כולם תלויים ועומדים עד יום שישי בסיון המוכן למתן תורה, ע"כ.

וכן איתא בגמרא (עבודה זרה ג): מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את התורה - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, שנאמר (ירמיהו לג, כה): "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי". ופירש רש"י: אם לא בריתי - אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה, והיינו התורה, דכתב (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", וכתב "אלה דברי הברית" ע"כ.

התורה - נשמת כל העולמות

נמצא א"כ, שאם אין תורה - אין עולם. כי התורה היא הנשמה של כל העולמות ובלעדיה העולם כגוף בלי נשמה. וכמו שאי אפשר לחיות בלי חמצן אפילו זמן מועט, כמו כן ברוחניות, אם אין לימוד התורה כל רגע ורגע לא יכול העולם להתקיים. ולכן כל העולמות כולם - העליונים והתחתונים עומדים כולם על לימוד התורה, וככל ששמחים יותר בתורה, כן נותנים יותר כח בעולמות, ויש שפע וברכה בעולמות כולם, ומונעים את הצרות וכד'. כי כל עיקר חיותם, אורם וקיומם של העולמות כולם, הוא רק כאשר אנחנו עוסקים בתורה כראוי בלי רפיון ועצלות. וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (בראשית דף מז ע"א) [בתרגום]: שהרי בתורה נבנה העולם והשתכלל, זהו שכתוב (משלי ג, יט): ה' בחכמה יסד ארץ וכו'. וכל מי שעוסק בה משכלל העולמות ומקיים אותן.

תורה מגנא ומצלא

והיה אומר מו"ר הגאון האדיר כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל: נתאר לעצמינו אדם שראה מישהו הנוטה למות ח"ו, והציל אותו וגרם לו להמשיך לחיות, כמה ישמח על הזכות שנפלה בחלקו! וכמה תהיה השמחה אם זכה להציל קבוצה של אנשים! כך, אם ידע האדם שכשהוא לומד תורה - כל העולם ניצל בזכותו, בודאי תהיה לו שמחה גדולה שהציל עולם שלם בזכות לימוד תורתו.

בזמן חזקיהו המלך, עלה סנחריב להילחם בישראל. וידוע שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחונו בהקב"ה, ולא בצבא או בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פוגש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

והיו אותם ימים ימי צער לישראל, כי כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים, אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במידה והמים במשורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנוהו במדה מועטה, אך המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם. ובכל מקום תורה או תפילה - קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם. עד שבזמנו לא היה תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, שהם הלכות קשות מאוד!

עמד רבשקה - יהודי מומר שבגד בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים?! בחזקיהו? והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מיליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל! ונוסף רבשקה בידיו על חומת ירושלים, ואמר להם: הנה, אם רק יירקו החיילים את רוקם עליכם - העיר תתמלא מים ותטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה אותה קטנה לזלזל בה וחשב לכבשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו: גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להילחם, הלא אין לך מי שיועד לרכב על סוס או להחזיק חרב ולהילחם, שהרי כולם לומדים תורה.

אך חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחונו בקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, שכיון שזה ליל פסח, ישחטו את קרבן פסח שיהיה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל לה' בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן, שמחו ושרו והודו לה', ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות.

והנה, רבשקה רואה את כל שמחתם וצהלתם, וכיצד אינם שמים על לבם כלל למצור בו הם נתונים, אמר לעצמו: איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזבם הלילה, כי ראויים הם לנס. אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה, בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, לבד ממיליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק. וכתב רבנו יוסף חיים (בן יהודע סנהדרין צד. ד"ה כבודו), כי הטעם שהם מתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ, הוא בכדי שעם ישראל יכיר את גודל הנס הגדול. וכן בכדי להוכיח להם שהעיקר הוא הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף, כי הנה ראו כמה שווה גוף בלי נשמה.

והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירושו: שלנער קטן קל לסמן את האות ו' שהיא רק קו אחד], ברח כל עוד נפשו בו, ונשבע לנסרוך אלוהיו [-היה זה עץ מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם ינצל מרודפיו יזבח קרבן לאלהיו - את שני בניו אדרמלך ושראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויבך ה'.

וחזקיהו וכל ישראל ישנים, ואינם יודעים שהשם יתברך עושה להם נסים ונפלאות גדולים, וכל זה רק בזכות התורה הקדושה, כי חזקיהו ידע שזכות התורה תגן עליו. וכמו שפרשו המפרשים שהיתה מחלוקת בעם ישראל שחלק מהשרים רצו שעם ישראל ילכו לצבא, אך חזקיהו המלך סירב בכל תוקף שילכו לצבא, אלא דאג שישבו ללמוד תורה והכל יסתדר. אמנם השרים לא חשבו כך, שר הבטחון נתן תקציב בשביל לימוד תורה רק 2 מיליארד, ולביטחון 4 מיליארד, וזאת בכדי שאנשים ילכו לצבא... אמר להם חזקיהו: הראו לי את התקציב, ואני אקבע מה לעשות! ואז קבע שכל ה-שש מיליארד ילכו ללימוד תורה, לישיבות, כי לדעתו אין צורך בצבא פיזי, אלא רק צבא רוחני, ולימוד התורה הוא ינצח, כי בזמן שהקול קול יעקב - אין הידיים ידי עשו. השרים לא יכלו עוד לדבר דבר, שהרי הוא המלך והוא הקובע, והיה נותן להם חזקיהו שמן, ומדליקים ולומדים תורה בזכות אור השמן, ובזכות לימוד התורה נצלו מהגזירה ומסנחריב.

וזהו שאמר הפסוק (ישעיהו י, כז): "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (שיר השירים רבה פ"א).

מהי "מחיצה של ברזל"?

באגרת מהרה"ק יקותיאל הלברשטם זצוק"ל האדמו"ר מקלויזנבורג - צאנו זצ"ל הקשה, הנה אמרו חז"ל (ברכות לב): כי בעוונותיהם של ישראל ישנו חומה של ברזל בינינו לבין השם יתברך. ויש להבין, מהו אותו מסך ומה מהותו, והרי אנו לא רואים אותו? ופירש, שהכוונה היא לכך שעם ישראל סומכים על הברזל - שזה הצבא, זהו המבדיל בינינו לבין השם יתברך, כי אם ישראל עוסקים בתורה, ובטוחים אך ורק בהשם יתברך, אין להם לדאוג כלל, כי התורה מגנא ומצלא, והבוטח בה' חסד יסובבנו. "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" (הושע יד, ד). כיום לצערינו, יש הסומכים על "כיפת ברזל" שתגן עלינו, והיא היא ה"מחיצת ברזל" בינינו לבין אבינו שבשמים...

מקור חיותינו

ואיתא בגמרא במסכת ברכות (סא:): תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא, אי אתה מתיירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל - למה הדבר דומה: לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות?! לא פקח אתה, אלא טיפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתייראים - במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! סיים רבי עקיבא ואמר: אף כעת, כשאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב עליה (דברים ל, כ): "כי הוא חייד ואורך ימך" כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. אי אפשר לחיות בלא תורה.

מלאך המוות לא שולט בו

ומצינו בחז"ל, כי אפילו מלאך המוות אינו יכול להזיק למי שלומד תורה, כי התורה חזקה מהכל. וכמו שמספרת הגמרא (שבת ל:): על דוד המלך, שכל זמן שעסק בתורה לא יכול היה מלאך המוות לקחת את נשמתו. מה עשה מלאך המוות? עשה רעש בפרדסו של דוד, וכשבא דוד לרדת במדרגות, נשברה המדרגה, ולרגע אחד הפסיק דוד המלך מלימודו, ואז לקח את נשמתו.

וכן מסופר (בבא מציעא פו.) על רבה בר נחמני, שלא היה יכול מלאך המוות להתקרב אליו, כי לא היה פוסק פיו מלהגות בדברי תורה. עד שבאה רוח על הקנים בחוץ ונשבה בהם, ונעשה רעש גדול, וחשב שהם גדוד של המלך המבקשים את נפשו, וביקש שתנוח נפשו, וכך היה. נמצא, כי כל זמן שאדם עוסק בתורה - אפילו מלאך המוות אינו יכול לשלוט בו.

התורה נותנת אור ושמחה

התורה מרוממת ומגדלת את האדם. ובמסכת קנים (פ"ג משנה ו) אמרו: תלמידי חכמים, כל זמן שמזקינים - דעתם מתווספת עליהם. ומה יעשה האדם לעת זקנה? יגדל זבובים...? יספור מכוניות...? מה יעשה אם אינו יודע ללמוד? לא יודע שום דבר, כל הזמן רק יתווכח עם אשתו, אין לו עבודה, משעמם לו, אין לו חיים.

מה שאין כן תלמידי חכמים - יש להם שמחת חיים, יש להם למה לחיות, יש להם חכמה בינה ודעת. איזו שמחה יש להם! כל זמן שעוסקים בתורה - הם שמחים. יודעים עוד מסכת ועוד מסכת, ובקיאים בהן, אנו רואים איך התלמיד חכם משתעשע בתורה בשמחה, והתורה מחייה אותו ומרפאת אותו, "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" (משלי ד, כב), התורה היא גדולה ועמוקה, ונותנת חיים לעושיה. אשרי מי שחלקו בתורה, גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב.

גם בשמים לאחר מאה ועשרים שנה - מה יעשה? כולם לומדים תורה בישיבת רבי עקיבא, בישיבת רשב"י, אצל אברהם אבינו, ושם אין עסק אחר. ואם יבוא כשהוא לא יודע כלום - איזו בושה גדולה תהיה לו!

התורה קיימת בכל העולמות, גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, ויש לו חיים נחת וכבוד. ולכן, לא די לאדם שיעסוק בתורה, אלא ישתדל בלימוד התורה, להיאבק על התורה להשתדל בכל כוחו. כי היצר הרע אומר לו: תלמד מחר, כי היום אתה עייף... היום תסדר סידורים... בלילה תישן (הלילות קצרים), תקום עוד שעה, וכמובן... הוא מתעורר רק בבוקר. וכך הולך עוד יום ועוד יום והאדם לא שם לב. על כן האדם חייב לתפוס את עצמו ולהילחם על כך, ואם זוכה לזה - יש לו שמחת חיים.

אדם שעבר עליו חודש בלי ללמוד, איזו עצבות יש לו, הוא מרגיש שאינו שווה שום דבר. בא לבית, אשתו רואה אותו איך הוא בא לאכול ולישון ועוד פעם חוזר חלילה, אומרת לעצמה: כמה חבל עליו. אבל אם יש לו מטרה, שהולך לפי דרכי התורה, שומר מצוות ה', בא לבית ואומר: היום למדתי דף גמרא, ויש לו פנינים יפים לומר לאשתו, וכך היא שמחה, ואז קורא עוד דף זוהר, ולומד. ובשבת יושב עם ילדיו ושמח איתם ושר איתם שירי שבת - אין חיים יותר יפים מזה.

היה מורנו הרב בן ציון אבא שאול זצוק"ל אומר: אני רוצה להיקרא תלמיד חכם, כיון שיש מעלה גדולה בכך, עד כדי כך שאני מוכן שייקחו אותי באוניה שיש בה דגים מסריחים מזה עשרים שנה, העיקר לזכות להיות תלמיד חכם. וגם היה אומר: מי שיש לו תעודת תלמיד חכם, יכול להיכנס בעולם העליון לכל מקום שירצה.

העשיר הגדול בעולם

וזו הזכות הגדולה ביותר - להיות תלמיד חכם. אדם רוצה להיות עשיר? אין עשיר אלא מי שיש לו תורה! רק אז יהיה שמח! כמו שאמרו במשנה באבות (פ"ו משנה ט): אמר רבי יוסי בן קיסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום. אמר לי: רבי, מאיזה מקום אתה? אמרתי לו: מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי: רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו: בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, אני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר (משלי ו, כב): "בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך ותשיחך". "בהתהלךך תנחה אותך" - בעולם הזה, "בשכבך תשמור עליך" - בקבר, "והקיצות היא תשיחך" - לעולם הבא. וכן כתוב בספר

תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט, עב): "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", ואומר (חגי ב, ח): "לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות".

לברך ברכת התורה בכוונה גדולה

כתב הטור (סי' מז): ברכת התורה, מאד צריך לזהר בה. כדאיתא בנדרים (פא.): מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים? רבינא אמר: מפני שאין מברכין בתורה תחלה. דאמר רב יהודה אמר רב: מהו שכתוב (ירמיהו ט, יא): מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר (שם, יב): "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". מהו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה? אמר רב יהודה אמר רב: לומר שאין מברכין בתורה תחלה.

וכתב על כך הב"ח: רבנו מביא ראיה מרב יהודה אמר רב, שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקים בה הרבה - אם אינן זהירים לברך בתורה תחלה. ויש לתמוה על כך הרבה, למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם על שלא ברכו בתורה תחלה, שהיא לכאורה עבירה קלה?! ונראה, שכוונתו יתברך מעולם היתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה, שלא תשתכח מאתנו כדי שתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם, כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו. וזוהי יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד.

אבל עתה, שעברו חוק זה, שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לדעת הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהדבק בקדושה ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ, כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם. הנה בזה עשה פירוד, שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה, וזה היה גורם חורבנה ואבדתה.

והוא שאמרו "מי האיש החכם" וגו', "על מה אבדה הארץ" וגו', "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם" וגו'. ואמר 'תורת' - תורת אמת אשר נתתי במתנה, שלא יהיו למדים ושוכחים, וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם, וזהו אשר נתתי לפניהם כשלחן ערוך וכו'.

שתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה

ממשיך הב"ח וכותב: וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד.; מכילתא ריש משפטים) על הפסוק (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורת אמת, והשכינה תהא שורה בקרבם. והמה עזבו את תורת ואלו הלכו בה, פירוש, תחילת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. לא הלכו בה, דהיינו לא הלכו בה לשמה, בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל, כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך. והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו, על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה, כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו. לא הלכו בה - לעסוק בדברי תורה לשמה, כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים, ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר, כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה, כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה. עכ"ל.

ובא וראה מה שכתב בזה הקדוש (ואתחנן דף רסח). [בתרגום]: השכינה אינה יושבת ושוכנת בארץ בעם ישראל, אלא רק בכח לימוד התורה וכו'. שכל זמן שהתורה נמצאת כאן בארץ, ועם ישראל הוגה ולומד בה, יכולה לעמוד השכינה בעולם. ומי שמונע את התורה מהשכינה, כמו מי שלוקח מזונות של האשה ומונע אותה מלאכול לחם חוקה, ונשארת ח"ו כאלמנה, ע"כ.

הנה לפנינו לשון הזהוה הקדוש, שרק בכח התורה שוכנת עמנו השכינה, ולימוד התורה הוא חיותה ומזונה. כלומר, התורה היא חיות השכינה, וא"כ היא חיות העולמות כולם. וצריך לדעת, כי החיות והאור והדבקות והשראת השכינה ועריבות וידידות אור התורה - מיתה ומוות אל הקלי' והס"א והמחלות והאסונות, ולכן צריכים אנחנו בכל כוחנו לזכות למתיקות התורה, כי בכח התורה יתמתקו הדינים, וממש יתהפך ברגע להיות איש אחר, לכו רחב ושמח ממתיקות התורה, טעמו וראו כי טוב ה'.

היא שורש כל העולמות

וכתב רבנו "נפש החיים" (שער ד' פ"י): והענין, כי התורה הקדושה היא דבורו יתברך, ובמאמר פיו יתברך במעשה בראשית, נבראו העולמות כולם. שע"י סידור גלגול צירופי האותיות ע"פ סדר הרל"א שערס פנים ואחור שבמאמר בראשית ברא וכו', נאצלו ונבראו העולמות עליוני עליונים רבי רבוון, בכל סדר מצבם ופרטי ענייניהם וכל הנכלל בהם. וכן בכל מאמר ומאמר שבו על דרך הנ"ל נבראו כל פרטי המינים והעניינים שבאותו הסוג שעליו נאמר אותו המאמר.

כמו שכתב בזוהר הקדוש (תרומה דף קסא.) וזה לשונו [בתרגום]: שכאשר ברא הקב"ה את העולם, הסתכל בה בתורה וברא את העולם. ובתורה נברא העולם כמו שהעמידהו. שכתוב (משלי ח, ל): ואהיה אצלו אמון, בי ברא הקב"ה את העולם שעד לא נברא העולם הקדימה התורה וכו'. וכאשר רצה הקב"ה לברוא את העולם, היה מסתכל בתורה בכל מילה ומילה ועשה אותה אומנות של העולם, בגלל שכל הדברים והמעשים שבכל העולמות - בתורה הם. כתוב בה: בראשית ברא וכו', התבונן במילה זו וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה שכתוב בה בתורה, הסתכל הקב"ה ועשה אותה מילה. ועל זה כתוב: ואהיה אצלו אמון, ובאופן זה כל העולם נברא, ע"כ. ולכן כל התורה בכלל, וכל העולמות כלליהם ופרטיהם וסידורם וכל ענייניהם, כולם כלולים ורמוזים בעשר המאמרות של מעשה בראשית.

התבלין היחיד נגד היצה"ר

כתב אדונינו הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" (פ"ה, ד"ה הנה מפסיד): והחכמים עליהם השלום אמרו (אבות פ"ד, משנה י) הוי ממעט בעסק ועוסק בתורה. כי הנה העסק מוכרח הוא לאדם לצורך פרנסתו, אך ריבוי העסק אינו מוכרח שיהיה כל כך גדול - עד שלא יניח לו מקום אל עבודתו. על כן נצטוינו לקבוע עתים לתורה. וכבר זכרנו, שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות, וכמאמר רבי פינחס (עבודה זרה כ:): תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ב, משנה ה) ולא עם הארץ חסיד. וזה, כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (קידושין ל:): בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין.

והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה. ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם, הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה? לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו, ואמרו לו שייקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם והוא וייקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי! כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו - אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי אפוא יניחה וייקח מה שייקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה, והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול, שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת.

אך אם הוא עוסק בתורה, בראותו דרכיה, ציוויה וזאהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז): איכה רבה פתיחות; ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפב): הלא, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב. עכ"ל.

התורה - אור ממש

וב"דרך עץ החיים" (בריש הספר) כתב עוד הרמח"ל: וזה תראה, כי שניים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש נאם ה'", והודיענו בזה, כי אמת הדבר שהתורה היא ממש אור אחד נתן לישראל לאור בה, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גווי מרומים, גווי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה. והוא דבר החכם (משלי ו, כג): "ותורה אור" - אור ממש ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור

בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה, יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. עכ"ל.

מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

עוד אביא לפניך דברי הזוהר הקדוש (שם), ומאהבת הקיצור נתרגם את לשונו הטהורה: רבי אבא היה מכריז: מי רוצה עושר? מי רוצה אורך ימים לעולם הבא? שיבוא וישתדל בתורה. היה שם רווק אחד, בא אליו ואמר לו: רבנו, אני רוצה לעסוק בתורה שיהיה לי עושר. אמר לו: בודאי, בא ותלמד. לימים, בא אליו אותו תלמיד, ואמר לרבי אבא היכן העושר שהבטחת? אמר רבי אבא: שמע מינה שלא לשם שמים הוא לומד, ורצה ח"ו להענישו. שמע קול אחד מן השמים האומר לו שלא להענישו. בינתיים, בא אדם אחד וכוס של פז זהב בידו, ואמר לו: אני רוצה בכוס זו לזכות בתורה, מי שלומד - אני אתן לו עושר, ואכן הוא נתן אותה לרווק שעסק בתורה, וכך ישב ועסק בתורה בחשק גדול. לימים, נכנסה באותו תלמיד מתיקות ועריבות התורה בתוך מעיו, ישב אותו תלמיד ובכה, אמר: מניח אני חיי עולם ולקחתי חיי שעה?! אינני רוצה את הכלי הזה, אלא אלמד לשם שמים בלי כסף, כי הבין ערך התורה שלא יערכנה כלי פז וכו', והוא ר' יוסי בן פזי, שזכה לכתר תורה הוא ובניו אחריו.

ולכן צריכים אנחנו לחוס על נפשינו ללמוד תורה ולהגות בה יומם ולילה, ואין לנו דבר יקר לנפש ולנשמה להאיר אותה ולתקנה, אלא אך ורק לימוד התורה.

מתנה טובה

בכל יום אנחנו אומרים בברכות התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כלומר הדבר החשוב ביותר בעולם והיקר ביותר זה - התורה הקדושה, שנותנת חיים לאדם בעולם הזה ובעולם הבא, כמו שאנו אומרים בתפילת ערבית: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה". כל העולם יודעים שהקב"ה בחר בנו, כי את המתנה הטובה ביותר בעולם שהיא חיות כל העולם - התורה הקדושה, נתן לנו, לעם ישראל.

הסובל עול תורה ומצוות נקרא צדיק

בספר החיים (ספר זכויות פ"ו) הביא רמז נפלא בצורתה של האות 'צדיק', כי היא בנויה מהאות 'נון' ועליה אות 'יוד', והיינו כי הנון תרמוז על הנפילה, ואף ל-'נופל' זה יש תקנה אם יטה שכמו לסבול על גוו את האות 'יוד' הרומז ליהודי ויהדות, כלומר לסבול עול היהדות - בתורה ומצוות מהיום והלאה, בזה ייקרא 'צדיק'. ולא יאמר הן אבדתי - כבר פרקתי מעלי מעט עול תורה ומצוות, א"כ אפרקנו לגמרי, אלא יטה שכמו לסבול מכאן ואילך. ורק 'פריקת' בהמה באה ע"י הורדת המשא, אבל יהודי צריך להרבות במשא ולא להתייאש.

להחזיק בתורה בכל עוז

וכשהאדם מתחיל לעסוק בתורה - קשה לו. משל לאדם שלוקח חבית של מים על הראש, בודאי שיהיה קשה לו, ואם ייקח עוד חבית - יהיה קשה לו יותר, אבל אם יכנס לתוך המים - יהנה. כך התורה, בהתחלה אמנם קשה, אבל כשיכנס לתוכה תהיה לו שמחת חיים עצומה.

וסיפרו בגמרא (נדרים נא.), שרבי היה מוכן לרקוד לבר קפרא בפני כל האנשים שבאו להיות עמו בשמחת חתונת בתו, רק בשביל שיאמר לו בר קפרא פירוש של מלה בתורה.

עוד ראה מה שכתב בזוהר הקדוש (וישלח דף קס"ח), שכל מי שמשתדל בתורה - מושך עליו חיים עליונים, חיים בזה העולם, חיים בעולם הבא, ומתחזק ואוחז בעץ החיים, ונותן כח וחוזק לשכינה הקדושה. רבי שמעון אמר: כל אותם העמלים בדברי תורה ומשתדלים בהם ומעיינים בהם, אותם לימודים ואותה תורה שעמל בה, עומדת לפני הקב"ה ומרימה קולה, ונעשית סגור עליו לפני הקב"ה ע"כ.

דרך הלימוד

זמי שומע דברים אלו ולא יחוס על נפשו היקרה להגות בתורה יומם ולילה. ולכן צריך להקפיד ללמוד בכל יום ויום שיעור גמרא, דף אחד גמרא רש"י תוס' רא"ש ועוד, ויחזור עד שיהיה בקי בו, ואח"כ כשהולך בדרך יעביר הדף במוחו, ובשוכבו על מיטתו לישון - יחזור עוד ועוד, ובסוף כל שבוע יחזור על כל מה שלמד באותו שבוע, ובסוף כל חודש יחזור מה שלמד כל אותו החודש, וכך יעשה עד שיהיה בקי בכל הש"ס. וכן יקבע לו שיעור בטור שולחן ערוך ובית יוסף, עד שיהיה בקי בכל חלקי השולחן-ערוך, וחוזר והולך עד שיעלה חימוד ועריבות ונעימות התורה במעיו, ותשבע נפשו באור וחיות התורה, כי התורה היא מזון הנפש והחיות שלה.

ודברי תורה יהיו שמחים לפניך כנתינתם מסיני, ואז כשתמלא כרסך בש"ס ופוסקים, תיקח לך איזה שעות לעסוק בסתרי תורה, בזוהר הקדוש ובעץ החיים וכו', ותסתחן טוב את הדברים להסיר כל המוץ והתבן והקושיות שבתורה, עד שיהיו כל דברי התורה אצלך ברורים כסולת נקיה, עד שמרוב אור התורה ומתיקותה תשכח אפילו כמה ימים לאכול, כמו שהיה אצל גאוני עולם כהגר"א וכדו', כי האור שבתורה משביע את הנשמה, ולא מרגישים כלל שצריכים להתעסק בהבלי העולם.

ה' יזכנו לעסוק וללמוד תורה בתמידות, וזוכה להיות עמלים בתורה אמן כן יהי רצון.

"דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָךְ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאֲרֹו שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

פני האדם כמנורה

בזמן בית המקדש היתה לנו המנורה, שהיה נמשך ממנה אור רוחני - אור הגנוז. ואותו אור - היה מאיר את נשמות ישראל והיה מקדש אותן.

כיום אין לנו את המנורה שתקדש אותנו, ואף אסור לנו לעשותה, כפי שציווה הכתוב (שמות ל, לו): "ובמתכונתה לא תעשו". ולכן העבודה שלנו היא, לתקן את המידות בעזרת ה' יתברך.

ולכן אמר: בהעלותך את "הנרות" - אותיות תורה נ', לומר, שבכדי להגיע לתורה ולמעלת נ' שערים, צריך להעלות ולקדש את הנרות. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (מנורת המאור פי"ח) כי לכל אדם יש שבעה נקבים בראש, ובהם ארבעת החושים שבראש, והם כנגד שבעה קני המנורה, והאדם מתקדש על ידם.

וסדר שבעה קני מנורה הם: הנר האמצעי - כנגד הפה. ב' נקבי החוטם סמוכים זה לזה, העיניים הם ב' נקבים נבדלים זה מזה. האזניים הם הכי נבדלים ורחוקים, וכולם ניזונים ומאירים מהנר האמצעי. כי על הפה נאמר (קהלת ו, ז): "כל עמל האדם לפיהו", והם משמשים לארבעת החושים: ראייה, שמיעה, ריח, דיבור, והם כנגד ארבע אותיות הוי"ה ברוך-הוא.

ובאלו החושים, אם האדם מקדש אותם, אזי גורם הוא לייחד את שם הוי"ה ברוך הוא. והרמז לזה, כי הנה התיבות: אדם [45], ראייה [216], שמיעה [425], ריחא [219], דיבור [222], עולים בגימטריא עם הכולל: 1128. כמנין: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד [1128]. אשר בפסוק זה אנחנו מייחדים את שמו יתברך, וממליכים אותו על כל אבר ואבר שלנו.

ולכן, צריך האדם לשמור מכל משמר את הנרות הללו שהם קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהם בדברים האסורים ח"ו. וזהו שאמר הכתוב: "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרון" וכו'.

'וידבר' - הוא לשון "הנהגה", כמו שאמר הכתוב (תהלים מז, ד) "ידבר עמים תחתינו", וכן "מדברנא דאומתיה" (כתובות יז). כי האברים הם המנהיגים את הגוף.

'לאמר' - ראשי תיבות של ארבע קליפות קשות שצריך האדם להתגבר עליהם, שהם ב' קלי' זכרים וב' נקבות. ונודע, כי קליפת הנוק' יותר חזקה מהזכר, והסדר שלהם הוא: לילי"ת והזכר שלה, הוא השר של אדום הנקרא ס"מ. וכן מחל"ת והזכר שלה, הוא שר של ישמעאל הנקרא רה"ב. ורמוזים הם בראשי התיבות לאמ"ר - לילי"ת, אדו"ם, מחל"ת, רה"ב. והרמז בזה, שאם האדם מכניע אותם, אזי אינם שולטים בו, וכך הוא מקדש את ארבעת החושים הנ"ל. **ואם** אדם זוכה להדליק ולהאיר את החושים הללו בשמן זית זך, שהם סוד המוחין שבחכמה, שבהם מתלבשת הנשמה והמוחין שלה בקדושה, גורם שאור החושים היוצאים מהנקבים שהם שבעת הנרות, יהיו זכים וצלולים.

ללמוד תורה ברציפות

והנה, המנורה היא הקנה האמצעי שכל ששת הקנים תלויים וקשורים בו, והוא עץ החיים שהיא התורה הקדושה. וכל הששה קנים ניזונים מהקנה האמצעי שהוא רומז לתורה הקדושה, וצריך שהלימוד בה יהיה מקשה אחת, שלא יפסוק באמצע לימודו ח"ו לדברים בטלים. וכמו שאומרת הגמרא בחגיגה (יב:): על המפסיק ממשנתו, שמאכילים אותו גחלי רתמים, כמאמר הכתוב (איוב ל, ד): הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם. כלומר, אותם הקוטפים ומפסיקים מהתורה שניתנה בשני לוחות הברית בעבור שיחה בטלה ח"ו, אזי מאכילים אותם גחלי רתמים. לכן - "מקשה תיעשה המנורה".

הנשמה נהנית מהאור

וכתב רבנו בחיי, כי ידוע הוא שהנשמה נהנית מהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה, מפני שהיא עצמה באה מן האור הגדול הרוחני. ומן הטעם הזה - נמשכת אחר האור שהוא מינה, אע"פ שהוא גשמי, לעומת הנשמה שהינה אור רוחני זך ופשוט.

המנורה כמשל לאדם

וה'אלשיך' הקדוש כותב: ועשית "מנורת" - הוא האדם שהוא כמנורה, והוא מוכן לקבל אור להאיר בעולם הבא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים.

ועל כן המנורה היא ח"י טפחים - כמידת אדם בינוני, ועם היותו חומר עכור, יעשה עצמו יקר וחשוב כזהב. כלומר, שיהיה טהור מכל סיג לכלוך עוון ואשמה לקבל האור העליון.

מקשה תיעשה המנורה - ע"י ההקשות שמקיש בקורנס. והוא רמוז לקבלת הייסורים, להתיר ולמרק כל חלאת העוונות, וכולה גוף זהב אחד בלא חתיכות, כי הייסורים ממרקים מכל גופו של האדם את הזוהמה והפגמים שפגם בעולמות העליונים.

קני המנורה רומזים לתורה

והנה אמרו רבותינו (בבא בתרא כה): "הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין". ופירש מו"ר הרי"ח הטוב, כי הנה יש במנורה שבעה קנים, וכנגד זה התורה אשר היא שבעה ספרים, שכן הפסוק (במדבר י, לה): "ויהי בנסוע הארון" הוא ספר בפני עצמו (עיין שבת קטז).

ובא לרמז, כי ע"י עסקם בתורה שהיא שבעה ספרים, יזכו לקבל שפע חכמת התורה מכח מצות הדלקת המנורה, שהיא שבעה קנים, שבעה עמודים.

וזהו שכתוב (משלי ט, א): "חכמות" - התורה, "בנתה ביתה" - הוא בית ישראל, "חצבה עמודיה שבעה" - הם שבעה קנים שבמנורה. וזה שאמר דוד המלך בתהלים (קיש, ק): "מוקנים אתבונן", כלומר מז' - קנים שהיא הדלקת המנורה הבנויה משבעה קנים - אתבונן ואבין בתורה הקדושה, ואקנה חכמה בינה ודעת, יען "כי פקודיך" - שהיא התורה שיש בה שבעה ספרים, "נצרת".

וכעין זה פירש הרב "זרע בירך" (חלק א' פרשת בהעלותך) בשם רבנו האריז"ל, שהמנורה - כלליה ופרטיה רומזים לתורה. וכתב בשם הרב הגדול מהר"ר אברהם זלה"ה, כי בעבור זה חילקו את הטבת הנרות לשניים; חמשה לבד ושנים לבד, כאשר לימדנו אב"י משמיה דגמרא. כי המנורה רומזת לתורה שהם חמשה ספרים, ונחלקת לשבעה ספרים. ועוד, כי שני נרות בצרוף החמשה - הם שבעה, לרמז, שהתורה התלבשה בחמשה חומשי תורה שהם עתה חמשה ספרים, ולעתיד לבוא יהיו שבעה, כי אז יהיו צירופי שמות הקודש. ולכן, הטבת חמשה נרות לבד והשנים לבד, לרמז כי היום הם חמשה ספרים, אך השניים הנוספים גנוזים עתה בתוכן, ולעתיד לבוא יתגלו.

המנורה - סגולה להצלחה

ממשיך רבנו הרי"ח הטוב וכותב: והנה צורת המנורה עצמה - מסוגלת להצלחה. דהיינו, אם יצייר האדם לפניו צורת המנורה - יצליח [עיין מה שהארכנו בזה להלן]. לכן, שלמה המלך עשה עשר מנורות בהיכל, אע"פ שלא היה מדליק בהם אלא במנורה שעשה משה רבנו במשכן. והיינו, כי ציור המנורה לבד הוא מסוגל להצלחה, וכיון בזה להמשיך לבית המקדש שפע הצלחה מעשר ספירות ומשם לכל עם ישראל.

הארה לשכינה ולנשמה

והנה, הנשמה נקראת 'נר', שנאמר (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם". וכן התורה והמצוות נקראות 'נר' שנאמר (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור". אמר הקב"ה: אם אתה משמר את נרי שהיא התורה הקדושה, אני משמר את נרך שהיא הנשמה.

ואמר הכתוב: "בהעלותך את הנרות", כלומר, אם אתה רוצה ליתן עילוי לנשמתך הנקראת נר, צריך אתה לקיים "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שהם שבעה האברים שבאדם, א. שתי עיניים, ב. שתי אזניים, ג. הפה, ד. הידיים, ה. הרגליים, ו. ברית קודש, ז. השיניים, שלא יסורו ממצוות ה'.

והנה "נר דולק" גימטריא: השכינה. לומר, שע"י שמדליקים את הנרות, אם של שבת, אם של הנוכה ואם של בית הכנסת, מאירים בזה את השכינה הקדושה, ומוסיפים הארה בנרות של מעלה, וגורמים לסילוק הס"מ.

המנורה נרמזת בראש כל חומש

ולפלא הוא, כי מצינו שהמנורה רמוזה בראש כל חומש מחמשה חומשי תורה, שכן בספר בראשית כתיב: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" - והם שבע תיבות כנגד שבעת קני המנורה.

ובספר שמות: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" - אחת עשרה תיבות, כנגד אחד עשר כפתורים שבמנורה.

ובספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" - תשע תיבות, כנגד תשעה פרחים.

ובספר במדבר: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר" - שבע עשרה תיבות עם הכולל, כנגד י"ח טפחים שהם גובה המנורה.

ובראש ספר דברים: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" וכו' - כ"ב תיבות, כנגד כ"ב גביעים שבמנורה. והתורה רמוזה זאת בתחילת כל ספר וספר, בבחינת (תנא דבי אליהו רבא פ"א) דרך ארץ קדמה לתורה, ללמדך שקודם יש לשמור על החושים הרמוזים במנורה כאמור.

רמז לימי העומר ומתן תורה

הסך הכולל של חלקי המנורה הוא מ"ט. וכך הוא החשבון: שבעה קנים, י"א כפתורים, ט' פרחים, כ"ב גביעים, סך הכל - מ"ט. ורמז יש בזה לימי העומר, שבהם תוקנו ז' מדות שכל אחת כלולה מכולם, הרי סה"כ מ"ט בחינות. ושער החמישים - הוא חג מתן תורה, שאז זוכים לתורה שהיא בחינת מקשה אחת זהב טהור.

שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעה כוכבי לכת

ובמדרש (אוצר המדרשים עמ' 479) מובא, כי שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעה כוכבי לכת המשוטטים בכל הארץ. והנה, שבעת כוכבי לכת הם כמו נרות ברקיעים, ומנהיגים את העולם השפל הזה שאנחנו נמצאים בו. והנר האמצעי הוא כנגד גלגל חמה, שהוא אמצעי לשבעת כוכבי לכת על דרך שצ"ע חנכ"ל [שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נה, כוכב, לבנה]. וכן היום הרביעי הוא האמצעי בשבעת הימים, ועל כן נבראה החמה ביום הרביעי.

כשהוקם המשכן למטה - הוקם המשכן למעלה

וצריך שיהיו ג' קני המנורה מכאן וג' קני המנורה מכאן ופונים אל האמצעי, והוא פונה 'אל עבר פניה' - שהיא כנגד קדש הקדשים. ואמרו רבותינו ז"ל, כי בעת שהוקם המשכן למטה - הוקם המשכן למעלה. וכן הוא אומר (שמות טו, יז): מכון לשבתך פעלת ה'.

וזהו שרמזו הקדוש ברוך הוא למשה (שמות כה, ה): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". מדוע לא נאמר 'בתוכו' בלשון יחיד, אלא בתוכם? אלא בזה רמז כי הוא שוכן בעליון ובתחתון. ולא היה יכול ה' לשכון כבוד בבית המקדש למעלה עד שיעשה משכן למטה, ולכן אמר ה' אל משה 'ועשו לי מקדש' למטה כנגד משכן העליון, אז 'ושכנתי בתוכם' - בשני מקדשים שלמעלה ושלמטה.

המנורה של מטה מכוונת כנגד מנורה של מעלה, והמזבח של מטה כנגד מזבח של מעלה. ואמר הקב"ה לאהרן: כאשר אתה מדליק את המנורה למטה, תדליק גם למעלה. לפי שהמנורה של מעלה היא מול מנורה של מטה, ושם יאירו שבעת הנרות לעולם.

וכך כתב בזוהר הקדוש (פרשת בהעלותך דף קמט): בא וראה, בשעה שכהן גדול מתכוין להדליק נרות למטה, והיה מקריב קטרת סמים בשעה זו, הנרות העליונים מאירים והתקשר הכל יחד, ושמחה נמצאת בכל העולמות זה שכתוב (משלי כז, ט): שמן וקטרת ישמח לב.

רמז לעם ישראל מול האומות

ואמרו רבותינו במסכת שבת (דף כב,): "ז"ל: "מחוץ לפרוכת העדות" וגו', וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאורו! אלא, עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. ומהי העדות? אמר רב: זו נר מערבי שנותן בה שמן כמידת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים, עד כאן.

וּכְתַב רבנו "האור החיים" הקדוש בפרשתנו על פי הדברים האלה, כי צוה ה' להאיר אל מול פני המנורה, שהוא נר המערבי, להראות כל נר ונר שלא בא אלא בשביל עדות אשר יגיד נר הפונים אליו כולם להראות ניסו. וכדרך רמז, ירמוז בשבעה נרות לאומות העולם שהם שבעים אומות, כל אחד ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל, שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן.

ורמז גם כן שכולן כלים, ונר ישראל לא יכבה, ותמצא שהארת הנרות אינה אלא בלילה, והוא סוד הגלות שנקראת לילה, מה שאין כן בבא זמן הישועה המתייחס לבוקר כתיב (ישעיהו כא, יב): אתה בקר וגו', יכבה נר האומות ויישאר מכללותם נר ישראל, שהוא הולך ואור עד נכון היום.

גם רמז במצות "הדלקת הנרות", שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה, שהכל יהיו לצרכי ישראל המתייחס להם שם 'פנים', כידוע למבנים, עכ"ל.

משה עשה כנגד ז' אומות ושלמה כנגד שבעים

ובספר "ליקוטים מפרדס" כתב: בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ויש לדקדק, שהרי היה לו לכתוב: 'יאירו ששת הנרות'? אלא יובן בהקדים, שבמנורה של משה היו בה שבעה נרות, ושל שלמה היו בה שבעים נרות, כי שלמה שלט בשבעים אומות, ומשה לא עקר אלא שבעה עממין.

והענין, כי כל אומה יש לה אור מלמעלה, ומלאך מאיר ומשפיע לאומתו. וכשישראל מדליקין מלמטה - מכבים את אותם הנרות שלמעלה, דוגמת מה שמדליקים הנר התחתון, וכבה נר שלמעלה ממנו. וכך היה בימי משה, שלא רצה לכבות אלא רק שבע אומות, ואמר הפסוק: 'אל מול פני המנורה' - העליונה, 'יאירו שבעת הנרות' - התחתונות, והם יכבו את האורות של שבעה עממין. אבל בימי שלמה, עשה שבעים נרות, בכדי לכבות את אורן של שבעים אומות, עכ"ל.

והנה, אותן שבעים נרות שעשה שלמה המלך ושלט על שבעים אומות וכיבה את אורם, רמוזים בפסוק: "וזה מעשה המנורה". "וזה" עולה בגימטריא: י"ח, כי גובהה של המנורה היה י"ח טפחים. "מראה" עולה בגימטריא: גבריאל, ללמד שגבריאל הראה לו למשה דמות המנורה. "כן עשה" - כ"ן נרות עשה שלמה בעשר המנורות: "עשה" בגימטריא: שלמה.

רצה ליכות את ישראל

ולמה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה, דכתיב (לעיל ז, פט): ובבוא משה אל אהל מועד, ולהלן (שמות לד, לד) הוא אומר "ובבא משה וגו' יסיר את המסוה". לומר לך, שאין הקב"ה צריך לאורן של ישראל, שהרי משה קרן עור פניו בדברו אתו, אלא ליכות את ישראל - הרבה להם תורה ומצוות. מכאן אמר רבי חנניא בן עקשיא, רצה הקב"ה ליכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

אמר הקב"ה: אם שמרתם נרות של שבת - אני מראה לכם נרות של ציון. תדע כמה חביבה מצות נרות, שאף על פי שאין צריך לאורה, מכל מקום צויה - בהעלותך את הנרות. (ילקוט הראובני).

עבודת המנורה - הצלה עתידית

"והנה עלה זית טרף בפיה" (בראשית ח, יא). לולי שהעיר הקב"ה את רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית, אז אבדה פליטת יהודה מן העולם. למה נסמך 'ויקחו אליך שמן זית' לפרשת מועדים? ללמד, שהיו ישראל עתידים להתחדש יום טוב להם על עסקי השמן, ואי זה? זה חנוכה. (זוהר חדש, נח דף מ.).

"בְּהֶעֱלִיתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

בהעלותך - ב' מעלות

רבנו יוסף חיים ע"ה אומר: "בהעלותך" - ב' מעלות שצריך האדם לדעת ולזכור תמיד, **האחד**: שהכל הוא מאת ה' יתברך וכל מה שנעשה זה בהשגחת ה'. וכמו המעשה המובא בגמרא (חולין דף ס.) אודות בת המלך שאמרה לרבי יהושע בן חנניה: כתוב (תהילים קד, ג): "המקרה במים עליותיו", א"כ אלוקים נגר הוא, תתפלל אליו שיעשה לי פלך שטווין בו חוטים! התפלל עליה - ונעשתה מצורעת.

והיה מנהג באותו מקום שמי שיש לו צרעת יושב בשוק עם פלך וטווה חוטים, כדי שאנשים יראו אותו ויבקשו עליו רחמים, וכך עשתה אף היא. אחרי כמה ימים עבר שם רבי יהושע ושאל אותה: האם הפלך טוב?! אמרה לו:

תגיד לאלוה שלכם שיקח את זה בחזרה. אמר לה רבי יהושע בן חנניה: מדתו של הקב"ה, שהוא רק נותן ולא לוקח בחזרה.

וניתן לרמוז כי הפלך הוא עגול, והפלך מסתובב רק כאשר מישוהו מסובב אותו. ועל כן היא אמרה לו: אני רוצה סימן מובהק שהקב"ה הוא המסובב את הכל, כמו הפלך הזה שהאדם מסובב אותו. התפלל עליה ונעשתה מצורעת, ואף שהיא בתו של הקיסר ואוכלת רק מאכלים טובים ויש לה רופא צמוד, מכל מקום חלתה במחלה קשה זו. או אז הבינה שהכל הוא מאת ה', והוא משגיח על כל העולם, ומסבב את הסיבות, וע"פ גזירתו באה הצרעת על בת המלך. והמעלה השניה, שיהיה אהבה ואחוה בין כל ישראל, וייחשב כאילו כולם אחד.

וזוהו שכתוב: "בהעלותך" - ב' העלותך, שתי מעלות שצריך לדעת. דבר ראשון: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". "פני המנורה" זה הקב"ה, הוא המנורה הגדולה הנותנת אור לכל הנשמות. "יאירו שבעת הנרות" - אלו שבעת ימי השבוע, שכל חיותם היא מהקב"ה. ועוד: "מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה מקשה היא" - כשם שקניה, כפתוריה ופרחיה, הכל מקשה אחת, כך עם ישראל צריכים להיות מקשה ובאחדות אחת, ובכך הם מתעלים.

וכאשר נתבונן נראה, כי הקב"ה הטביע בעצם הבריאה, שכל אחד צריך לשני ואיש את רעהו יעזורו. שהרי לכל אחד יש מעלה שאין לחבירו, וכאשר האחד מסייע לשני, נמצא שלכולם יש מהכל.

משל לאחד שהלך עם בנו לעיר דרך המדבר, והבן היה עדיין קטן, והיה קשה לו ללכת דרך ארוכה כזו. מה עשה אביו? הרים אותו על כתפו והלך אתו. כאשר הגיעו לעיר, כבר היה מאוחר, ושומר העיר נעל את השערים. הלך האיש סביב לחומה ולא מצא פתח להיכנס, עד שראה במקום אחד חור קטן, אבל הוא לא יכול היה להיכנס משם. אמר לבנו: ראה! עד עכשיו אני הולכתי אותך, אבל עכשיו רק אתה יכול לעזור לי, אם תיכנס בפתח הקטן הזה ותראה שבתוכו מונח המפתח של השער, וכך נוכל לפתוח את הדלת.

נמצא, שלפעמים אף הגדול צריך את הקטן. ובכך שכל אחד מושיט ידו ומסייע לזולתו, נמצאת השלימות בין כולם. (דרש יהודה).

לקרב את נשמות ישראל לאביהם שבשמים

כתב רש"י, מדוע כתוב "בהעלותך" ולא "בהדלקתך"? אלא, מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות.

וכבר מפורסמת קושייתו של הגה"ק בעל 'מלא העומר' ז"ע (בפרשתינו), לשם מה היה צריך מעלה, והרי גובה המנורה היה בסך הכל י"ח טפחים שהם שלוש אמות, וכל אדם יכול להגיע לגובה זה כדי להדליק, ומדוע היה צריך מעלה? ומתרץ, על פי מה שכתוב במשנה במידות (פ"ז משנה ב') שאסור לכהן גדול להגביה את ידו מעל הציץ, מפני קדושת השם שכתוב עליו. וכאן הכתוב מדבר באהרון הכהן, שהיה כהן גדול, ולכן היה צריך מעלה כדי שלא ירים ראשו מעל הציץ.

אמנם, הרה"ק מבוהוש זי"ע הסביר ענין זה - על פי דרשת חז"ל (מועד קטן יז). "אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיו". ולכאורה קשה, שהרי לאדם יש מעלה על המלאכים, שהוא בבחינת "הולך" - עולה ומתעלה מדרגה לדרגה, ואילו המלאכים אינם מתקדמים אלא נשארים בבחינת "עומד" - באותה דרגה כל הזמן. ואיך יכול להיות שהרב שהוא "הולך" יהיה דומה למלאך שהוא "עומד"?

אלא, ביאר הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע - שרב כזה שהוא באמת "הולך" ממדרגה למדרגה, ואף על פי כן לפעמים הוא עוצר ונהיה בבחינת "עומד", דהיינו, שיורד ממדרגתו אל העם בכדי להעלות ולקדם את הנפשות שזקוקות לחיזוק וקירוב - זהו הרב הדומה למלאך ה' שגם כן נקרא עומד, כי אינו דואג רק על עצמו, אלא רוצה לקדם ולהעלות את הנשמות הירודות, ורק מרב כזה - "תורה יבקשו מפיו", כי מצדיק כזה אפשר לקבל ברכות והשפעות.

וידוע מה שמובא בהרבה מהספרים הקדושים, כי בפסוק זה מרומזת עבודתו הנוספת של אהרון הכהן שהיה מטיב את הנרות, הרומזת לנשמות ישראל הרמוזות בתבת "נר", כמאמר הכתוב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם" - שהיה צריך להעלותם ולתקנם ולהאיר את נשמותיהם לתורה וליראת שמים.

וזוהו מה שמרמז לנו רש"י - "שמעלה היתה לפני המנורה" - לאהרון הכהן היה לו 'מעלה' מיוחדת, שעליה הכהן 'עומד' ומטיב את הנרות, שהיה מקרב את הבריות והיה בבחינת "עומד", בכך שירד והשפיל את עצמו ממדרגתו הקדושה, ועמד כדי שיוכל להרים ולקרב את נשמות ישראל לאביהם שבשמים. (ניצוצי התורה עמ' תכב).

כי לא ידח ממנו נדח

לפני כמה שנים, היה מעשה נורא עם האדמו"ר כ"ק רבי אברהם אבא מפיטסבורג אשדוד, שהיה גר בעיר פיטסבורג בפנסילבניה, ואחד מאנשי שלומו השיא את בתו בניו יורק, והוא וכמה מאנשיו נסעו עם מטוס מפיטסבורג לניו יורק אל החתונה של החסיד.

באמצע הטיסה, נכנס המטוס למצב סכנה ואחד מהמנועים כבה, והיתה עת צרה, ובלית ברירה נחתו נחיתת חרום באיזה מקום ריק באמצע הדרך, שאין שם שדה התעופה להטסת אנשים, אלא 'מנחת' קטן בין שדות ויערות לצורכי הובלת יבול סחורה של פירות וירקות הגדלים במקום ההוא. ונאמר להם, כי צריך להמתין עד שיבא מטוס חדש לאחר ג' או ד' שעות.

האדמו"ר התחזק עם אנשיו בדברי אמונה ובטחון, ותוך כדי דיבור נזכרו, כי הגיע זמן מנחה גדולה ועדיף להתפלל כאן מלהמתין לבואם בניו יורק לזמן מאוחר, שם לא יהיה מקום מוכן לתפילה. והחלו לחפש בין הפועלים איזה מקום מיושב להתפלל שם. ושאלו את אחד הפועלים שנסע עם מלגזה, היכן יש כאן מקום רגוע לשהות שם להתפלל מנחה.

הנהג של המלגזה כששמע את שאלתם, תיכף נפל והתעלף. לא הבינו החסידים את שאירע, שכן זה היה נראה להם כגוי גמור, והתברר שהוא היה ממשפחה חסידית מבורו פארק, וירד מדרכי התורה ונפל מדחי אל דחי, וכ"כ התרחק מהיהדות עד שנסע למקום המרוחק הנ"ל, שלא יראה שום יהודי לנגד עיניו.

בלילה ההוא לפני שבא האדמו"ר לשם, היה לו חלום קשה, אביו בא אליו וסיפר לו שהוא כבר בעולם האמת והיום הוא ה'אר-צייט' שלו, והוא מחויב משום כיבוד אב - להתפלל לפני העמוד בציבור. שאל הלה את אביו: 'האם אינך יודע את מצבי הנמוך מאד? איך תרצה שאתפלל לפני העמוד?' והשיב לאביו כמצחק: 'אם יהיה לי מנין אתפלל לפני העמוד'...

האדמו"ר הגיע לשם עם ח' אנשים, וזה האיש היה העשירי למנין! תיכף ומיד, עמדו שם להתפלל, והוא ניגש לפני העמוד להתפלל מנחה בציבור, ואמר קדיש לעילוי נשמת אביו. לאחר מכן, לקחו האדמו"ר אתו לניו יורק, וחזר להיות איש כשר.

להדליק אור בבתי כנסיות

כתוב במדרש הגדול (בהעלותך): על כן באורים כבודו ה' (ישעיה נד, טו) - מלמד שישראל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש. שנאמר (יחזקאל יא, טז): ואהי להם למקדש מעט. מה המקדש לא היה הנר נכבה בו, כן עם ישראל חייבין להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לפיכך הקב"ה מזהיר למשה שיזהיר את אהרן על פרשת הנרות.

"בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

הנרות - אלו הבנים

כתב בספר "קול יהודה" למרן ראש הישיבה מו"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל: בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הם ה'נרות' של ההורים. אם רוצים וחייבים להעלות אותם אל מול פני המנורה, יאירו, כלומר, ילמדו בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות, ואז יאירו בעולם הזה.

וזה תפקידו של כל יהודי - להעביר את תורת ישראל לבניו אחריו, כמבואר בתהלים (עח): "משכיל לאסף האזינה עמי תורתו הטו אזנכם לאמרי פי... לא נכחד מבניהם לדור אחרון... ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו ויספרו לבניהם".

הנה, המזמור הזה מלמד אותנו מה תפקידו של כל יהודי. כי התורה ניתנה לישראל למען יספרו לבניהם ויחנכו על דרך התורה, וכל יהודי שאינו מקיים זאת - הרי הוא מועל בתפקידו בתור אב. וכן אנו אומרים בקריאת שמע (דברים יא, ט): "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם", ואחרי זה נאמר (דברים יא, כא): למען ירבו ימיכם, וכתב רש"י כי מכלל הן אתה שומע לאו, ה' ישמרנו.

"אל מול פני המנוחה" (ח, ב).

מנוחה בדרום שולחן בצפון

כדרך העולם, שהשמש הירח והכוכבים מאירים בדרום, ומקום הישוב לצד צפון. כן האדם צריך להדמות לזו המנוחה, הנרות שבבית - בדרום, וכנגדו השולחן בצפון, שכל מעדני עולם נמצאים בו.

"ויעש כן אהרן אל מול פני המנוחה העולה נרתיה פאשר צוה ה' את משה" (ח, ג).

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה

פירש"י: "ויעש כן אהרן" - מלמד שלא שינה. וידועה קושיית המפרשים, מה חידוש הוא בכך? וכי יעלה על דעתך שאהרן ישנה מציוויו של הקב"ה?!

אלא משל למה הדבר דומה? לאדם העולה בבנין רם ונישא בעל קומות הרבה, ומשהגיע אל הקומה הראשונה ניגש לחלון לראות את הנוף הנשקף לנגד העיניים, וכן עשה גם כאשר עלה אל הקומה השניה. ובוודאי שכעת אותו הנוף יראה בעיניו באופן אחר, וכן בכל קומה וקומה תשתנה ה'תמונה' יותר ויותר.

ועל דרך זה ממש הוא בעבודת השם יתברך, כי מה מאוד צריך להיזהר מהרגילות ומהשגרה המכבה כל רגש רצון ותשוקה, ורק על ידי שמתעלה בעבודתו יתברך, אזי ניגש הוא אל המצוה באופן אחר, וממילא זוכה להתעוררות מחודשת. וזו היתה מעלתו של אהרן כהנא קדישא 'שלא שינה' - אלא בכל יום מצא טעם נוסף בעשיית רצונו יתברך, וכל יום ויום היו בעיניו כחדשים. (ע"פ חתם סופר).

אהרן השלים מעשה בראשית

אלא, פירש בספר "חנוכת התורה", ע"פ מה שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים, רמז תריח) על הפסוק (תהלים א, ה): "על כן לא יקומו רשעים במשפט" וגו'. אמר הקב"ה לרשעים: אני אמרתי כן, ואתם לא אמרתם כן - "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

ומדרש פליאה הוא, ולכאורה אין לו הבנה. אלא, נודעו דברי חז"ל (חגיגה יב). האומר שבמעשה הבריאה, בכל ששת הימים נאמר "ויהי כן", ואילו אצל בריאת האור, לא נאמר "ויהי כן". והטעם, כיון שאין ראוי לתת את האור הגדול לרשעים, לכן עמד הקב"ה וגנוזו לצדיקים. נמצא, שזו כוונת המדרש: אמר הקב"ה אני אמרתי "כן", אני רציתי להוריד את האור לעולם הזה, ולכתוב בתורה "ויהי כן" - גם ביום הראשון אצל בריאת האור. אבל אתם הרשעים אמרתם "לא כן", ובגללכם גנזתי את האור - "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

והנה כתוב בספרי המקובלים, שע"י כוונת המנוחה, משך אהרן את אותו האור הגנוז לבית המקדש. נמצא, שאהרן גרם שלא יהיה הבדל בין כל ימי בראשית שנאמר בהם "ויהי כן", לבין היום הראשון שבו נברא האור, שכעת גם על זה שייך לומר ויהי כן, כי נעשה רצון ה', וירד אותו האור לעולם.

ולפי זה יבוארו דברי רש"י הפלא ופלא: "מלמד שלא שינה". פירוש, "ויעש כן" אהרן, כיון שגרם אהרן לעשות שיהיה "ויהי כן" גם ביום הראשון, א"כ מלמד "שלא שינה" - את יום הראשון מכל הימים, ובכולן נאמר "ויהי כן". ע"כ.

בעת שמתגלה אור הגנוז יבקש מה שצריך ומיד תעשה בקשתו

ואגב נאמר, כי איתא מהרה"ק רבי פינחס מקאריץ (אמרי פנחס השלם פר' בא), שהכל תלוי ב'אור הגנוז', ואיתא בזהר הקדוש (ויקרא דף פח ע"ב) שבכל יום יש רגע אחד שאז מתגלה אור הגנוז, ובאותו הזמן מתקבלים כל התפילות, ולכך איתא במדרש (עיי' דברים רבה, פ"ב סי"ב): קוה אל ה' - אפילו מאה פעמים, כלומר, כשאדם מתפלל על איזה דבר הרבה פעמים ואינו נענה יתפלל עוד ולא יתייאש. וביאור הדבר, כיון שהכל תלוי באור הגנוז וכבר אמרנו שבכל יום הוא מתגלה בעולם, ואפשר שיזדמן לו לאדם אותו עת שיתגלה האור ומיד נעשה בקשתו, כי דבר הגנוז אין יכולים לידע אימתי מתגלה, ומוסיף שם מכל מקום משמע קצת שבבוקר קודם נץ החמה מתגלה, ואז עת רצון לשאול כל אחד צרכיו.

גם כשהיה דבוק בעולמות עליונים - לא שינה

אמנם, על תמיהה זו, מצאנו ליישב באופן אחר:

מפורסם הדבר, כי הנהגתו בקודש של איש האלוקים, הגאון רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, אשר בשעת קיום מצות הבורא, מרוב התלהבות ושמחה, היה רוקד ומדלג ואינו מרגיש עצמו באותה שעה, וכל מחשבתו דבוקה היתה

בחי העולמים. עד כדי שהתבטא עליו ה"שר שלום" מבעלזא, שאם היו מצווים להברדיטשובר להדליק את המנורה, בודאי היה שופך השמן אילך ואילך על הארץ, מרוב התלהבות...

אמנם אצל אהרן העידה התורה, כי אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון, וזהו שאמר הספרי: ויעש כן אהרן - מלמד שלא שינה.

וכה מסופר על הגאון רבי שלמה לניאדו זצ"ל, אב בית הדין בארם צובא ובעל ספר "בית דינו של שלמה", חברו של מרן החיד"א, שהיה רגיל לעבור לפני התיבה בראש השנה ולתקוע בשופר. וכשהגיע לזקנה ולא היה לו את הכח לתקוע, אמר לגבאים כי בנו רבי אפרים יהיה שליח ציבור ויתקע בשופר במקומו, וכן היה. בנו רבי אפרים תקע בשופר, ור' שלמה עשה מנין בביתו. לאחר התפילה, באו גבאי בית הכנסת לבקר את ר' שלמה, והוא הבין מהם כי בנו רבי אפרים טעה מעט בתקיעות. שאל אותו אביו לפשר הדבר, השיב לו בנו, שכאשר קרא את ה"יהי רצון" שם נאמר "ושלח מלאכיה הממונים על התקיעות", פתאום עפו לפניו שני מלאכים, ומכך הוא התרגש ונבהל. אמר לו אביו: פלא עליך, הרי אתה הזמנת אותם, ואתה פוחד מהם!?

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה (ח, ד).

שער החמישים לא ניתן למושה לכן התקשה בעשיית המנורה

ברש"י: 'וזה מעשה המנורה', שהראהו הקב"ה באצבע, לפי שנתקשה בה. לכך נאמר 'וזה'. וקשה, למה התקשה משה דווקא במעשה המנורה? ויש ליישב, כי כידוע המנורה רומזת על אור החכמה, כמו שאמרו (ב"ב כה:): אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים ידרים, ושיעשיר יצפין, וסימניך שולחן בצפון ומנורה בדרום.

והנה אמרו (ראש השנה כא:), חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למושה חסר אחד, שנאמר (תהלים ה, ו): 'ותחסרהו מעט מאלהים'. וחמישים שערי בינה רמוזים במנורה הרומזת לחכמה, שכן למנורה היו שבעה קנים, אחד עשר כפתורים, תשעה פרחים, ועשרים ושנים גביעים, סך הכל ארבעים ותשעה, כנגד מ"ט שערי חכמה שנתגלו למושה. וגוף המנורה הוא כנגד שער החמישים, וכיון ששער החמישים לא ניתן למושה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה. (הגר"א).

סודות המנורה כנגד עולמות עליונים

עוד יש לבאר, כי בודאי אין לומר שנתקשה משה בעשיית המנורה כפשוטה, אלא יש לפרש שנתקשה משה בסודותיה ובשורש טעמיה. שכן כידוע, כל מעשה המשכן וצורתו היו מכוונים כנגד סדרי כל העולמות העליונים, אך משה רבנו אדון הנביאים - ידע את טעמם וסודם של כל מעשי המשכן, זולת מעשה המנורה. ולפי זה מתבארים דברי המדרש האומר, כי הקב"ה זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה, הנה כי כן, אילו היה הפירוש שמושה נתקשה באופן עשייתה ממש, לשם מה הוצרך העולם להזדעזע? אלא, ודאי יש לפרש ולומר כי גילה לו הקב"ה למושה סודותיו של מעשה המנורה, המכוונים כנגד העולמות העליונים, ועל כן נזדעזע העולם. (העמק דבר).

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה (ח, ד).

כתיבת מזמור למנצח בצורת המנורה ומעלתו

המקור הראשון לכתיבת המזמור בצורת המנורה נמצא בכתיבי רבי אלעזר מגרמייזא בספרו "הרוקח": "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת המנורה, ימצא חן וחסד בעיני אלהים ואדם. והאומר בכל יום קודם הנץ החמה, לא יקרה לו מקרה רע וכו'". והובאו דבריו ב'פסקי תשובות' (סימן א אות ח). ובפתח הדביר (סי' רלד) כתב, שהמנהג לאומרה קודם תפילת שחרית. כי שחרית היא נגד זריקת דם התמיד, ולפני כן היה זמן הטבת המנורה והדלקתה.

וכתב מו"ר בעל ה"שמן ששון" (על שעה"כ דרוש ה' מדרושי העומר אות כ"ג), וזה לשונו: מצאתי כתוב בכתיב יד במנורה של בית כנסת בקהילתנו ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ, וזה לשונו: איתא בספר חסידים (לא נמצא לפנינו, ועיין מדבר קדמות מע' ד אות כב), שהראה הקב"ה למושה רבנו ע"ה את המנורה על טס של זהב. וכתב שם: מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה, מעלה עליו כאילו הדליקה, ומובטח לו שהוא בן עולם הבא. ע"כ.

וכתב בספר "אבודרהם" (שיר של יום, ד"ה ויש מקומות) מזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחננו וגו'. נקרא 'מזמור המנורה'. והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו מקביל פני שכינה. כי תמצא בו שבעה פסוקים, כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בה מ"ט תיבות, כנגד מנין הגביעים והכפתורים והפרחים

והנרות, שבשבעה קני המנורה, שעולין למנין מ"ט. כיצד? גביעים - כ"ב. פרחים - ט'. כפתורים - י"ב. נרות - ז'. סך הכל: מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ד' תיבות, כנגד מלקחיה - תרי, ומחתותיה - תרי. עד כאן לשונו. ועיין במגלה עמוקות (פרשת בהעלותך), שהקשה כי לפי פירושו השני של רש"י, היה צריך לכתוב "בעלותך", והה' למה היא באה? ותירץ, כי בא לרמוז על החלונות של בית המקדש שהיו רחבים מבפנים וצרים מבחוץ, וכתב על כך רבנו בחיי (במדבר ח, ב) שזה כצורת אריה רחב למטה וקצר למעלה, וה' גם כן הוא כצורת אריה שרחבה למטה פתח רחב, ולמעלה פתח קצר. ולכן נקרא בית המקדש אריא-ל. ולכן במזמור (תהלים ס"ז) למנצח בנגינות מזמור שיר, שהיתה מצויירת כמין מנורה, יש בה אותיות מנין ארי-ה. עד כאן לשונו. ומכאן מעלת המזמור הלוה. וראה מה שכתב בספר "אגרא דפרקא" בענין מזמור זה, וזה לשונו: בכוונה למנצח בנגינות, מקובל בידינו, שעל מגינו של דוד היתה מצויירת צורת המנורה (עיין בספר תורת העולה למרן הרמ"א זצ"ל) ונ"ל, דהנה סוד המנורה, הוא סוד נוק' דזעיר רחל (מלכות בית דוד, ח' נרותיה הם בנין גופני, מה' גבורות המתפשטים בה' קצוות מחסד עד הוד ונכללים ביסודה, ואחר כך במלכותא, כידוע מכתבי מרן). והנה מגינו של דוד להגביר הגבורות על אויבי ישראל היה, בשביל זה מצויירת עליו צורת המנורה. וזה שאמר דוד, (תהלים יח, כט-ל): כי אתה ה' תאיר נרי וגו' בך ארוץ גדוד וגו'. ומעתה תתבונן כשגברה יד בית חשמונאי, נעשה נס במנורה והושם זכרון לדורות, להגביר הגבורות על אויבינו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו, ודי בזה הערה למבין. ותתבונן מעתה, אשר מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז, אלקים יחננו וגו' בכל גוים ישועתך וגו', בצורת המנורה דייקא. (הובא בקונטרס מנורת זהב טהור למהרש"ל) עכ"ל.

סגולות המזמור

וראיני לנכון להביא לפני הקורא הנעים, את מה שכתב מו"ר החכם השלם רבנו שלמה לוריא זיע"א - המהרש"ל בעל "ים של שלמה", דברים נפלאים על 'למנצח' בצורת המנורה, בספרו "מנורת זהב טהור", וז"ל: מזמור למנצח בצורת המנורה, רומז לעניינים גדולים, ויש בו סגולות רבות, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצוייר במגיניו בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה נוצח אותם, ונופלים לפניו אויביו.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, כל מי שיראה זה המזמור בכל יום מצוייר כצורת מנורה, ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ואם הוא מצוייר על ארון הקודש, יגן בעד גזירה רעה לקהל.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, שהקב"ה הראה לדוד המלך ע"ה ברוח הקודש את המזמור כתוב באותיות של זהב מופז עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה, דכתיב: "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה".

ואמרו חכמים ז"ל, כל מי שמתפלל זה המזמור במנורה בכל יום בהנץ החמה - לא יקרה לו שום גזירה רעה, ויהיה חשוב לפני הקב"ה כאילו הוא מדליק נרות בבית המקדש, ויהיה מובטח שהוא בן עולם הבא.

וכל האומר אותו אחר ברכת כהנים בבוקר, בשבעה שבועות של ימי הספירה, לא יקרה לו שום נזק בכל השנה כולה ויצליח במעשיו.

ועיין ב'מועד לכל חי' (סימן ה אות כא) שכתב לאמרו "בשעת" ברכת כהנים, והוא מסוגל להצלחה. ומו"ר מופת הדור בספרו 'חזון עובדיה' (הלכות יו"ט עמ' רלו במקורות) כתב, כי אין הכוונה על "ברכת כהנים" בשעה שנושאים כפיהם לברך את ישראל, משום שאז אין לומר שום דבר ורק להאזין לברכה. וכמובא בגמ' סוטה (מ). כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין? אלא המדובר, לאחר ברכת כהנים הנאמרת לאחר ברכות השחר ע"כ.

ובהגדת "אורח חיים" למו"ר הבן איש חי בסופו כתב: ובוזה המזמור תמצא שבעה עניינים נגד שבעת הקנים שיש במנורה, והם: חנינה, ברכה, אור, ישועה, הודאה, שמחה, רננה. שכל אלו העניינים עתידים להיות לישראל. וכמו כן יהיה לכל הקורא אותם בכוונה שיכוין בו, וכל ההולך בדרך יאמר אותו שבע פעמים, ויכוין כי ילך לשלום ולהצלחה.

וכתב מו"ר החיד"א בספרו "ציפורן שמיר" (סימן ב' אוח ח"י), וז"ל: מה מאד הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור המנורה, וכתבו ז"ל ששכרה רב ועצום וכו'. ולפחות לעשות נחת רוח ליצרנו נאמר אותו בכוונה בציור מנורה כתוב על קלף צבי עכ"ד.

ובספר "כף החיים" למו"ר רבי חיים פלאגי (סימן י"ב אות י"ד), הפליג בשבח האומרה מתוך קלף. והביא דברי החיד"א בספרו מדבר קדמות, וז"ל: בספר מנורת זהב (כתב) דלדוד המלך עליו השלום הראהו הקב"ה ברוח הקודש

מזמור בנגינות אלהים יחנונו - כתוב על טס של זהב מופז, עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה. והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב כצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה, והיה מכויין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו. ועיין שם סודות ונפלאות הרמוזים במזמור זה. ובכן אנו יתמי דיתמי דלא בינת אדם לנו, ראוי לכויין לדעתם של משה רבנו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכל הקדושים עמו, דהוו ידעי עומקן של דברים סוד ה' ליראיו. עכ"ל.

עוד ראיתי להרב החסיד בעל "שמן ששון" (שם) שכתב אודות סגולותיה של המנורה הכתובה על קלף ומנאן אחת לאחת, וזה לשונו:

- (א) כל מי שיאמר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה - ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.
- (ב) אם יצייר בבית הכנסת על ארון הקודש - יגן על כל צרה שלא תבוא על ק"ק [קהילת קודש].
- (ג) מי שאומרה בכל יום בהנף החמה - לא יקרה לו מקרה רע.
- (ד) האומרה בכל יום שבע פעמים - כאילו מקבל פני שכניה ואל יחסר מזונו.
- (ה) דוד המלך ע"ה כתבו על טס של זהב, והיה מוליכו למלחמה ונוצח אויביו.
- (ו) האומרו בכל יום בימי העומר אחר ברכת כהנים - לא יקרה לו שום נזק בכל השנה. לפי שיש בו שבעה פסוקים ומ"ט תיבות, ובפסוק "ישמחו" יש בו מ"ט אותיות כנגד ימי שבוע העומר (ועיין להלן).
- (ז) כל האומרו בכל יום שבע פעמים כשיוצא לדרך - ילך לשלום. ובעת מגפת הדבר ח"ו - טוב לכתוב על גבי מנורה פסוק "ה' זכרנו יברך" וכו' עד "שמים וארץ". עכ"ל.

עניינו ומהותו של המזמור

עוד כתב המהרש"ל (שם): זה המזמור עשה דוד המלך ע"ה, ויש בו סודות ורמזים גדולים ונפלאים, והוא עשוי בצורת המנורה. והם שלשה פסוקים ראשונים בצד ימין, והפסוק ישמחו וירננו באמצע, ושלשה פסוקים אחרונים בצד שמאל. שבעה פסוקים - כנגד שבעת קני המנורה. והקנה האמצעי הוא גוף המנורה. שנאמר (שמות כה, לב): שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. והפסוק הראשון שהוא "למנצח בנגינות" - אינו מן המנין, אלא הוא שם המזמור. והם שמות קדושים מן הקב"ה, והם כתובים על כל אחד ואחד משבעת קני המנורה, ג' אותיות על כל קנה וקנה מן ששה קני המנורה, וב' אותיות על קנה האמצעי.

דע, כי השבעה פסוקים מן המזמור הזה - רומזים לששה קצות העולם, שהם; מזרח, מערב, צפון, דרום, שמים וארץ, והקב"ה הוא אדון ומלך על כל - הוא רומז לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. וזה הפסוק רומז ליום השביעי שהוא שבת, ומעלתו וקדושתו הוא על ששת ימי המעשה. והוא סוד עץ החיים אשר בתוך הגן, כלומר, באמצע הגן. ומזה הקנה האמצעי היה בא שפע שמן לכל הנרות שעל קני המנורה. וזה הנר מקנה האמצעי היה מאיר ונותן אור גדול יותר מכל הששה נרות שעל ששת קני המנורה. כמו כן רומז להקב"ה שממנו בא האור והברכות וההצלחות לכל העולם.

וכמו כן, ארץ ישראל היא קנה האמצעי, וירושלים היא הנר מן הקנה האמצעי, ובית המקדש הוא האור המתפשט ומתנוצץ. וירושלים של מעלה מכוונת נגד ירושלים של מטה, דכתיב (ירמיהו יז, יב): כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. וירושלים של מעלה - שער השמים ובית המקדש וכסא הכבוד. ומזה הקנה האמצעי שהוא ארץ ישראל - ישפיעו ממנו הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות מששה אקלימים שיש בעולם. ולפיכך אמר הנביא (יחזקאל כ, ו): "צבי היא לכל הארצות". וממנה מוצצות ומתפרנסות כל הארצות שבעולם, כמו שמוצץ הילד חלב אמו. כי ארץ ישראל היא האם ושורש ועמוד החזק באמצע העולם, שעליה נשענים כל שבעת האקלימים מן העולם, וממנה מתפרנסים ומקבלים שפע הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות בצינורות. ובזה הענין תבין סוד קדושת יום השבת.

שמות הקודש הרמוזים בו

בשער הכוונות (דף יד ע"ב) כתב: תאמר בכל יום אחר תפלת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור, מזמור (תהלים ס"ז) והוא למנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחנונו וגו'. ויכוין שיש בו שבעה פסוקים זולת פסוק ראשון, ויש בו מ"ט תיבות, וכוונתם במזמור נרמזה בכוונת העומר.

ועוד יכוין כי ראשי תיבות שלשת הפסוקים הראשונים הם אל"י, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הם י"ה, וראשי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם יא"י כמנין שם אהי"ה, וסופי תיבות שלשה פסוקים הראשונים הם הכ"ם כמנין שם אדני"י, וסופי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם מו"ץ כמנין קול.

הרי נתבאר כי שבעה פסוקים הנזכרים ראשי תיבותיהם הוא: אל"י יא"י ועולה כמנין שם ע"ב. וסופי תיבות כל הששה פסוקים (זולת פסוק האמצעי) הם גימטריא: קו"ל אדנ"י, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הוא י"ה, נמצא: קול אדני, י"ה, ע"ב. גם תכוין כי מספר כל האותיות של זה המזמור הוא רי"ו אותיות שבשם ע"ב הנזכר, ע"כ.

ובשער היחודים בתיקון המגפה (פי"ג דף ח"י) כתב: ר"ת כל הז' פסוקים גימ' ע"ב, וכל האותיות שבמזמור זה הם רי"ו, ע"ב ורי"ו גימטריא: רפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין שמהם באים הקלי' והעונש, לפיכך יכוין ד' פעמים ע"ב, כיצד וכו' הרי ד' פעמים ע"ב שגימטריא רפ"ח להמתיק רפ"ח ניצוצין, עכ"ל. (ועיי' במשנת חסידים בתיקון המגיפה שאחרי יום ד' דף ק"ב ע"ב פ"ג סעיף ג-ד. דברי יעקב).

אמירתו בימי העומר

כתב מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות (דרוש י"א דספירת העומר, דף פ"ו ע"ב), וז"ל: גם ראיתי למורי ז"ל מקפיד וזהיר מאד לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהים יחננו כו' כולו מעומד, ולכוין בכל יום מן המ"ט ימים בתיבה א' ממ"ט תיבות שיש בזה המזמור. גם יכוין באות א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירננו כו', וזה מספר אותיות המ"ט של הפסוק ישמחו כו', כדי שלא תטעה בהם - תיבת 'לאמים' - חסר ו', 'תשפוט' - מלא ו', תיבת 'מישור' - מלא ו'. עכ"ל.

וכן כתב בשער הכוונות (דרוש א' דתיקון חצות, דף נ"ח ע"ג) וז"ל: והענין הוא, כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל כו', וענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה. אז אנו שואלים על עצמנו 'אלהים יחננו ויברכנו' - לנו אנו ישראל התחתונים. ודע, שבימי העומר תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה, כנזכר בדרוש ס"ה וע"ש. עכ"ל.

ובספר "עקידת יצחק" לרבנו יצחק עראמה ז"ל (פרשת אמור) כתב: סוד הכתוב הזה וצורך העניינים המיוחדים אל השמאל לסיוע פעולות הימין, וצורתם ותבניתם, צויירו ונרשמו במזמור נכבד ומעולה. היה המנהג לאומרו בימי הספירה, והוא אלקים יחננו ויברכנו וגו', שבא בקבלה שהיה מצוייר במגן דוד כדמות מנורה. שלשה קני מנורה מצדה האחד, והם שלשה פסוקים רצופים; אלקים יחננו. לדעת בארץ. יודוך עמים. ושלשה קני מנורה מצדה השני, והם; יודוך עמים. ארץ נתנה יבולה. יברכנו אלקים. והקנה האמצעי, הוא פסוק ישמחו וירננו לאומים, העומד באמצע, כי הוא ארוך מכולם, כמשפט הקנה האמצעי. והנה יש בשבעה הקנים מ"ט תיבות, כמספר ימי הספירה. כמו שמספר הפסוקים הנזכרים היו על מספר שבתותיה.

בסידור שער השמים, של השל"ה, לפני התפילה, כתב: מצאתי כתוב שיש לומר זה המזמור בצורת המנורה. ויועיל כוונתו לכמה דברים טובים, כי יש בו סודות גדולים, ובפרט בלילי הספירה.

צורת אמירתו

בספר "בן איש חי" למו"ר יוסף חיים זצ"ל (שנה ראשונה פרשת ויגש אות ד), כתב: טוב לומר מזמור אלקים יחננו ויברכנו, בצורת המנורה. ובציור ההשכלה בלבד סגי, אם אין ציור מונח לפניו. ובספרו "עוד יוסף חי" (פרשת ויגש אות ג), כתב: כשאומר למנצח בנגינות מזמור שיר המצוייר בצורת המנורה על קלף או על נייר, יזקוף את הציור של המנורה שמסתכל בו, כדי שיהיה הציור זקוף לפניו, כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו.

תפילה לאומרה בעת אמירת המזמור

ועיין בספר "לשון חכמים" למו"ר הרי"ח הטוב, שסידר תפילה מיוחדת ויפה לאומרה בעת שאומר מזמור "למנצח" בצורת המנורה, וזו נוסחה:

יְיָ רַצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה לָּמַעַן רַחֲמֶיךָ וְחַסְדֶיךָ וְלָמַעַן הַמְּזַמֵּר הַזֶּה וּפְסוּקֵי וְתַבּוּתָיו, וְנִקְדוּתָיו, וְטַעֲמָיו וְסוּדוּתָיו, וְלָמַעַן שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים הַרְמוּזִים בּוֹ, שֶׁתְּחַסֵּם וְתַחַמֵּל וְתַרְחֵם עָלַי וְתַשְׁלַח לִי בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקֵי וְתַצְלִיחַנִי בְּכָל מַחְשַׁבּוֹתַי וְדַבּוּרֵי, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶחְשַׁב וְאֶדְבֵּר וְאֶעֱשֶׂה - אֲצַלִּיחַ, וְתַקְּסֵם עָלַי דְּיִמְקָרָא שְׁפָתַי: וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל פְּלִגֵּי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ, אֲנִי ה' הוֹשִׁיעָה נְאֻם ה' הַצְּלִיחָה נְאֻם ה' הַצְּלִיחָה שְׁפָתַי: וְתִיבִי בְּמַאֵד מַאֵד וְתַצְלַחִי לְמַלּוּכָה:

אֲנִי ה' תְּהִי אֲזַנְךָ קֹשֶׁבֶת אֶל עַבְדְּךָ וְהַצְּלִיחָה נְאֻם לְעַבְדְּךָ, וְלָמַעַן שֶׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזוֹ בְּרָאשֵׁי תַבּוּת: יָאֵר פָּנָיו אֶתְּנֵנוּ, וְלָמַעַן שֶׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזוֹ בְּרָאשֵׁי תַבּוּת: אֶתְּנֵנוּ סֵלָה לְדַעַת, תַּחֲנִנִי שִׁפְעָה בְּרָכָה וְהַצְּלָחָה וּפְרֻנְסָה טוֹבָה וְכַלְכָּלָה, וְלָמַעַן חֲכֵמָה הַעֲלִינָה הַרְמוּזָה בְּמִסְפָּר

ראשי תבות: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו, תשפיע לי שפע חקמה ובינה ודעת, ותחכמי בתורתך, ותצליחי בלמוד פשטים ורמזים ודרושים וסודות תורתך הקדושה, ואחכים להבין כל הלכה והלכה לאמתותה של תורה:

אנא ה', למען סופי תבות: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו, שעולה מספר: עין טובה, תשאגח עלי אני עבדך (יזכיר שמו ושם אמו) בעין טובה העליונה, ואתברך תמיד מעין פקיתה, עין העליונה, עין קדושה, עין אשר שומרת הכל, וככתוב: בן פרת יסף בן פרת עלי עין, הנה עין ה' אל יראיו, בית יעקב לכו ונלכה באור ה':
ויציאם בקסף וזהב (יכוין: כס"ה בפ"ז) ואין בשבטיו כושל:

ותעדי זהב וקסף (יכוין: כס"ה בפ"ז) ומלבושך שש ומשי ורקמה סלת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד מאד ותצליחי למלכה:
יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתעשה למען שמך הגדול ולמען קדשת פסוקים אלו שקריתי לפניך, ושמות הקדש הרמזים בהם (יכוין: כס"ה בפ"ז), ותשפיע לי שפע הצלחה בכל מעשי ובכל עסקי ומשא ומתן שלי, ויהיו כל נכסי מצלחים ומברכים תמיד, וכל אשר אעשה אתה ה' תצליח בידי, ותקיים בי מקרא שכתוב: כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל. ולמען שם הקדוש הרמז בראשי תבות: הוא ישלח מלאכו לפניך (הימ"ל), תפתח לי שערי הצלחה, ובכל אשר אפנה אשכיל ואצליח. ותקיים בי מקרא שכתוב על ידי דוד עבדך: והנה בעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא.

יהיו רצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגאלי:
"קח את הלויים מתוך בני ישראל" (ח, ו).

הלויים רמזים בשם ישראל

יש לרמז בזה, כי הנה האותיות האמצעיות של מלוי התיבה 'ישראל' היא: 'לויים'. שכן האותיות השניות של יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד הם - לויים. וזהו שאמר הכתוב: קח את הלויים מתוך בני ישראל, כי שמם של הלויים רמז באמצע ובתוך מלת ישראל. (אגרא דכלה).
"והניף אהרן את הלויים" (ח, יא).

כ"ב אלף לויים הניף אהרן ביום אחד

אמר רבי אבא בר כהנא: שנים ועשרים אלף לויים הניף אהרן ביום אחד, שנאמר: והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'. (איכה רבה פתיחתא כג).

"ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא" (ט, ו).

השתוקקות לקיום המצוות

התורה מספרת על אנשים שהיו טמאים בפסח ראשון ולא יכלו לעשות את הפסח, ולכן הם בקשו ממשה רבינו שהם מאוד רוצים לקיים את מצוות הפסח, ומזה נולד הרעיון של 'פסח שני'.

והנה יש להבין, מה היה בוער להם כל-כך, והרי הם היו אנוסים ולא יכלו לעשות את הפסח? אלא, אומר על כך ה'סיפרי', שבן אדם המחבב את המצוות - רוצה הוא לעשותן בכל מחיר ולא מחפש פטור, אדרבה, כאשר יש לו אונס הוא עצוב מכך, והוא מתאמץ בכל מצב לעשות את המצווה.

וכך היה עם האנשים הללו, אשר למרות שהיו אנוסים - השתוקקו לקיים את המצווה, כי מצווה לא עושים רק בגלל שצריך, אלא מתוך תענוג והשתוקקות. הנה, אדם שיש לו כזית פת לאכול, צריך הוא לשמוח שכעת יש לו זכות לאכול ולקיים ברכת המזון דאורייתא, ואם הוא חולה ח"ו ולא יכול לקיים את המצווה, אזי הוא שבור ורצוף מכך. וכן הוא לא ינוח עד שימצא שופר בבית חולים וכדו'. זאת ההרגשה שצריכה להיות עם המצוות, לשמוח כשמזדמן לך, ולהיות עצב כשאתה עלול חלילה להפסיד את המצווה.

החלק העיקרי בעשיית המצוות, היא עצם הגישה אל עשיית המצווה, האם ניגשים כעושה מעשה מצוה בעלמא, או בשמחה והתרגשות כהולך לזכות בזכייה עצומה. זוהי עיקר עבודת המצוות, השמחה שבעשיית המצוות, לעשות את המצווה כפי שעושה דבר החפץ בו מאד ושמח בו, ולא כדבר שאין לעושה שום חפץ ושמחה בעשייתו, ובכל הזדמנות שיוכל להיפטר מהמצווה הרי שירגיש רווחה מהעול שירד ממנו.

זכבר ידוע מה שאמר האר"י הקדוש על עצמו (הובא במשנ"ב סימן תרטט סקי"א), שכל מה שהשיג היה על ידי שמחה של מצוה. השמחה מכניסה בליבנו את הידיעה כי זוכים ומוקפים אנו ברכוש רוחני של נצח הממלא את ליבו של האדם סיפוק ושמחה, לעומת הרכוש הגשמי שהוא הנאה חולפת אשר אין בה ממש. עד כדי כך חשובה השמחה בקיום המצוות, עד שהתורה נתנה על כך לאו מיוחד (דברים כח, מז): תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב.

כמה מצוות חביבות

הגמרא בסוכה (מא:): מספרת: מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה. נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו לרבי עקיבא. נטלו רבי עקיבא ויצא בו, והחזירו לרבן גמליאל. להודיעך שלקח באלף זוז, ולהודיעך כמה מצות חביבות עליהן. **והגמרא** בסוטה (יג.) אומרת: תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה, והוא נתעסק במצוות. שנאמר (משלי י, ח): חכם לב יקח מצות וגו'.

רבינו יונה (שם) על הפסוק: חכם לב יקח מצוות, כותב וז"ל: מי שהוא חכם לב, מחזר ומחפש אחרי המצוות, וגם כי לא הגיע חובה לידו, מתבונן במחשבותיו איזה הדרך תמצא לו מצוה לעשות.

והחפץ חיים בספרו 'זכור למרים' כותב: כתיב במשלי (שם): חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט. היינו, מי שיש לו לב חכם יראה להשתדל ולהרבות מצוות כל מה שיוכל, וכידוע מה דאיתא באבות (פ"ג משנה טו) שהכל לפי רוב המעשה, דאם פעולותיו הן טובות מכריע כף הזכות וימצא זכאי בדינו, ואם כן צריך להתחזק במצוות בכל מה שיכול, דמי יוכל לזכור מספר עונותיו שעשה כל ימי חייו פן רבו מאד. עכ"ל.

מחפש את הלבנה שלשה ימים

ובספר 'מאיר עיני ישראל' מובא סיפור שסיפר רבי משה דבראשווילי זצ"ל, זקן חכמי יהדות גרוזיה, שהיה תלמיד ישיבת ראדין, וכך הוא סיפר: בשנות לימודי בישיבה, למדתי פעם 'משמר' כליל שישי במשך כל הלילה.

עזבתי את בית המדרש בשעה מאוד מאוחרת ללכת לחדרי. בחוץ היה סוער מאד, קור ושלג שלא פסק לרדת. לפתע הבחנתי מרחוק בדמות אדם שהולך ברחוב הלוך ושוב, ומידי פעם מרים ראשו לעבר השמים, אדם משוטט ברחוב בשעת לילה מאוחרת כשהשלג יורד והקור כל כך חזק - הטיל בי פחד, רציתי לברוח, אך בכל זאת התחזקתי והמשכתי הלאה. כשהתקרבתי, ראיתי להפתעתי כי הדמות הזו היא לא אחר מאשר ה'חפץ חיים'.

כשראני ה'חפץ חיים' גער בי בחומרה: "באמצע הלילה ובקור שכזה? לך מיד לחדרך לישון!" רצתי מיד לחדרי, שהיה בבית אחותו של החפץ חיים, שאצלה היה מקום אכסנייתי. בבוקר, סיפרתי לה את דבר המעשה וראתה כי אני מתפלא עד מאד על מעשהו של החפץ חיים. "מדוע אתה מתפלא?", תמהה האחות, "זה שלשה לילות שהוא מסתובב בחוץ בקור ובשלג ומחכה שהלבנה תתגלה כדי שיוכל לברך את ברכת הלבנה".

השמחה לברך את כל הברכות האפשריות

המוהל הרב גלבר, שהיה מוהל רבות בבית רבי חיים קניבסקי זצ"ל, סיפר: באחת הפעמים באתי לבית רבי חיים, והוא ביקש שאם תהיה הזדמנות, אולי אתן לו למול גם גר צדק. אני משתדל לברך את כל הברכות ששייך לברך בזמן הזה, ומאחר ויש ברכה מיוחדת על מילת גרים, אני רוצה למול גר, דבר שעד כה לא חשבתי שאזכה לו. הבטחתי, שבלי נדר ובעזרת ה', אני אקרא לו בפעם הבאה שיזדמן לי למול גר.

ואכן, כעבור זמן מה הופנה אלי גר צדק, שביקש להיכנס בבריתו של אברהם אבינו ולבוא תחת כנפי השכינה. יצרתי קשר עם בית מרון, והזמנתי אותו למול את הגר, ואכן הגיע רבי חיים הוא בירך בהתרגשות גדולה את הברכה שאומרים לפני מילת גר, והברכה שאומרים אחרי מילת גר, וכמובן גם מל אותו בפועל, כשאני עומד לסייע על ידו.

את השמחה העצומה שנראתה על פניו באותו מעמד, אי אפשר בכלל לתאר. באותם ימים רבי חיים היה בשמחה לא רגילה, ממש שמחה עצומה. ואמר רבי חיים, כי כל ימי חייו הוא מחזר אחר אמירת כל הברכות שאפשר לומר בזמן הזה, והיום זיכה אותו המוהל רבי שלמה גלבר למול גר בפעם הראשונה בחייו, וכשאמר את הברכות שאומרים על מילת גרים, הוא השלים לפי חשבוננו את כל סוגי הברכות ששייך לאומרו בזמן הזה, והוסיף, כי יש בזה תיקון גדול לנשמה על פי קבלה.

שכרו של השמח במצוות

בספר 'כלילת יופי' (דמביצר, ח"ב דף קמט ע"ב) מספר המחבר על אחד מגאוני קראקא שהכיר בילדותו, רבי יוסף שמואל בעל 'מסורת הש"ס', שהיה ידוע בכוחו הגדול לפעול ישועות באמרי פיו, וכל היוצא מפיו נעשה.

פעם, ביקש רבי יוסף שמואל ממחותנו הגאון בעל ה'כוס ישועות', שילמדו את חכמת התכונות בה נודע כבקי מופלא. השיבו ה'כוס ישועות' שמסכים ללמדו, אך ורק בתנאי שהוא, כתגמול, יגלה לו סודו - כיצד כל מה שמוציא מפיו מתקיים. רבי יוסף שמואל נענה בחיוב לתנאי והשיב: "בפסוק (תהלים קיא, י) נאמר: "ראשית חכמה יראת השם", כל מצוה שמזדמנת לי - אני שש שמח ומשתוקק לקיימה, לעשות רצון אבי שבשמים, לכן גם הקדוש ברוך הוא שש ושמח לעשות רצון יראיו, ולמלא את משאלות ליבי לטובה".

כאילו הרויח מיליונים

ידועה ההקפדה הגדולה של מו"ר מרן רבי עובדיה יוסף זצוק"ל לקיום המצוות. בעיקר היתה לו הקפדה לברך מאה ברכות בכל יום, ובפרט בשבת קודש אשר כידוע צריך לתור אחרי ברכות מזדמנות, כדי להשלים את מכסת מספרן. ומצות חכמים זו היתה חביבה עליו כל כך, עד שהיה סופרן ממש, ובסוף היום היה מחשב האם השלים בו את מניין מאה ברכות, וכשהיה מגיע לסיום המאה ברכות היה ממש שש ושמח כאילו זכה במיליונים.

הציפייה לארבעת המינים

ומסופר על הרבי מברדיטשוב, אשר מרוב התרגשותו לפני נטילת לולב, הכניס את ידו לתוך ה'ויטרינה' כדי לקחת את האתרוג ונפצע. כך נטל את הלולב, בלי לשים לב שידו נפצעה. וכן ידוע, שהיה ער כל ליל א' דסוכות, כי היה בשמחה אדירה שעוד מעט ייטול את הלולב ויקיים את המצווה הגדולה.

שנה אחת, חיפשו אתרוג בכל האזור ולא מצאו, וממש לפני סוכות חלף יהודי בעיירה ברדיטשוב ואתרוג מהודר באמתחתו, והוא נחפו להגיע ליום-טוב לביתו בעיר רחוקה משם, בני המקום ניסו לשדלו להישאר לחג בברדיטשוב, אולם היהודי היה נחוש בדעתו להגיע אל ביתו לכבוד יום טוב, משראו כך, הפנהו אל רבי לוי יצחק עצמו, הצדיק ניסה להציע לו הצעות שונות שיאותר להישאר, אולם הוא בשלו, לא חסר לו ב"ה לא עושר ולא נכסים ולא בנים, עד שהבטיח לו הרבי שאם יישאר בחג עמו - יהיה במחיצתו בגן עדן. לזה לא יכול היה היהודי לסרב, וכך זכה רבי לוי לקיים את המצוה בהידור.

"בַּחֲדָשׁ הַשָּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרֵבִים יַעֲשֶׂה אֹתוֹ עַל מִצְוֹת וּמִרְדֵּים יֹאכְלֶהוּ" (ט, יא).

בפסח שני כלתה חררה שהוציאו ממצרים

עצם הענין שהוקבע פסח שני באייר - כתב היעב"ץ (סידור בית יעקב, שער היסוד פסח שני): גילו לי מן השמים, לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים. לכן עשו בט"ו, שעדיין סעדו בו סעודה אחת ממנו בערב ובבוקר פסק. לפיכך נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה, ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית.

"וּבַיּוֹם הַקָּיָם אֶת הַמִּשְׁכָּן" (ט, טו).

ז' פעמים מוזכר משכן כנגד ז' משכנות

ז' פעמים כתוב כאן 'המשכן', כנגד ז' משכנות: מדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון, בית שני. (עי' במדבר רבה נשא פי"ב).

"עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנוּ" (ט, יח).

לומר תמיד בעזרת ה'

כתב בעל השל"ה (דרך חיים, בהעלותך אות יב), וזו לשונו: יש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר: 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'. למשל, בלכתו בדרך - יאמר: 'הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשבא למקום החניה, אז יחזור ויתן שבח, ויאמר: 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולתיו. עכ"ל.

הבקשה שהיא הודאה עצומה

עוד תראה כי באמצע הלל אנחנו אומרים 'אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא' ולכאורה מה מקום לבקשה באמצע ההודאה, והא למה הדבר דומה, לאחד שלווה מחברו מאה אלף דולר, לאחר זמן ניגש אליו ואמר לו יישר כוחך על ההלוואה הנכבדה, שמא תואיל להלוות לי עוד חמישים אלף דולר... והדבר פשוט שאין בזה לא טעם ולא ריח, ואין זו הודאה כלל, ואם כן כיצד אנו מודים להקב"ה על רוב חסדיו ובתוך כדי דיבור מבקשים אנא ה' הושיעה נא.

אלא, שאכן המודה לחברו על עזרתו ומבקש ממנו עזרה נוספת אין להודאה זו פנים כלל, אמנם המרגיש שחייו תלויים בעזרת חברו ומבקש ממנו שימשיך להצילו אין לך הודאה גדולה מזאת. וכגון, העומד בין שמים לארץ ונאחז בכל כוחו בחבל אשר חברו מחזיק ממעל ומודה לו על שהחזיק עד עתה ומבקש אנא המשך לאחוזי לכל אפול ארצה הרי עצם הבקשה היא היא ההודאה, שמכיר הוא בטובתו של חברו שכל הצלתו עד עתה היא רק בזכותו, ולכן הוא מבקש ממנו שימשיך להחזיקו אל תרף, וכך צריכה להיות ההודאה אל הקב"ה, שאינו עוזר לנו אלא הוא המחיה אותנו בכל רגע ורגע - ועל חיינו המסורים בידך, וממילא אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא.

ולענייננו ייאמר, כי עלינו להרבות בתפילות ובתחנונים מתוך ההרגשה וההכרה באמיתות הדברים אשר הננו תלויים ביד הקב"ה בכל עת ובכל שעה, 'ואתה מחייה את כולם' כל רגע בפועל ממש, על כן אל תעזבונו ואל תשנו... (הרב בידרמן).

"עַל פִּי ה' יַחַנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ" (ט, כ).

השם מבטחו בה' - הוא תמיד בחיק אבינו שבשמים

משל לאדם הנוסע בדרך ארוכה, ועל אם הדרך שואלים אותו מפעם לפעם: 'היכן עתה נמצא עכשיו?' הרי הוא עונה: במקום פלוני אני עומד. ולאחר מכן יענה ויאמר: במקום פלוני... כעת הנני לצד עיר פלונית, ועתה אני בפרשת דרכים זאת וזאת.

מה שאין כן אם ישאלו על ה'תינוק' הצריך לאמו ויושב בחיקה, יענו בכל עת כי 'התינוק נמצא כעת בחיק אמו' - היכן שרק תעמוד מרכבתם. כך הוא לגבי המתאמץ בה' ושם כל מבטחו ומשענתו בה', הרי הוא כמי שנמצא תמיד בחיק אביו שבשמים.

בזה יובן היטב, שאף במדבר נחשבו בני ישראל בכל עת כשרויים בידי הקב"ה, וסתירת המשכן וגם בניינו באותו מקום, והם סותרים על מנת לבנות במקומו - על פי ה' יחנו על פי ה' יסעו. (רבי חיים שמואלביץ, מפי תלמידים).

הקושי הוא תהליך בנין האדם

סיפר אחד מגדולי ראשי הישיבות שבדורנו, כי בשנות בחרותו למד בישיבת 'קול תורה' בעיה"ק ירושלים, באיזו תקופה, חל בו רפיון בתורה ועבודה ובכל העניינים, ובא עד שערי משבר לא-עלינו. ולא ידע להשיט עצות בנפשו.

בצר לו פנה אל הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל ששימש אז כראש הישיבה, והשיח צערו בפניו. נענה ראש הישיבה ואמר: האם ראית פעם חייט בעבודתו, בגשתו לתפור בגד נאה ומהודר, הרי הוא נוטל חתיכת בד יקרה עד מאד, לוקח סכין ומספריים, וחותך את הבד לגזרי גזרים, לחתיכות קטנות עם גדולות, ישרות עם עקומות. לעומד מן הצד נראה, כי לא חייט עומד לפניו, אלא משחית בדים שאין לו שיג ושיח בתפירת בגדים, ואף יגער בחייט: מה מעשיך?! או אז יענה לו החייט: המתן נא מעט... ואכן, כעבור זמן יראה, כי לפתע יצוץ כנגדו בית יד, ולאחר מכן בית הצוואר וכו', עד שיראה לנגד עיניו בגד שלם נאה ומהודר.

אמר לו הגרשו"א: אמור לי בחור, וכי היה בידי החייט לעשות בגד שלם מבלי שיחתוך מקודם את הבד לגזרי גזרים? פשיטא שלא! כך הוא האדם גדול' - אינו נבנה אלא על ידי נפילות וחתיכותו לשברי שברים, ומשם דרכו סלולה לעלות ולהתעלות.

"וּבְמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּן שֵׁם הָעֵנָן... עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יַחַנוּ כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכַּן הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יַחַנוּ. וּבְהָאֲרִיךְ הָעֵנָן... וְלֹא יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר... עַל פִּי ה' יַחַנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר... וְנִעְלָה הָעֵנָן בְּבִקְרֹן וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ. אוֹ יְמִים... וְלֹא יִסְעוּ וּבְהִעְלָתוֹ יִסְעוּ. עַל פִּי ה' יַחַנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ" ... (ט, יז-כג).

לקבל עליו דין שמים באהבה

נפלאים המה דברי ה' לשם שבו ואחלמה' (ספר הדעה ח"ב, דרוש ד' ענף כ סימן ד, ד"ה וכן שמעתי), שכתב בזה הלשון: שמעתי להקשות בשם מוה"ר רבי יצחק בנו של מוה"ר רבי חיים ז"ל מוולאז'ין, שלכאורה נראה כמו שיש כאן אריכות דברים ללא צורך, כי לא ידענו מה רצתה התורה להשמיענו בזה?

ומבאר רבי יצחק, כי המדבר הוא מקום משכן היצר והטומאה (ע"ש באריכות גדולה), וכל מטרת הליכת בני ישראל שם הייתה כדי שיטהרו את העולם. ובהתגברותם על היצר יבטלו את הטומאה והשטן - זה היצר הרע. והנה, לא כל המקומות שווין, כי יש מקומות במדבר טמאים יותר, ויש טמאים פחות. ולפי גודל הטומאה - כן האריך להם הקב"ה את שהותם באותו מקום, כי כאותו שיעור טומאה, כן ארך להם יותר הטהרה, ותיקון ושבירת היצר של אותו מקום...

וכאשר באו בני ישראל למקומות הללו - היה קשה להם מאד, והיו מרגישים תיכף חושך וצלמוות וכל מיני צער ומצוקה מצרת היצר, והיו נופלים ממדרגתם הרבה. ובוודאי שהיו רוצים לברוח משם כברוח מהאש. מאידך, כאשר התעכבו שם וטיהרו את המקום, היו רוצים להישאר שם. לזה אמר הכתוב: 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו', שלא הסתכלו על עצמם מאומה - אלא שהיו עושים רצון ה' הן בחנייתם והן בנסיעתם.

וזוהו אומרו 'ובהאריך הענן', כלומר שמקום כזה שהוצרכו להאריך שהותם בו, הייתה בו טומאתו נוראה, והיה קשה להם ביותר להתגבר שם על יצרם, ע"כ היו רוצים לברוח משם. עם כל זה - 'ושמרו בני ישראל משמרת ה' ולא יסעו. וכן: 'ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר' - משום שלא היה שם מקום מזוהם כל-כך, והיו רוצים להתעכב שם, עם כל זה - 'ונעלה הענן בבוקר ונסעו'.

ומדבר הכתוב בשבחן של ישראל, שהעמיסו על עצמן כל הטורח והעמל הזה, כדי לכוף את יצרם ולכובשו ככל האפשר. והגם שהיה קשה להם מאד, עם כל זה - 'את משמרת ה' שמרו'.

וזוהו לימוד גדול לאדם, לקבל עליו דין שמים, במה שנסבב עליו סיבות שונות, כמה פעמים אשר ע"י זה נופל ממדרגתו בהכרח, ויש לו ניסיונות גדולים מכפיית היצר, כי כל זה הוא מהעבודה המוטלת על האדם - פעמים באופן זה ופעמים באופן זה. פעמים בצער ופעמים ברווח. ועל זה נאמר בקהלת (ו, יד): "ביום טובה היה בטוב". רצונו לומר, לשמור את אותה העת כבבת עיניך, וביום רעה ראה - להתחזק עצמו בכל האפשר. עכ"ל.

מי שנלחם - יקבל פיצויים

וכבר אמר הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע, כי דרך העולם, חייל הנלחם עבור מלכו וצבאו - אם נפצע במלחמה, תבוא 'קופת המדינה' ותרפאהו, תחלימהו, ואפילו גם יפרנסו אותו וישיאו את כל צאצאיו על חשבון המדינה לעולם ועד... וכל זה אינו אלא כשחייל זה היה נלחם בכל כוחו למען כבוד שם מלכו. לעומתו, אם עמד החייל במלחמה כאותו 'גולם', ולא פעל אף פעולה קטנה מצידו, ולבסוף נפצע, הרי זה האיש נענש בעונש גדול, ואין צריך לומר שלא תשתתף המדינה ברפואתו ושאר הוצאותיו.

אף לדין יאמר, העומד בקשרי המלחמה כנגד יצרו, אף אם נפל ל"ע - נפצע ונחבל בראשו ובגופו - איבד כל מידה טובה, הרי הקב"ה ישלם לו כל מחסורו ברוח ובגשם, אבל כל זה בתנאי שאכן עמד הלה בקשרי המלחמה, אבל אם מעיקרא עמד לנוכח הניסיונות ולא פעל מאומה - לזה האיש אין מחויבים מאומה בשמים.

צריך לעמוד חזק בכל צרה שלא תבוא

כתוב (חבקוק ב, ד) 'וצדיק באמונתו יחיה' - שהאמונה מפיחה רוח חיים ומזלפת עלינו ועל נפשתינו טללי חיזוק לעמוד איתן בכל צרה שלא תבוא, וזאת נחמתנו בעניינו כאשר יודעים אנו שאבינו שבשמים עושה הכל בהשגחה פרטית ומדוקדקת, ובוודאי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

וכבר המשיל הבעש"ט הק' זי"ע את ענין הגלות, למלכה שעברה על אחד מחוקי המלכות אשר עונש קצוב בצידו - להגלות ב'גלות' את העובר עליו, ומאחר ש'מלך במשפט יעמיד ארץ' והינו 'שומר חק' על כן לא היה בידו ברירה אלא לשלחה לארץ אחרת אשר מעבר לים, והנה באותם הימים היו הספנים כאומה בפני עצמה, שלא היו כפופים למרות המלך ולחוקיו, אלא יכלו לעשות כטוב בעיניהם הרעות... וכל מי שנזקק להפליג בספינה היה מפחד שמא יתנכלו אליו הספנים שהיו אנשים מושחתים ורעי מעללים. ותיכף משעלתה המלכה לספינה נעשה לה רע על הלב וחושך בעיניים כשראתה מי ה'מושל' עליה, ונפל עליה פחד נורא כי מי יודע מה יעלה בגורלה, כשאין מידם מציל.

אך דבר אחד לא ידעה המלכה, כי הספן הראשי הנקרא רב החובל היה המלך בכבודו ובעצמו שהתחפש בדמות ספן, ואילו היתה יודעת מכך אזי לא היתה נתונה בהרגשת צר ומצוק, כי המלך נמצא איתה עימה בכל עת ובכל שעה ומה לה לפחד...

ועל דרך זה ממש הוא עניין הגלות, כי הגם שהגלה אותנו הקב"ה אך ה'מומנה' עלינו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, והוא שוכן איתנו ממש, ואדרבה גדולה השגחתו ית' עלינו במצב זה, ואילו היינו יודעים ומאמינים שאין אחד בעולם שיכול להרע לנו, והקב"ה נמצא עמנו, וכמו שנאמר 'עמו אנכי בצרה' שוב לא היה זה 'גלות'. וזהו הביאור בדברי הגמ' (ברכות לג.) 'כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, מי שיש בו דעה ושכל יודע שהקב"ה עמו ואין זה גלות כלל, אלא כאילו הוא יושב תחת גפנו ותחת תאנתו כמו בהשקט ושלווה וכמו שיהיה לאחר שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

"עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וְלְמִסְעֵי אֶת הַמַּחֲנוֹת" (י, ב).

סימני התקיעות וטעמיהם

כתב רבנו בחיי על התורה: עשה לך שתי חצוצרות כסף. על דרך הפשט - היו חצוצרות הללו של כסף, והיו מקֻשָּׁה. ולשני דברים היו משמשים, האחד להקהיל העם או הנשיאים, והשני לנסיעה. הוא שכתוב: והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות.

בשהיו תוקעין בשתיהן - היה סימן להקהיל העם, וכשהיו תוקעין בחצוצרה אחת בלבד - היה סימן להקהיל הנשיאים. הוא שכתוב: ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים, לפי שהם המיוחדים שבעם לפיכך היו תוקעין באחת והיה סימן להם.

וזהו, וזה, בתקיעה שהיא פשוטה, ופשוטה רמז למדת הרחמים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים. אבל למסע את המחנות היו תוקעין בתרועה, שנאמר: תרועה יתקעו למסעיהם. לפי שהנסיעה סימן למלחמה, שהרי מחנות ישראל לקראת שבעה עממין היו הולכים, להילחם בהם ולכבוש את הארץ.

ולכך היו מריעין בתחילת נסיעתן כי התרועה רמז למדת הדין והיא המנצחת במלחמה. ומפני זה יזכיר הכתוב במסעות (במדבר ט, כג): על פי ה' ביד משה. וזהו שכתוב: וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם, והזכיר משה 'וינוסו משנאיך מפניך', כלומר ממדת הדין.

וכן היה סדר הענין במסעות: היו תוקעין לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם, כי ארבעה מחנות של ארבעה דגלים היו עומדים לארבעת רוחות העולם. והוא שכתוב: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה, ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה, והרי לך מחנות המזרח ומחנות דרום, תרועה יתקעו למסעיהם, למסעות הנשואים. כלומר, שיתקעו תרועה שלישית למסע מחנות המערב, ותרועה רביעית למסע מחנות הצפון, כי לכל דגל מסע בפני עצמו כמו שמפרש הכתוב והולך: ונסע דגל מחנה פלוני וכן כולן.

שתי חצוצרות - שני כרוזים ברקיע

כתב מהר"ו בספרו על התורה "עץ הדעת טוב": עשה לך שתי חצוצרות כסף, הם שני כרוזים, ברקיע האחד מכריז הטובות והרחמים, והשני מכריז הרעות והדין. וביד האדם לעשות שתיהן אחד, הנקרא 'כסף לבן', כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים, ועל ידי כך נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה. וזה שכתוב: מקשה תעשה אותם, חיבור אחד יהיו שתיהן מכסף ורחמים.

או ירצה, היכולת בידך לעשות שתיהן כסף ורחמים, עם היות כי האחת היא מדת דין והשנית רחמים, וזה יהיה על ידי אשר מקשה וחיבור אחד תעשה אותם את ישראל, על דרך (הושע ד, יז): חבור עצבים אפרים הנח לו. ובהיותם בלב אחד ובאחדות אחת, יחזרו גם שתי החצוצרות שתיהן רחמים.

ועם היות כי שני הכרוזים הנ"ל הם מלאכים עליונים בשמים, יפנו עצמן מן עסקיהם לשום השגחתם כך למטה, והיו לך לתועלתך למקרא העדה. פירוש, כי בהתאחד ישראל למטה, גורמים אל החצוצרות הנ"ל שגם הם יתאחדו לטובה ולרחמים, ואז יגרמו עוד שיקראו את העדה העליונה בית דין וסנהדרין גדולה אשר בשמים הנקרא שדה, נקראים לך לתועלתך להיות מזומנים להטיב לך, ויהיו כלם קהלה אחת שוין לטובה. ואם ח"ו יהיה פירוד בין ישראל, אז גם החצוצרות הנ"ל יהיו למסע את המחנות, פמליא של מעלה שנקהלו להטיב לכם יתפרדו ויסעו, איש למקומו פנו, ולא

ישגיח עליכם לטובה. ולא עוד, אלא שבתחילה היו נקראים 'עדה אחת', ועתה בהיפרדם נעשות מחנות נפרדים כנ"ל. עכ"ל.

חצוצרות - חצאי צורות, רמז לנשמה

כתב בספר "אגרא דכלה", וזה לשונו: הרב הקדוש מורינו הרב דב בער זצוק"ל [-המגיד ממעזריטש] פירש: חצוצרות, מלשון חצאי צורות, עיין שם דבריו כי מאוד עמקו מחשבותיו. ועל פי דבריו הקדושים נראה לי לפרש, דהנה הנפש היורדת לגוף האדם, היא מהשכינה - אם הבנים. וכבר ידעת כי הרוחניות לא יעתק ממקום למקום רק יתרבה, ואפילו שיורד ממקומו, אף על פי כן יישאר במקום הראשון.

והנה, הנשמה גם כן הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תישאר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות, חציה למעלה וחציה למטה. והנה כבר ידעת שהנשמה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים דמיון הגוף, והנה נתן השם יתברך לעמו רמ"ח מצוות עשין להאיר על ידם רמ"ח איברי הנשמה, היינו שיאירו בה רמ"ח איברין דמלכא, היינו רמ"ח עליונים שבחלק הנשמה אשר היא ספונה למעלה בשכינה, ואז מתדבקין רמ"ח ברמ"ח, בסוד (ירמיה לא, ט): הן יקיר לי וכו' רח"ם ארחמנו וכו'. וזה סוד (בראשית כב, יא): אברה"ם אברה"ם, ב' פעמים רמ"ח.

ובהיפך יובן הדבר בהיפך, בשומו מסך המבדיל ח"ו, כשלא ישתוקק לדבק בחלק הנשמה העליונה על ידי המצוות, אזי כמים הפנים לפנים, והבן. וזה סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות יד), כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת, והבן.

וזהו: עשה לך שתי חצוצרות (היינו השתי חצאי צורות), כסף שיהיו משתוקקים זה לזה זה לקבל וזה להשפיע, ותהיה מלכות שמים שלימה, והכל על ידי קיום המצוות. וגם שאר הפסוק יש לפרש על דרך זו, ולא הארכנו כעת.

"וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם" (י, ט).

הצר - זה מלאך המות

אמרו בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף קצו:), וזה לשונו [בתרגום]: ודייקנו, על הצר זה מלאך המות, הצורר אתכם תדיר, והורג לבני האדם ומעיק להם לחיים ורוצה להרוג אחרים. ומה תקנתו? והרעותם. אם בראש השנה שהוא יום הדין למעלה, מלאך המות יורד למטה בכדי להתבונן במעשים של בני האדם ולעלות למעלה להסיט אותם. וישראל שיודעים שמלאך המות יורד למטה ועולה למעלה בכדי להיות קטיגור עליהם, מקימים בשופר לייבב עליו, שלא יוכל להם ולהגן עליהם. ע"כ.

המלחמה באה כשאין תורה

וכי תבאו מלחמה בארצכם, חסר למ"ד. כי באמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו? והרי הבטיח השם יתברך שאפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כב). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, אין שטן ואין פגע רע. (אגרא כלה).

"נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (י, כט).

שיתף משה עצמו עמהם

חכמים אמרו: מפני מה שיתף משה עצמו עמהם? נתעלם מעיני משה, וכסבור שיכנס עמהם לארץ. (סיפרי).

"וַיִּסְעוּ מִהָרַ ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (י, לג).

טוב שם טוב מארון הברית

אמר רשב"י: חביב שם טוב מארון הברית, שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניו, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו. (מדרש רבה קהלת ס"ג).

דרך החיים שלשת ימי אפילה

דרך החיים יש לו מהלך שלשה ימים חשך ואפילה, ואם הוא צדיק, זוכה שמתגלה אליו אור השכינה, ומאיר לו בדרך אפילה הלזה, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניו דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. (עמק המלך דף כט ע"א).

"וְאָרוֹן בְּרִית ה' נֹסַע לְפָנֵיהֶם וְכו' לְתוֹר לָהֶם מִנּוּחָה" (י, לג).

היה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים

דורשי רשומות אמרו (שמות כג, כ): הנה אנכי שולח מלאך לפניך, הם לוחות הברית הנתונות בארון הקודש. לשמרך בדרך, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפנייהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים, ומשוה הדרך והורג כל המזיקין. וכן מצינו, כשנלקח ארון הברית בשדה פלשתים, היתה יד ה' על הפלשתים. (מדרש לקח טוב, שמות כג, כ).

"וְעֵינָהּ ה' עֲלֵיהֶם" (י, לד).

הענן מבדיל בין לבין בהמתן

ובהמתן היכן הייתה? שנים עשר מיל על שנים עשר מיל הייתה חנייתו. חשוב מחנה שכינה ומחנה לוייה ומחנה ישראל, והשאר זוויות של כל רוח, הייתה בהמתן רועה נגד חנייתו, והענן פרוס עליהן, מבדיל בין לבין בהמתן. (ילקוט שמעוני פקודי, רמז תכו).

"בְּנִסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה, וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיַּפְצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׂנַאיֶךָ מִפְּנֵיךָ" (י, לד-לה).

שיעור קדושת ספר קטן

"ויהי בנסוע" הוא ספר בפני עצמו, ויש בו פ"ה אותיות, ומכאן למדו ספר שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות מטמא את הידים ומצילין מפני הדליקה. (שבת קטז).

נו"ן הפוכה, לרמוז שלא יפרשו מן התורה

הרב 'כלי יקר' על פסוק זה כתב, שהנה בסמוך לתיבת 'המחנה' יש נו"ן מהופכת. והנה, נו"ן בארמית פירושו דג, וא"כ הנו"ן הוא רמז לדג שאם פונה ליבשה ופורש מן המים מיד מת, כך ישראל, הפורש מהתורה ולבו אל המחנה, אינו יכול לחיות ח"ו.

טעם לנוני"ן ההפוכים

א. רש"י: על הפסוק (י, לה): "ויהי בנסוע הארון" כתב: עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה וכו' כדאיתא בכל כתיבי הקדש (שבת קטז).

ב. בעל הטורים על הפסוק (שם) "ויהי בנסוע הארון" כתב: עשה נוני"ן הפוכין שרצה להעביר השבטים, שאותיותיהם נו"ן, את הירדן שהוא רחב נו"ן, אלא שהחטא גרם.

והטעם שעשה נוני"ן הפוכין לומר, שמקומה לפני נ' פרשיות לפנייה. ואילו לא היו הנוני"ן הפוכין - לא הייתי יודע אם נ' פרשיות לפנייה אם נ' לאחריה, לכך עשאו הפוכים לומר לפני נ' לפנייה. והוא אחר הפסוק (במדבר ב, יז): ונסע אהל מועד מחנה הלויים, שמשם עד הכא נ' פרשיות.

ג. עוד אפשר לומר בטעם ב' נוני"ן הפוכות, במה שכתב מהר"ש אסטרופולי ז"ל (ליקוטי שושנים, ליקוט כה) ע"פ ה'ציוני', שיש קליפה משכחת הלימוד, הנקראת רי"ב ושם כד"ת מבטלה. וכאשר האדם לומד תורה לשמה - נקרא רב"י אותיות רי"ב שאינו שולט רי"ב, ושתי פעמים נו"ן מלאה גימטריא רב"י, והם שני נו"ן הפוכות, כי במקום רבי שולטת קליפה רי"ב, והמבטל קליפה זו - הוא שם כד"ת הרמז בס"ת ה' דרך שלשת העולים תכ"ד עם הכולל.

ד. בספר "שיח יצחק" מהגרי"א חבר (דרוש בענין ב' נוני"ן הפוכין) מביא בשם זוהר חדש: אלו ב' נוני"ן - הם כבודו של הקב"ה ממש, והן עיקרו של עולם. לכן בראות יעקב כן בירך את בניו (בראשית מח, טז): "וידגו לרב", ותרגומו "וּכְנֻנְיָ יִמָּא יִסְגֻון", והקב"ה הוציא אומות העולם מכלל אותם השני נוני"ן, דכתיב (איוב יח, יט): "לא נין ולא נכד", ועתיד הקב"ה להחזיר הנוני"ן למקומם. ועל אלו הנוני"ן מבקשים אומות העולם תמיד עלילות על ישראל, ומתאנחים שאין להם חלק בהם שנאמר (תהלים עד, ח): "אמרו בלבם נינם יחד", ובאלו הנוני"ן עתיד הקב"ה לפדות אותם לישראל ע"י המשיח, שנאמר (תהלים עב, יז): לפני שמש ינון שמו.

ה. והגאון חיד"א בספרו "כסא רחמים" על מסכת סופרים (פ"ו ה"ב) כתב, כי ספר "ויהי בנסוע הארון" אע"פ שהוא מורכב משני פסוקים, לעתיד לבא הוא יתגלה כספר ענק.

וביאר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל בספרו "אפיקי מים", כי בתוך פרשה זו רמוז כי כל מה שקורה לעם ישראל במשך הדורות הוא "כדברי תורה". נמצא, כי אע"פ שעתה אין לנו את האפשרות לקרוא את המשמעות העמוקה של כל מאורע ומאורע הקורה לעם ישראל, והם כדברי תורה הנסתרים מאיתנו, מכל מקום לעתיד לבוא, כל הנהגת ה' בגלות הנוכחית עמנו תתגלה כדברי תורה.

1. כיון ששער החמישים נעלם ממושה רבנו ע"ה, לכך יש נוני"ן בפרשת ויהי בנסוע, לרמוז לנ' שערי בינה. וספר 'בנסוע' גדול ככל התורה, אך לא זכה ממנו כי אם ל-פ"ה אותיות.

2. ויהי בנסוע, עשה סמניות קודם ויהי בנסוע באותיות נ' - לרמוז שכאשר יתגלו נ' שערי בינה תהיה הגאולה, וזה על ידי עונה ושפלות. כי נו"ן הפוכה רומזת לעונה, ואז תבא הגאולה ויתגלה שער החמישים, ואז יהיו שבעה ספרים שלמים, כי המלכות נקראת 'ספר' והיא ספירה שביעית, וכל ספירותיה יהיו במילואם, ומקבלת מיסוד הנקרא כ"ל - גימטריא נ'. ('כסא רחמים' על מסכת סופרים פ"ו).

"וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיַּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאיֶךָ מִפְּנֵיךָ" (י, לה).

רק בנסוע הארון - יפוצו האויבים

ונראה לבאר, כי פרשה זו באה ללמדנו כהוראה לדורות. ויהי בנסוע הארון - כשהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום, אז ישראל ראויים לנצח אויביהם וזוכים שיפוצו וינסו אלה מפניהם. אבל בנוח הארון במקום אחד, וישראל אינם מפיצים תורתם גם במקומות נדחים, אז אין זכות לישראל לנצח אויביהם. ותפילת משה על ישראל אז, רק 'שובה ה' רבבות אלפי מישראל' - שישראל ישוּבו בתשובה. (האדמו"ר מסטמאר).

"וּבְנַחֲהָ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו).

העוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל

אמרו רבותינו ז"ל (שבת קטז), כי ב' פסוקים אלו חשובים ספר בפני עצמו. כמו שאמר הכתוב (משלי ט, א): "חצבה עמודיה שבעה" - אלו ז' ספרי תורות, לפי שספר במדבר נחלק לג' ספרים.

וכתב הרב 'כלי יקר' ז"ל: קשה, לפי שאין התורה אלא למצוותיה, ואלו ב' פסוקים אין להם שום רמז למצוות. ותירץ הרב ז"ל, כי נרמזה בו מצות פריה ורביה השקולה כנגד כל המצוות, כמו שאמרו ז"ל (יבמות סג), 'רבבות אלפי ישראל' - מלמד שאין השכינה שורה על פחות מב' אלפים וב' רבבות, והעוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל.

יעקב נוסע עמהם

כשנוסע הארון, מסייע עמו המרכבה וחיות הקודש. 'בנסוע' בגימטריא: יעקב, שדמות יעקב אשר הוא חקוק בכסא הכבוד נוסע עמהם. 'ובנחה' כתיב בה"א, כנגד ד' דגלים ומחנה לוייה. (בעל הטורים).

אשרי ילוד אשה שדבריו נשמעין

"ובנחה יאמר שובה ה'" - זה ישועה של ישראל. אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו, ודבריו נשמעין. מה שאי אפשר למלאכי השרת, לא להעמיד את הכבוד ולא להושיב את הכבוד, ולא היה משה אומר אלא כדי שתעקר עבודה זרה ומלכות הרשעה מן הארץ. (מדרש פתרון תורה עמ' 144).

"וּבְנַחֲהָ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו).

כנגד כוכבים ומזלות

בפסוק זה יש שבעה תיבות, כנגד פסוק 'בראשית ברא אלהים' - ז' תיבות. ובפסוק 'ויהי בנסוע הארון' יש י"ב תיבות כנגד הפסוק האחרון בתורה "ולכל היד החזקה", הרי ז' תיבות של בראשית כנגד ז' כוכבים, וי"ב תיבות של פסוק וכל היד החזקה - כנגד י"ב מזלות. (לקח טוב).

"וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַד אִפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצְהָ הַמַּחֲנֶה" (יא, א).

כיצד בערה האש?

כתב ה"מדרש שמואל" ע"ד פשט: "ולא היה האש הזה כאש ששרף את שני בני אהרן, כי שם האש ההיא נפלה מן השמים, כדכתיב (ויקרא י, ב): "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם". אבל כאן לא ירדה אש מן השמים, אלא 'ותבער

בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש, ועל כן קרא למקום הזה 'תבערה' (פסוק ג), על 'כי בערה בם', ומכנפי בגדם התחילה האש".

אולם ב"תורת כהנים" איתא: "ותבער בם אש ה' ירדה אש מן השמים, והיתה קופלת בהם מתחתיה, עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים" וכו' ע"ש. [וכן מבואר ב'פרקי דרבי אליעזר' (פרק ג)].

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ" (יא, ב).

ותשקע האש, נגד הטבע

פירש"י: ששקעה במקומה בארץ, שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח. וה'ספורנו' ביאר: "ותשקע האש, נגד טבע האש, כי טבעה הוא לעלות, למען יכירו שהיה פלא בלתי טבעי, ולא היתה אש טבעית שקרה אז באיזו סיבה טבעית".

ובילקוט שמעוני (רמז תשלב) מובא: "ותשקע האש, ר' יהודה אומר, אותה אש שקעה בארץ. אמר ר' אייבו, נכנס משה בתוך [האש], והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר, שנאמר 'ותשקע האש'".

האש שקעה ולא חזרה למקומה

הגה"ק בעל השבט מוסר כתב בספרו 'חוט של חסד' (בהעלותך): "ולי נראה לפרש, שכיון שידע השם יתברך שהיו עתידין עדת קרח שישרפו באש, לכן לא גזר שתחזור האש לעלות למעלה, אלא שתהיה טמונה שם לצאת כטבעה מלמטה למעלה לעת הצורך, ולא לחזור לעשות נס שתד האש למטה נגד טבעה, ולכן גבי השרופים של עדת קרח אומר (להלן טו, לה): 'ואש יצאה מאת ה', ולא אמר 'ותבער בם אש ה' כמו שאמר כאן, אלא שהאש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם".

ואמנם, כן מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג) בזה הלשון: 'ותשקע האש', רבי יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים - שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים, אלא נכנסה לאהל מועד. וכל הקרבנות שהיו מקריבין ישראל במדבר, [אותה האש] היתה יוצאת ואוכלת אותן. והיא האש שאכלה לעדת קרח, שנאמר: 'ואש יצאה מאת ה', ואין אדם נפטר מן העולם עד שתעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ, וכו'. עכ"ל.

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל" (יא, ב).

'ויתפלל' ולא 'ויפלל'?

בפנחס נאמר (תהלים קו, ל): 'ויפלל', שהוא עצמו עשה עטרה וכתר לראש הקב"ה, ולא על ידי מלאך ושליח. אבל במשה נאמר: 'ויתפלל', כי במשה היתה מעלה יתירה, שבחלק הנפש שלו היה מעורר יותר ממה שמעורר אחר בחלק יחידה וחיה, ועוד משה רבנו לא שונה זיו פניו מאדם למלאך. (עשרה מאמרות, אם כל חי פ"א סל"ד).

"וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תְּאֻהָה... וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם... וַיַּחַר אַף ה' מְאֹד וַיְבַעֲיֵנִי מֹשֶׁה רָע" (יא, ד, ט).

רצה משה לתקן לאותם שמתו בשלושת ימי אפילה

כתב ה'חתם סופר' (עה"ת): איתא בספרי המקובלים (ספר הגלגולים להאריז"ל פרק ל"ו, ושער המצוות להאריז"ל פ' עקב, כנפי יונה להרמ"ע ח"ג סי' נד), שאותם אנשים שמתו בלתי מתוקנים, נותן הקב"ה נשמותיהן בחיה או בהמה טהורה, וע"י שאוכלין אותו ישראל בשחיטה כשירה ושאר מכשירי האכילה, מתקנים את הגלגולים שנתגלגלו באותה בהמה.

והנה, בשלושת ימי אפילה מתו ארבעה חלקים מישראל, כמו שכתוב ברש"י פ' בשלח (יג, יח), והתגלגלו נשמותיהן בתוך הבהמות והחיות. והנה משה רבנו לימד זכות על בני ישראל, שעם ישראל רוצה לאכול בשר, כדי לתקן את המתים ממשפחותיהם שמתו בשלושת ימי אפילה. אבל הקב"ה הבחין לבבות, ידע כוונתם האמיתית בזה שהם רוצין בשר רק לשם תאוה, ועל כן: 'ויחר אף ה' מאוד ובעיני משה רע'. פירוש, על מה שהקב"ה חרה עליהם, כי משה היה מלמד זכות עליהם.

ועל זה אמר לו הקב"ה: "עתה תראה" וגו', שע"י שאתן להם השלו ויתפייסו בו, יתברר שאין כוונתם כלל לתקן הגלגולים, שא"כ כעת היו צריכים להתרעם, כי הגלגולים באים רק בבהמות ובחיות ולא בעופות, אלא על כרחך, שהם רוצים בשר רק בשביל תאוותיהם.

הטעם שאין אוכלים דגים עם בשר

ומענין לענין, יש לציין דבר פלא שכתב בשו"ת "שם משמעון" (יו"ד סוף סי"ג) בטעם שאין אוכלים דגים עם בשר. כי ידוע, שהצדיקים מתגלגלים בדגים (ולכן גם אין שחיטה בדגים, כי לא מגיע לצדיק צער השחיטה). ורשעים מתגלגלים בבשר, וע"כ אין ראוי לערבם ביחד, ובבחינת (סנהדרין מז). אין קוברין רשע אצל צדיק. (להתעדן באהבתך).

"וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּוּ תְאוּוֹה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֶאֱכַלְנוּ בֶּשֶׂר" (יא, ד).

כפרו בטובתו של מקום

כתב בספר 'מעם לועז': ואומר עכשיו, שאף על פי שהיה להם מן ובשר הרבה, כמו שנאמר (במדבר לב, א): ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד, ביקשו בשר. ורבים מהם לא בקשו אלא לנסות את ה', ולא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר, וביזו את המן ואמרו: נפשינו קצה בלחם הקלוקל, וזהו שאומר (תהלים עח, יח): וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם, היינו לתאותם, כמו שנאמר (דברים יב, כ): כי תאוה נפשך לאכול בשר.

ואמרו במדרש (תנחומא, יתרו ס"ג): רבי לוי אמר, למה הדבר דומה? לבן שהיה רוכב על כתף אביו, והיה רואה דבר של חפץ, ואמר לו: 'קח לי', והוא לוקח לו. פעם ראשונה, שניה ושלישית. רואה אדם אחר, ואמר לו: 'ראית את אבי?' אמר לו אביו: 'אתה רוכב על כתפי, וכל מה שתבקש אני לוקח לך, ואתה אומר ראית את אבי?!' השליכו מכתפו, ובא הכלב ונשכו.

כך היו ישראל, כשיצאו ממצרים - הקיפן בענני כבוד, ביקשו לחם - הוריד להם המן, שנאמר (תהלים עח, כד): וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו. ביקשו בשר - הוריד להם שלו, שנאמר (תהלים קה, מ): שאל ויבא שלו. הוא נותן להם כל צרכיהם, והם אומרים (שמות יז, ז): היש ה' בקרבנו אם אין?! אמר להם הקב"ה: כך הרהרתם? הרי הכלב נושך אתכם! ולכן (שם, ח): ויבא עמלק.

"זְכַרְנוּ אֶת הַדְּגָה אֲשֶׁר נֹאֲכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם" (יא, ה).

הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה

וראה ב"פרדס יוסף" (פרשת נח) שהביא, כי הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה. ומה שהיה מותר לבני ישראל לאכול בשר, היה בגלל שבזכותו של נח ניצלו בעלי החיים מהמבול. ולכן אחרי המבול התיר לו הקב"ה לאכול הבשר. אך הדגים שלא היו בגזירת המבול, ולא ניצלו בזכות נח, לא הותרו לנח, ורק בעת מתן תורה כשכל העולם היה נהפך לתוהו ובוהו, ורק על ידי קבלת תורה ניצל, הותר אז האיסור של דגים. וזה הפירוש כאן: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים - חנם, בלא מצוות, והיה זה נגד התורה, שהרי לא הותרו להם. ולכן אוכלים דגים בשבת, כי התורה ניתנה בשבת.

ובספר "מאמר מרדכי" (לייפר, ריש בראשית) כתוב, שהצדיקים מתגלגלים בדגים, והדגים הם רוחניים יותר, ולכן אינם צריכים שחיטה. והביא מספרי קבלה, שהדגים מרמזים על תלמיד חכם שהוא בחינת שבת.

מכאן שמדליקין נרות שבת

איתא במדרש פליאה: "זכרנו את הדגה - מכאן שמדליקין נרות שבת". והוא תמוה.

ופירש בספר "ילקוט חמישאי" בשם הרב חיד"א (חומת אנ"ך), כי הנה יש לשאול, מדוע התלוננו עם ישראל על הדגים? והרי ב"מן" היו יכולים לטעום טעם דגים אם רצו, שהרי כל טעם שרצו - היו חושבים עליו וטועמים. אלא צריך לומר, שרצו גם לראות ממש את הדגים, שכן העין שביעה מכה הראיה [עיין יומא דף עד:].

והנה ידוע, כי הטעם שמדליקים נרות שבת הוא בכדי שיוכלו לראות את המאכלים ויהיה עונג שבת, וא"כ "זכרנו את הדגה", כי רצו לראות את הדגה דווקא, ומכאן נלמד שמדליקים נרות שבת.

וזהו ג"כ מה שכתוב (דברים ה, ב) "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", ולכאורה הרי במן יכולים לטעום כל טעם שרוצים? אלא נכון שטועמים אבל העין לא רואה - שראו בעיניהם רק צורת מן, ואם העין לא רואה זה לא מספק את האדם, לכן המן היה להם לעינוי.

"את הקשאים ואת האבטחים" (יא, ה).

כוונתם הייתה להוציא דיבה על המן

היו מבזים המזון הנכבד שהיה להם במן, וכדי להוציא עליו דבה, היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים שהיו להם חנם. וידוע, כי היו בארץ מצרים פירות לרוב, וכענין שכתוב (בראשית יג, י): כגן ה' כארץ מצרים. אבל לא הזכירו מהפירות החשובים, כי מהחשובים לא היו נותנין להם.

וכן מה שהזכיר הדגה, כי היו נותנין להם מהדגים הנבאשים שהיו להם ארבעה וחמשה ימים אחר שניצודו, כי מהחשובים שהיו חיים, שניצודו בו ביום - לא היו נותנין להם. ועל כן לא אמר: זכרנו את הדגים, או שיאמר זכרנו את הדג, כי בכל מקום שתמצא 'דגה' הוא הדג הנבאש, ממה שכתוב (שמות ז, כב): והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור. גם תמצא ביונה הנביא (יונה ב, א): וימן ה' דג גדול, הזכירו תחילה בשם דג, וכאשר בלעו והשלים את תפקידו ומת - קראו דגה. הוא שכתוב (יונה ב, ב): ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה. ומזה אמר (שם, ג): מבטן שאול שועתי שמעת קולי, כי היושב בבטן מת, הוא כיושב בשאול. ומה שאמר אחר כך (שם, יא): ויאמר ה' לדג ויקא, דג שני היה, לפי שאין כבודו להיות בבטן המת, ולכך קבלו דג שני ובלעו, ונצטו להקיא אל היבשה.

וכלל הדבר, כי היו קצים במתנה החשובה, וכל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה. ועל כן הזכיר בכל הפרשה 'העם' שהוא לשון גנאי. והמקום הזה נקרא 'קברות התאוה', והוא 'תבערה' שהזכיר, כי במקום ההוא בעצמו שהתאונו ובערה במ האש - שם התאוו תאוה. ולזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים שהוציאה דיבה על משה, ונסמכה לפרשת מרים גם כן פרשת מרגלים, שהיו מוציאי דבת הארץ. (רבינו בחיי).

קליפה הנקראת "חנם"

קליפה אחת נקראת 'חנם', וזה הסוד: אשר נאכל במצרים חנם. ולכן נקרא גיהנם שעל עסקי חנם בא שם ר"ל שמתעסקים בקליפת חנם. (מגלה עמוקות אופן כ').

"ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו" (יא, ו).

נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין

כתב הרב חיד"א ז"ל (פני דוד) משם אביו ז"ל, שהיו אומרים 'נפשנו יבשה', מפני שאין להם ברכות הנהנין, בלתי אל המן עינינו. ובזה יובן מה שרמז המסורה 'ועתה' - ב' במסורה, 'ועתה נפשנו יבשה' 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך' (דברים י, יב), ודרשו רז"ל (ילקוט שמעוני דניאל רמז תתרס; זוהר הקדוש ח"ג דף קעט ע"א): אל תקרי מה אלא מאה, דהיינו מאה ברכות. ובזה יובן עם מה שרמז הרב ז"ל, 'ועתה נפשנו יבשה מברכת הנהנין, שאינם יכולין להשלים מאה ברכות ודו"ק.

יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה

בא יהושע ואמר להן, התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות (יהושע ג, ה). ואומר (יהושע א, יא): הכינו לכם צידה. וכי צידה היתה שם? והלא אינן אלא אוכלי המן, שהיו מלקטין אותו בבקר ובמנחתין אותו עד הערב, ולערב היה כלה מידן?! ומה תלמוד לומר: והכינו לכם צידה, אלא אם כן, כך אמר להם, עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ, שנאמר: וישבות המן ממחרת.

יצא מלאך להחריב את כל העולם, ואמר: בטל המן ובטלה תורה, שנאמר (יהושע ה, טו): ויאמר שר צבא ה' וגו'. אמר לו: ומה יהושע, וכי במנעלים אתה נועל, ואין אתה נוהג אבל על ישראל, שבטל המן ובטלה התורה?! של נעלך!.

(עיי' תנ"כ"א רבה מהדרו איש שלום פ"ח).

"והמן פזרע גד" (יא, ז).

היה בו זיו גן עדן

בשכר הפת שנתן אברהם אבינו למלאכי השרת, נתן להם הקב"ה מן ארבעים שנה, והיה בו זיו גן עדן. (תנא דבי אליהו רבא, פ"ג).

"וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן" (יא, ח).

שָׂד או שָׂד?

בגמרא (יומא עה.), מובאת מחלוקת בפירוש המילה "לשד השמן" הכתוב בפסוק. רבי אבהו אמר, אל תקרי לשד אל אלא 'שד', מה שד זה מתהפך לכמה גוונים, אף המן מתהפך לכמה טעמים. וי"א שד ממש, מה שד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו וטועם בו כמה טעמים, אף המן, כל זמן שישאל אוכלים אותו מוצאין בו כמה טעמים. ויש להבין, כיון ששניהם מגיעים לאותה מסקנה, שהמן היה משתנה לכמה טעמים, מדוע יש אומרים שד ויש אומרים שד?

ומבאר רבינו יוסף חיים בספרו "בניהו" את מחלוקתם בטוב טעם:

הנה יש לשאול: האם יכלו בני ישראל לטעום במן כמה טעמים מעורבים יחד, או שמא לא היתה באפשרותם לטעום רק טעם אחד בלבד?

ובזה נחלקו שתי השיטות. השיטה האומרת שד ממש סוברת, שיכלו לטעום במן כמה טעמים בבת אחת, כעין החלב שהתינוק יונק מאימו, שאם אכלה האם תבשיל שיש בו כמה טעמים כגון: בשר, אורז, ירקות ויין מעורבים יחד, וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה - התינוק יונק מכל התערובת ביחד, וכן היה גם כן במן, שהיו יכולים לטעום מכל התערובת יחד.

ואולם השיטה האומרת שד סוברת, שלא יכלו לטעום רק טעם אחד בלבד, בדומה לשד שאין יכול להתהפך רק לצורה אחת או לאיש או לאשה וכדומה, ואם נתאוה אדם לתבשיל שיש בו תערובת, מתהפך הוא לעיקר שבהם. (להתעדן באהבתך).

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׂוֹם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעָם הַזֶּה עִלָּי" (יא, יא).

הילדים שהשליכו ליאור עלו בזכות משה

ויאמר משה, אמר רבי לוי: ששים רבוא ילדים, כולם השליכו ליאור, ועלו בזכות משה. הוא שמשה אמר (להלן פסוק כא): שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבם, כולן לרגלי עלו. (בראשית רבה ויחי פרשה צ"ז ס"ג).

"הֲאֵנֶכִי הִרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדֵתִיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵהוּ אֵת הָאֵמֶן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם" (יא, יב).

על המנהיג לסבול את הציבור

אמרו חז"ל (תנחומא, משפטים ס"ו): תניא אמר רבי שלמאי: אזהרה לדיין שיסבול את הציבור. ועד כמה? אמר רב חנן ואיתימא רבי שבתאי: "כאשר ישא האומן את היונק", מה תעשה אם אשר התינוק שהיא נושאת בזרועותיה מטנף עצמו ובגדיו ואת בגדי אמו? האם תשליך את הילד בכעס וברוגז על מעשהו המכוער? האם תגעל מן המראה והריח ותעזוב אותו לנפשו? אין ספק שלא כך תנהג האם! אדרבה, בסבלנות ובמתינות מתוך רוח ואהבה היא תסיר את בגדיו הצואים מעליו, תרחץ אותו למשעי, ותלביש אותו בגדים נקיים, ורק אז תתפנה לדאוג לניקיונה. היא גם תחזור לקחת את הילד על זרועותיה, ושוב, כמו תמיד, תרעיף עליו אהבה, תחבק אותו ותנשק אותו, והיחס ביניהם ימשיך להיות טוב ונעים כאילו לא קרה דבר.

משל זה, המשיל הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל, בבואו לבאר את פישרה של הגדרת מידת הסבלנות הנדרשת מן העומדים בראש הציבור, כאשר ישא האומן את היונק. איש צבור המתמנה לתפקיד כל שהוא בהנהגת הציבור, חייב לדעת מראש כי ההטרדה על ידי אנשים שונים ומשונים עתידה להיות לחם חוקו, צבור הוא גוף המורכב מגוונים שונים. 'צבור' - ראשי תיבות: צדיקים בנונים ורשעים, והקשר עמהם עלול להביא את איש הציבור לכעס או צער, וכדומה. **לפיכך** דורשת התורה מן הפרנס להתייחס אל הבאים אליו באותו יחס שבין אם לבנה, גם אם התנהגות הציבור לא תהיה כשורה, אל לו למנהיג להשליכם מעל פניו, אלא אדרבה, יקרנם, ישמע דבריהם, ויפיסם בדברים רכים מתוך נחת ואהבה.

וכך מסופר על הנצי"ב עצמו, כי מוקיר היה ומחבב את כל אדם באשר הוא אדם, מקבל כל אדם בנפש יפה ורוח טובה, בכל קנייניו הרוחניים התנוססו חן ויופי, טוב לב ועין יפה שש ושמח לעשות דבר טוב לכלל ולפרט. (ילקוט לקח טוב).

"כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֵמֶן אֶת הַיִּנֶּק" (יא, יב).

המנהיג צריך לדאוג לרוחניות ולגשמיות

לכל גיל של ילד, יש את האדם המתאים לטפל בו. תינוק קטן - צריך מינקת שתתן לו לאכול. ילד יותר גדול צריך אומן - מחנך, שיחנכו וילמדו את הנצרך לו. הבעיה מתחילה, כאשר עושים 'כלאים', וה"אומן" צריך לשאת את ה"יונק", שכן אומן אין תפקידו לשאת יונק, מינקת היא זו הנושאת יונק!

טען אפוא משה רבנו: ריבונו של עולם! בעם ישראל ישנם אנשים עשירים שתפקידם לדאוג שלעניים יהיה מה לאכול, ובמקביל ישנם תלמידי חכמים שתפקידם לדאוג שעם ישראל ילמד תורה. אני, ה"אומן", תפקידי ללמד את ישראל תורה, ואילו בפועל מבקשים ממני לשאת "היונק", להיות כמינקת ולדאוג להביא להם בשר, לספק את צרכיהם הגשמיים!

ומתוך הדברים אנו למדים, כי אכן כך צריך להיראות מנהיג בישראל, הוא אינו דואג רק למדרגתם הרוחנית של צאן מרעיתו, אלא תמיד יתעניין גם במצבם הגשמי, תוך ירידה עד לפרטי פרטים. ואם יש צורך - ידאג שיקבלו את הסיוע הנדרש להם!

"לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמֵשָׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם" (יא, ט).

הימים שיש להימנע בהם מאכילת בשר

הפסוק מתחיל - "לא יום אחד", ומסיים - "ולא עשרים יום", סך הכל הם עשרים ואחד יום. והם מכוונים כנגד עשרים ואחד יום שבין י"ז בתמוז לתשעה באב, אשר מובא בשולחן ערוך (סימן תקנ"א סעיף ט) שיש הנמנעים בשלושת שבועות אלו מאכילת בשר ושתית יין.

"ולא יומים ולא חמשה ימים" - 'יומיים' רומז ליום שני, ו'חמשה ימים' רומז ליום חמישי, בהם ראוי שלא לאכול בשר. (עייני שולחן ערוך אורח חיים סימן קל"ד ברמ"א, ובבאר היטב שם ס"ק ג', ובים של שלמה חולין פרק חמישי דין יא).

"ולא עשר ימים" - רומז לעשרה באב, שקודם חצות נמנעים מלאכול בשר (כמבואר בשולחן ערוך סימן תקנ"ח).

"כִּי בְּכִיתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשָׂר... יַעַן כִּי מֵאִסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם" (יא, יח-כ).

שורש התשוקה לתאווה האכילה

כתב רבנו החיד"א בספרו 'שמחת הרגל' (לימוד ג' דף ח ע"ב): אני שמעתי מפי מגידי אמת, שבזמן שהרב הגאון קדוש יאמר לו המלומד בנסים רבי יוסף קובו, כשבתו על כסא מלכותו בסלוניקי, [היה שם] איש אחד צנוע, ואמרו שהיה לו מגיד ומגלה לו רזין. והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר המה ראו כן תמהו, שהיה אומר סודות ונסתרות, הן קודם לא הוה בר הכי כלל. והגיע השמועה להרב הנ"ל מפום רבנו, וכה ענם: צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתיה. והשיבוהו: ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם. השיב הרב: אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עליה [-פיו מלמד עליו] כי הוא מהסטרא אחרא, שהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה. וגזר ששום אחד לא ילך אצלו, וכך הוה שפרשו ממנו, ולבסוף נתגלה קלונו שהיה מהסטרא-אחרא.

וזהוהיר רבנו החזון איש (קובץ אגרות ח"א אגרת כ), להיזהר מאד מאכילת תענוג, וכתב, כי אם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה, ויש אב הטומאה, ויש אבי אבות הטומאה. אזי בטומאת הנפש של מילוי התאווה באכילת תענוג - מתאחדים ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, ודבר זה הוא מן השפלים ביותר שמעכבים הלימוד!

"וַיִּשְׁאַרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּמַחְנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד" (יא, כו).

ייחוסם של אלדד ומידד

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה. כי כשגירש עמרם את יוכבד, הלכה ונשאת לאליצפן בן פרנך וילדה את אלדד ומידד, ואחר כך נשאה עמרם, וילדה את משה. (תרגום יונתן כאן).

ואם זהו אליצפן הנזכר בפרשת מסעי (במדבר לד, כה) למטה זבולון שהיה מבאי הארץ, צריך לומר שגירשה אליצפן אחר כך. ומה שנכנס לארץ, הוא לפי שהיה יותר מבן ששים בשעת הגזירה (במדבר יד, לה): "במדבר הזה יתמו". אי נמי, אליצפן אחר היה, אבל אליצפן הראשון מת, ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם. (ילקוט חדש, ערך משה אות ט).

ועליה נאמר (תהלים קיג, ט): א"ם הבנים שמחה. א"ם ראשי תיבות: אהרן משה, אלדד מידד. ועל כך אמר לו יהושע: אדוני משה כלא"ם, אותיות לאמ"ך. כלומר, אפילו שהם אחיך מן האם - חייבים הם כליה.

ברם, הרב מוהר"ר יצחק קארו ז"ל בספרו 'תולדות יצחק' (על התורה) כתב על אלדד ומידד, כי קבלה ביד הנביאים הראשונים שאלדד ומידד היו אחי משה מן האב. שידע עמרם שעתידיה התורה לכתוב על ידי משה איסור דודתו, ולקח אשה אחרת והוליד אלו, וקרא שמם א"ל ד"ד - לומר שאין אלו מן דודתי, אלא מאחרת. ואמרו, שכאשר עלה רבי הלל שהיה מארץ ישראל, כתב לרב עמרם, שראה את קברם שכתוב עליהם: אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם עכ"ל. וכן כתב הרב "פני דוד", שאחר שגרש עמרם את יוכבד, נשא אשה אחרת והוליד את אלדד ומידד.

"שם האחד אלדד ושם השני מידד" (יא, כו).

סגולת שם אלדד ומידד

מן הראוי להביא כאן סיפור המובא בספר 'אוצר הסיפורים' (ח"כ עמ' ל) וזה לשונו: הגאון הקדוש בעל קול אריה ז"ל, נסע פעם בצוותא עם הרב הקדוש מצאנו זצ"ל, ובאו לבית מזיגה אחת בכפר, וישבו שם להנפש מעט. ואמר הרב הקדוש מצאנו לבעל הקול אריה: הנני מרגיש פה איזו קדושה. והלך הקול אריה' והתחיל להיכנס בשיחה עם בעל המזיגה, ומצאו איש פשוט מאד, וברוב דברים לא מצא מקום לתלות בו הרגשת הרה"ק מצאנו. ושאל את בעל המזיגה, האם לא היה פה במשך הימים שהוא דר כאן איזה רב גדול או רבי? והשיב, שהוא היה פעם אחת אצל מרן ה"ישמח משה' מאיהל בימי אברכותו, ולא היה לאשתו חלב להניק את בניה, ונתן לו הישמח משה קמיע, ובכך נתברכה בחלב מרובה. ושאל אותו, האם נמצא תחת ידו עוד הקמיע הלזה, וחיפשו בחיפוש אחר חיפוש עד שמצאה, ומסרה בשמחה לרבו הקדוש מצאנו, והוא לקחה ופתחה, ולא היה כתוב בה רק שתי תיבות - 'אלדד ומידד'. ואמר הרב הקדוש מצאנו, שיש בה חכמה נפלאה, וצווח על זה הקול אריה ואמר: הן אל-דד ומי-דד.

ועיין ב'שער הפסוקים' לרבינו האר"י על פסוק זה, שכתב: והנה אלדד ומידד הם מבחי' שתי הדדים המניקים חלב לתינוק, ולכן בכל אחת מהן נרמז ב' אותיות ד"ד. אלא שזו ימנית בבחינת א"ל, וזו שמאלית בבחינת מ"י. עכ"ל.

וראה לרב ארנרייך בספר 'טיול בפרדס' (קמא, אות ד' ס"ג) שכתב, כי התיבות 'אלדד ומידד' - מרמזים על שפע פרנסה ומזונות.

"וַיִּתְּנָבְאוּ בַּמִּחְנָה" (יא, כו).

על מה התנבאו?

כתב בספר 'שם משמואל' להאדמו"ר מסוכטשוב (בהעלותך תר"ע): אלדד ומידד מתנבאים במחנה. בש"ס (סנהדרין יז). אמרו: ומה נבואה נתנבאו? אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. רב נחמן אמר, על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין.

ויש להבין, מה שייך לכאן מלחמת גוג ומגוג? והענין מבואר, ע"פ הגמרא מסכת יומא (ה). האומרת שלעתיד יכניס משה רבנו ע"ה את ישראל לארץ. אמנם, הזוהר הקדוש (ואתחנן דף רס; שלח דף קנו: ועיין שער הפסוקים כאן) כתב, כי הטעם שלא נכנס משה לארץ הוא מחמת כי מעלת משה היא גבוהה יותר מארץ ישראל, וא"כ יש להבין מדוע לעתיד לבוא ישתנה הדבר?

ויש לומר, כי הנה משה רבנו ע"ה שנזדכך גופו כל כך עד שהיה גופו יותר קדוש משרפים ואופנים, כמבואר במדרש, ועל כן, ה'מן' שהיה בזכות משה - היה לחם רוחני, והיו טועמים בו כל הטעמים, והיה נותן חיות אך אינו משביע, ולכן התאוו למאכל גם שיהיה בו גם להשביע רעבונם.

והנה, אם היו ישראל עומדים בניסיון, אזי היה נכנע כל הסטרא-אחרא על ידי הליכתם במדבר, ואז היה גם גופם מזוכך מאד, כפי הראוי לאוכלי המן שהוא מאכל מזוכך, לחם שמלאכי השרת אוכלים, והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא. ואדם הראשון קודם החטא - היה משכנו בגן עדן, ששם משכן הנשמות עתה, ואף שאין הנשמה נהנית מכל עניני חומריות, בהכרח שהגן עדן נתעלה מכל חומריות והכל שמה ברוחניות. וממילא, אדם הראשון קודם החטא שהיה משכנו שמה, בוודאי לא היה גופו חומרי כמו עתה שנתלבש בגוף גם ובכתנות עור, כי מקודם היה גופו כולו ספירי, כתנות אור, כמו שאמרו המפרשים ז"ל וברעיא מהימנא (קדושים דף פג.): אדם קדמא לא הוה ליה מהאי עלמא כלום. ונתבררו הדברים היטב ב'ליקוטי תורה'.

וממוצא הדברים נשמע, שבאם לא היו ישראל מקלקלים מעשיהם במדבר, אזי היו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא, וא"כ היה גופם גם נעשה ספירי. ובהכרח, שגם ארץ ישראל הייתה מתעלה אז, והייתה

יוצאת מכלל ארץ חומרית והופכת לרוחנית כמו גן עדן, ואז הייתה ארץ ישראל ראויה גם למשה, וכפי שאכן יהיה לעתיד אחר התיקון הגמור, שאז אחר ההזדככות - תהיה ראויה גם למשה.

אבל אחר שהתאוו למאכל גם ולא נזדכך גופם ונשארו בכתנות עור, נותרה ארץ ישראל בגשמיות, בכדי שתהיה ראויה למושב בני ישראל, ושוב הוא גרעון למשה להיכנס שמה. ולכן התנבאו עתה דוקא: משה מת, לעורר לבב בני ישראל בתשובה, בהודיעם מה אבדו.

גלגולם של אלדד ומידד

הרמ"ע מפאנו בספרו גלגולי נשמות (ערך אלדד ומידד) כתב, שהם באו בגלגול שני האלמים שהיו בימי רבי, כמובא במסכת חגיגה (ג), ורבי התפלל עליהם שיתרפאו. ויש לרמוז, כי שתי אותיות ראשונות 'אל-דד ומי-דד' הוא 'אלמי'. ואח"כ כתוב: "כי יתן ה' את רוחו", והנה התיבות "יה א'ת ר'וחו" הם ר"ת בגימטריא 'רבי' עם הכולל. ואפשר שנתקיימה מעט קללת יהושע שאמר: "אדוני משה כלאם", שהוא אותיות 'כאלם'.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֶה" (יא, כז).

אלדד ומידד עונים היו

הקשו רבותינו ז"ל, למה היו מתנבאים במחנה? מפני שהם ברחו מן השררה, הקב"ה הגדיל מעלתם. כיון שאמר לו הקב"ה למשה: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, הם ברחו ונתחבאו, כמו שברח שאול ונחבא אל הכלים, וכמו שנחבאה אסתר ביום שנקבצו הבתולות. והם היו שפלים וענוים והגונים, כמו שכתוב: וישארו שני אנשים במחנה. כל אנשים שבמקרא הם חשובים.

אמר משה: כיצד אני עושה שלא תהיה קנאה ביניהם? הם י"ב שבטים, ואם אני לוקח מכל שבט ושבט ששה זקנים, נשארים יתרים שנים. מה עשה? לקח ע"ב פתקים, וכתב על שבעים מהן 'זקן', ושנים הניח חלק בלא כתיבה ונתן לקלפי, ואמר: טלו לכם כל אחד ואחד פתקא. מי שעלה בידו 'זקן', אמר לו: נתקדשת, הקב"ה חפץ בך. ומי שעלה בידו נייר חלק, אמר לו: השי"ת אינו חפץ בך. כמו שפי' רש"י ז"ל. ואלדד ומידד אמרו: מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו, כמו הר סיני שאמר: יש לו להקב"ה הרבה הרים גבוהים ואיני הגון שישרה שכניתי עלי, מיד וירד ה' על הר סיני, אין לך מעלה ומדרגה גדולה יותר ממדת ענוה. וזהו שכתוב: והמה בכתובים, אבל לא הלכו, והיו מתנבאים במחנה.

מיד הלך גרשום ואמר למשה, שנאמר: וירץ הנער - דהיינו גרשום. ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם, וחסרו שנותיו עשר שנים, שאמר עשר תיבות אלו, והורה הוראה לפני רבו. כי בפסוק זה יש עשר תיבות חוץ ממילת 'יהושע', והנה משה היו ימיו ק"ך שנים, ויהושע היו ימיו ק"י שנים, ואם לא היה אומר זה הענין - היו ימיו כמשה.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֶה" (יא, כז).

רמז למה שהתנבאו

ואמרו חז"ל: ומה נבואה התנבאו? "משה מת, יהושע מכניס את ישראל לארץ". (סנהדרין ז; הובא ברש"י). ועיין בבעל הטורים שכתב בדרך רמז נפלא, כי ראשי התיבות של מתנבאים הוא: משה תנוח נפשו בגן אלוהים יהושע מכניס. עוד שם, מתנבאים, אם תחלק את המילה היינו מת - נביאים, שמושה נביאם מת - זה שהיו מתנבאים.

ובאמת, מה פשר ההדגשה "במחנה", וכי יש הבדל אם הם התנבאו בתוך המחנה או מחוצה לו?

מבאר רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל, בדרך הרמז: ראשי התיבות של משה מת יהושע מכניס הם 'ממי"ם'. והנה כאשר הוציאה בתיה בת פרעה את משה ממי היאור קראה את שמו 'משה' ונימקה זאת באמרה: "כי מן המים משתיהו". נצנצה בה רוח הקודש ולכן דקדקה, ובמקום לומר 'כי ממים משתיהו' - אמרה 'מן המים משתיהו', שכיון שרצתה שמושה עצמו יכניס את בני ישראל לארץ.

המלה 'ממים' היא ראשי התיבות של 'משה מת יהושע מכניס', על כן בתיה בת פרעה הוסיפה למלה 'ממים' שתי אותיות - נ' וה' והפכה זאת ל'מן המים'. עתה, כאשר סיפר יהושע למשה אודות נבואת אלדד ומידד, וביקש לרמוז לו את תוכן נבואתם, לא אמר זאת בלשון סתמית 'אלדד ומידד מתנבאים', אלא אמר "מתנבאים במחנה" -

במח-נה, ובכך התכוון לרמוז למושה, שכביכול הם מחקו את האותיות 'נה' ממילותיה של בתיה 'מן המים', ונותרה המלה 'ממים' שכאמור, ראשי התיבות שלה הם 'מושה מת יהושע מכנים'.
"אֲדַנִּי מֹשֶׁה בְּלֵאָם" (יא, כח).

כלא"ם אותיות מלא"ך

הקשו רבותינו ז"ל, למה היה יהושע מקנא, שאמר לו משה המקנא אתה לי, וכי לא למדת אצלי שבכל אדם מקנא חוץ מבנו ובתלמידו, וכי אנכי קנאתי בך מימי כל מה שעשית, או על ענין עמלק, כמו שכתוב (שמות יז, יג): ויחלש יהושע את עמלק וגו', או על ענין שאין אתה מש מאהל שלי, כמו שכתוב (שמות לג, יא): ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל? וזהו שאמר: המקנא אתה לי, כמו שהלבנה קנאה בחמה, כך אתה מתקנא בי, ומי יתן כל עם ה' נביאים.

זהו שאמרו רבותינו ז"ל (בבא בתרא עה.): פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. מהיכן למדו? מזה שיהושע היה מתקנא בנביאים אחרים, ומשה היה שמח, כמו שכתוב (יהושע י, יג): וידם השמש, שנטל שכר שהיה שומע חרפתו ושותק. ומשה זכה שיקרא לו הקב"ה רבן של כל הנביאים, וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ויהושע ג"כ היתה כוונתו לשם שמים, שאמר הם נעשו כמלאך מחוץ למחנה, ולא היו בין הזקנים, אפילו הכי כלא"ם אותיות מלא"ך, ועל זה אמר אדני משה כלא"ם. (כסא רחמים).

"וַיִּגַּז שְׁלוֹיִם מִן הַיָּם" (יא, לא).

הרגה השליו בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה

ובבעל הטורים איתא: 'ויגז, ב' במסורה, 'ויגז שלויים' ואידך 'ויגז [את] ראשו' באיוב (א, כ).
 וזהו הוא שיש במדרש (הובא בבעל הטורים בשם הספרי): יותר ממה שהרג בהם השליו על ידי אכילה, הרג בהם על ידי ירידה ונפילה, שנפל על ראשם, כשם שנאמר באיוב 'ויגז [את] ראשו' - והיה מתאבל על בנו שנפל עליהם הבית, כך כאן היו מתאבלים על אותם שמתו מנפילת השליו.

"וַיִּתְדַבֵּר מֶרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח בִּי אִשָּׁה כַּשִּׁית לָקַח" (יב, א).

עד היכן כוחן של מילים בודדות?

סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל משמו של הגר"י קמיניצקי זצ"ל: ה'חפץ חיים', יצא פעם בלוויית רב אחד למסע בן שלשה ימים לצורך דבר מצוה בעיירה כלשהי בפולין. בדרכם עצרו בפונדק שהיה ידוע ברמת כשרותו הגבוהה, בעלת המסעדה זיהתה את הבאים כרבנים מכובדים, ומיד הושיבה אותם ליד שולחן מיוחד, ודאגה שישרתו אותם כיאות וכראוי. כאשר סיימו את הארוחה, ניגשה אליהם ושאלה: האם מצא חן בעיניכם האוכל שלי? אכן, אמר החפץ חיים, זה היה מצויין! ואיך אתם נהניתם מהאוכל שלי? פנתה האשה לרב השני. הו, זה היה די טוב. הוא השיב, אך היה טוב אולי היה קצת יותר מלח...

כאשר עזבה אותם האשה, החויר החפץ חיים ואמר: כל ימי נמנעתי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ומדוע עשה ה' שאבוא אתך ואצטרך לסבול ולשמוע אותך דובר לשון הרע?! אני מצטער שבאתי לכאן, ואני משוכנע כי מטרת מסענו אינה דבר מצוה טהור, שאם לא כן - לא היה קורה לי כדבר הזה!

בראותו את תגובתו החרפה של החפץ חיים, נבהל הרב והתבלבל. וכי מה אמרתי שהיה כל כך נורא? גמגם. בסך הכל אמרתי שהאוכל היה טוב, רק הוספתי שהיו צריכים להוסיף עוד קצת מלח. - אתה אינך מודע לכוחן של מילים, אמר החפץ חיים מתוך בכי, המארכת שלנו כנראה אינה המבשלת, הטבחית עלולה בהחלט להיות אלמנה עניה הזקוקה לעבודתה כדי לתמוך במשפחתה, ועכשיו בגלל מה שאמרת, תלך ותתלונן בפני הטבחית על כך שהאוכל לא היה מלוח די הצורך, ובכדי להגן על עצמה, תכחיש זאת האלמנה הענייה, ואז בעלת הבית תאשים אותה בשקר, וכך עלולה בעלת הבית להתרגז עד שהיא תפטר את המבשלת המסכנה, שמעתה תהיה מחוסרת פרנסה. צא וחשוב מעתה כמה עבירות גרמת על ידי דיבורך: דיברת לשון הרע, גרמת לבעלת הבית ולי לשמוע לשון הרע, גרמת לבעלת הבית לחזור על הלשון הרע בפני המבשלת, וזהו כבר חטא של רכילות, גרמת לטבחית לשקר, ובגללך בעלת הבית גרמה כאב וצער לאלמנה, וכן גרמת לריב ולהפרת התורה.

מששמוע זאת הרב, חייד ואמר: רבי ישראל מאיר, בבקשה ממך, האם כבודו אינו מגזים?! וכי נראה לכם כי כמה מילים אגביות שיצאו מפי, עלולים לגרום לפיטוריה של המבשלת?! אם זה מה שאתה חושב, ענה החפץ חיים

כשהוא קם ממקומו, הבה נלך למטבח ונראה בעצמנו. ואכן, עמדו הרבנים מאחורי דלת המטבח, ושמעו כיצד בעלת הבית נוזפת קשות בטבחית, והאשה הענייה עומדת כשהיא מוחה דמעות מעיניה..

כשראה הרב מה שהתרחש שם, החווירו פניו, ורץ מיד אל הטבחית, התחנן וביקש את סליחתה, והתנצל על כל הנזק או צער שאולי נגרם לה. ומיד פנה לבעלת הבית וביקש ממנה כי תסלח לאשה, ותשכח את מה שאירע,

ותרשה לטבחית להמשיך בעבודתה, ובתוך דבריו אף הציע תשלום נכבד בכדי שתמשיך להעסיק את הטבחית..

בעלת הבית היתה אשה טובה ונדיבה, וגם רצתה למלאות את מבוקשו של הרב. ודאי, ודאי, היא אמרה בחיפזון, אני רק רציתי שהיא תתרשם ותדע שצריכים להיות יותר זהירים, היא באמת טבחית מעולה והיא תישאר כאן במשרתה...

מאותו מקרה למד הרב, ולמדנו אף אנו כמה גדול כוחם של מילים בודדות, העלולות להרוס חיים שלמים! (ילקוט לקח טוב).

”וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּהֵנִית אֲשֶׁר לָקַח פִּי אִשָּׁה כֹּהֵנִית לָקַח” (יב, א).

סגולה שלא ישלוט עין הרע בילדים

בתרגום יונתן איתא (בתרגום ללשון הקודש): "על אודות האשה הכושית שהשיאוהו הכושים למשה בכרחו מלפני פרעה, והרחיקה, כי לאשה השיאוהו את מלכת כוש" וכו'. וכ"כ בפירוש הרשב"ם כאן: "כדכתיב ב'דברי הימים דמשה רבינו', שמלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת וכו', והם לא ידעו כשדברו בו - שלא נזקק לה. זהו עיקר פשוטו".

אולם רבותינו ז"ל פירשו בגמרא (מועד קטן טז:) שהכוונה לציפורה אשת משה: "וכי כושית שמה? והלא ציפורה שמה! אלא, מה כושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה הטובים ובמראה מכל הנשים (ע"פ עין יעקב. ועי' פרש"י).

ובפירוש הרוקח מובא, כי אשתו של יתרו, שנולדה ממנה צפורה, היתה כושית. וכן כתב גם הרמ"ע מפאנו זצ"ל (צבאות ה', הובא בפניני הרמ"ע מפאנו' כאן): "ויתכן שאמה של צפורה היתה מארץ כוש" עי"ש.

ואיתא בספר 'אמרות שלמה' (לכוב תרמ"ד, ענף כג, ד. ומשם בספר 'זכרון יעקב יוסף', ירושלים תר"צ, עמ' צח) בזה הלשון: "סגולה שלא ישלוט עין הרע בילדים, אפילו הם נאים ביותר לקרות להם כושי. וראיה מצפורה אשת משה רבנו ע"ה. ותדע, כשהשדים והרוחות רוצים להרע לאדם - משבחין אותו 'כמה נאה זה', לכן נוהגין לומר על איש נאה ויפה: 'השם ישמרך מכל רע', ועל ידי זה מבטלין ממנו שלא ישלטו החיצונים בו". עכ"ל.

”וְהָאִישׁ מִשָּׁה עֲנִיו מְאֹד” (יב, ג).

לא הרגיש כלל

כתב ה'מגיד ממזריטש': מגודל ענוותנותו של משה שהיה דבוק בכורא, לא הרגיש. על דרך משל, הנמצא אצל המלך, שמרוב אימת המלך הוא לא שם לב אם מדברים נגד כבודו, ודפח"ח.

והוסיף המהר"מ דושנסקי זצ"ל, כי משה רבנו שתק לא בכדי להכעיס את מרים ואהרן כדרך העולם, אלא מתוך ענוה צרופה. עי"ש.

אגב, רק מרים נענשה בצרעת כי היא פתחה בדיבור כדרך הנשים הדברניות, משא"כ אהרן, שרק שמע ולא מחה, ולכן נאמר ויחר אף ה' בהם (שפתי כהן עה"ת).

ענוותנותו של משה רבנו כנגד כל העולם כולו

העיד הגאון רבי זליג ראובן בנגיס ראב"ד ירושלים: בשבתי בבית המדרש פה עיר 'ממל', הקשו לי על מה שאמרו במשנה (אבות פ"ד משנה ד): מאד מאד הוי שפל רוח. מדוע אפוא, גבי משה לא כתוב רק פעם אחת 'והאיש משה ענו מאד', ולא נאמר גם 'מאד מאד'? והשבת: את מאמר המשנה (אבות פ"ד משנה יז) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, פירש רבנו חיים מוולאז'ין, שאם יתקבצו כל תענוגי העולם הזה יחד עדיין לא ישתוו לקורת רוח של שעה אחת בעולם הבא. על פי זה, אפשר לפרש את עדותה של התורה אודות משה, 'והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', כלומר, אם תקבץ את כל הענוה של כל יושבי העולם הזה, 'כל האדם אשר על פני האדמה' - עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו! (מוסר חכמים).

ענוותנותו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל

פעם פגע אחד מיהודי פוזנא בכבודו של אחד מדייני בית דינו של רבי עקיבא איגר, הצטער הדיין והתאונן על כך לפני רבי עקיבא איגר. ניסה הרב להרגיעו באומרו: וכי מה בכך אם העליבו אותך? מה אנו ומה כבודנו?! נענה אותו רב וטען: אמנם כן, אבל הביטו וראו מיהו האיש אשר פגע והעליב אותי, הרי עם הארץ וגס רוח הוא! השיב רבי עקיבא איגר: עתה מובן לי מאמר הכתוב: והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, כי העניו צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים.

וסיפר הסבא מנובהרדוק, על גודל מידת הענוה שהיה רבי עקיבא איגר עצמו מצוין בה: כשביקש רבי יצחק מרגליות, חותנו של רבי עקיבא איגר, לתהות על קנקנו של התלמיד חכם הצעיר, בטרם ייעדו לבתו, הגיע לעיר ברסלוי בלויית שני תלמידי חכמים כדי לעמוד על טיבו. ברם, במקום גדולתו שם ענוותנותו, וכאשר התחילו שני התלמידי חכמים ההם להשתעשע עם רעק"א בפלפולא דאורייתא, רואים הם כי רבי עקיבא איגר שותק ועושה עצמו כאילו לא ידע מאי קאמרי רבנו, ולא ענה אותם כלל. וכמעט שעלה בדעת הגביר רבי יצחק מרגליות לשוב לביתו, בלי לקשור קשר תנאים עם החתן המדובר.

מששמע זאת דודו ורבו של רבי עקיבא איגר - רבי וולף איגר, מיהר לקרוא את הבחור לחדרו, ושאלו לפשר התנהגותו המוזרה, ומדוע אינו עונה להם בדברי תורה. השיב רבי עקיבא איגר בענוות חן: אילו הייתי רוצה לענות אותם, הייתי מוכרח להראות ולהוכיח בעליל האיך נשכחת מן האחד שקושייתו היא קושיית תוספות מפורשת, ואילו השני שכח דין מפורש, וכן הלאה. ולא רציתי לעמוד נגדם בניצחון בלימוד להגדיל כבודי ולהשפיל אותם, שכן הם תלמידי חכמים מפורסמים בעיר ליסא. וחשבתי בלבי, מוטב יהא השידוך בטל, ובלבד שלא אבייש אותם.

השיבו רבי וולף: אמנם צדקו דבריך בזה, אך לא כבוד יהיה אם ישוב הגביר המפורסם לביתו מבלי לקשור את קשר השידוכין, לכן מן הראוי שתציע לפניהם מחידושים שחדשת בעניינים אחרים, וכך הוה.

עוד סיפר, שכאשר ביקר רבי עקיבא איגר אצל חותנו, היה ההמון משתוקק לעמוד על טיבו ולהיווכח אודות מעלותיו הגדולות, אולם הוא - רוח אחרת היתה עמו. וכשדברו אליו לומדי העיר בשעשועי דאורייתא, עשה את עצמו כזר ומנוכר בעניינים המדוברים, עד שאותו רושם גדול שעשה זה עתה בעיני חכמי העיר, הוסר לגמרי. והגיעו הדברים לידי כך, שגם בלב החותן עצמו החל מקנן החשש שמא לא טוב עשה כשהחליט לקחתו לבתו.

כעבור ימים אחדים חל שוב שינוי בהנהגתו של רבי עקיבא איגר, ושוב החל הוא מפלפל בכל תוקפו עם גאוני ולומדי ליסא, שהשתעשעו עמו באהבים וטיילו עמו ארוכות בעמקות וחריפות, או אז נתגלה פשר התנהגותו.

באותם הימים, שהה באותה העיר בחור נוסף שנועד לגדולות וגם הוא התארס זה עתה עם בת זוגתו, וחשש רבי עקיבא בגודל צדקתו, פן יועם זהרו של אותו חתן אם יראה הוא את כוחו בתורה. על כן, כל זמן ששהה אותו חתן בעיר, מיעט רבי עקיבא איגר את עצמו, ולא שוחח בדברי תורה עם חכמי העיר, ורק כעבור שבוע ימים, לאחר שנסע אותו חתן מן העיר, שב רבי עקיבא איגר לאיתנו, וגילה את כוחו בתורה.

ופעם אחרת, נזדמן רבי עקיבא איגר לשבות בעיר אחת עם הגאון בעל ה'חוות דעת' מליסא, השניים התפללו יחד בבית הכנסת, ובקריאת התורה נתכבד רעק"א לעלות 'שלישי' - עליה היותר מכובדת אצל בני אשכנז, ומיד השתנתה צורתו וכמעט התעלף. במקום קמה מהומה, ולא ידעו הנאספים את פשר הדבר, על מה ולמה חש ברע. רק בעל ה'חוות דעת' בדעתו הרחבה, ידע והבין מה זה ועל מה זה, הוא ירד לסוף דעתו של רבנו, שהתעלפותו היתה מחמת הפגיעה הנוראה בכבוד התורה, שקראו לו לעליית שלישי, ואילו על רבה של ליסא דילגו כביכול. הוא גם שיער בנפשו, ששום דבר לא ישיב את רוחו של רעק"א לאיתנה, אלא אם יפייסו את דעתו על הפגיעה בכבוד התורה שנעשתה.

מיד רץ הגאון בעל 'חות דעת' עצמו אל רבי עקיבא איגר, ולחש באזנו: יידע מר, שהסיבה שכידוהו בעלייה היא, משום שקהילתו 'פוזנא' גדולה היא מקהילתי 'ליסא', ובדין הוא שיטול חלק בראש, בגלל כבוד עירו. כשמוע רעק"א את דברי עמיתו, נתיישרה דעתו ושבה אליו רוחו, אז אזר כוח ועוז, ונגש לברך ברכת התורה.

עובדה זו, סיפרו התלמידים לפני מרן בעל חזון איש, ושאלוהו: האם נכון הדבר שהסיבה שרבי עקיבא איגר התעלף, היא משום שכידו אותו ולא את עמיתו הגאון מליסא? 'אינני מכיר את המעשה ההוא' - השיב החזון איש, 'אבל כפי ידיעת התורה של רבי עקיבא איגר, יתכן גם יתכן, והרי משנה מפורשת היא על הלומד לשמה (אבות פ"ו משנה א) ומלבשתו ענוה ויראה'... (מוסר חכמים).

כמה צריך להתנהג בעונה

רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, מייסד ישיבת חכמי לובלין ומי שנתן לעם היהודי את המתנה הטובה בדמותו של הדף היומי. מינה כראש ישיבה בישיבתו את הגאון בעל ה'ארץ צבי' - רבי שימע'לה מקווי'קלוב, ושני הגאונים הללו היו קשורים האחד בשני בכל נימי נפשם.

לדאבון כל לב, נפטר כידוע רבי מאיר שפירא בשיא פריחתו, והותיר את אלפי תלמידיו בהלם נורא. מי שהצער אחר בו יותר מכולם, היה ידידו הגאון הקווי'קלובער, שלא יכול היה להתאושש מרוב היגון והאנחה שאפפוהו עם היוודע האסון. והנה, זמן קצר לאחר הפטירה, וה'ארץ צבי' עדיין לא שב לאיתנו, התגלה אליו רבי מאיר שפירא בחלומו. הקווי'קלובער סיפר לאחר מכן, שאמר לרבי מאיר שפירא כי בוודאי יקבלו אותך בשמי-שמים בכבוד עצום, וידעו להעריך את מפעליך העולמיים עבור העם היהודי. הגאון ה'ארץ צבי' סיפר, שרבי מאיר שפירא השיב לו במילים ספורות, המובאות במשנה בפרקי אבות (פ"ד משנה ד) 'רבי לויטס איש יבנה אומר: מאוד מאוד הוי שפל רוח'. דהיינו, שבשמים מחשיבים לא רק את מעשיו ומפעליו של האדם, אלא יותר מכך - את ענוותנותו ושפלותו, ומודדים בפלס מדוייק עד כמה לא החשיב את עצמו והתנהג בצניעות ובהכנעה....

ענוותנותו של רבי עקיבא איגר זצ"ל

וכשנסתלק הגאון רבי אברהם אבלי פוסבולר זצ"ל (גדול הרבנים בוילנא), לישיבה של מעלה, פנו פרנסי קהלת וילנא להגאון רבי עקיבא איגר להושיבו על כסא הרבנות בוילנא, כשבאו שלוחי הפרנסים אל הגאון ומסרו לו את דברי פרנסי וילנא, נודעזע הגאון, ואמר: חלילה לי מעשות זאת, מי אני שאשב על כסא הרבנות דוילנא, עיר המלאה תלמידי חכמים וצדיקים, הלואי שהיו מקבלים אותי להיות שמש בבית הכנסת בוילנא, כי גם זה לכבוד גדול יחשב לי. (ענף עץ אבות, בשם "מקור ברוך", עמ' לח).

בזכות הענווה זוכים לאהבת ישראל

ראיתי בקונטרס 'מרבה תורה', שכתב: דע לך אחי אהובי הקורא הנעים, כי מספר הפסוקים שיש בסדר בהעלותך הוא קל"ו, והוא ממש מספר עני"ו. ומספר התיבות של הפרשה הוא אלף תת"מ, חשבון "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", שבזכות הענוה - האדם זוכה להבין נפלאות תמים דעים, נועם צוף עריבות מתיקות וידידות תורתנו הקדושה, ועל ידי זה יזכה לאהב"ת ישראל"ל אמיתית, חושבנא דדין כחושבנא דדין.

"את ה'קוגל' אוכלים רק בשבת..."

ומסופר על ה'חפץ חיים' שכל כך נזהר ממידת הגאווה, ומעשה שהיה כך היה: באחת הפעמים נסע למוסקבה לצורך ענייני ישיבתו בראדין, וביקש להסתיר ממקורביו וממיודעיו את נסיעתו ויום בואו לעיר, כדי שלא יבואו לקבל את פניו בבית התיבות. לאחר שהגיע, שאלו אותו מקורביו המאוכזבים לפשר הדבר, מדוע הוא מנע מהם את הזכות לקבל את פניו וליתן כבוד ראוי לתלמיד חכם כמותו.

והשיבם מרן החפץ חיים כאשר בת צחוק נסוכה על פניו ואמר: אין לי כל ספק שכבודו אוכל 'קוגל' בשבת, ואם יתאווה לאכול מן ה'קוגל' ביום שישי, תיעץ לו בוודאי בעלת הבית לטעום משהו אחר, בתואנה כי 'קוגל' אוכלים רק בשבת....

סיים מרן הסבא קדישא: 'כבוד' אוכלים רק בעולם הבא, ואם האדם יאכל אותו בעולם הזה, הוא יישאר רעב בעולם הבא. ומקור הדבר הוא מ'ספר חסידים' (סימן פ"ה), שכל מי שנהנה כאשר מכבדים אותו, יזהר ממה שמנכים לו מזכויותיו בעולם הבא. ה' יעזרנו על כבוד שמו, שנזכה להינצל ממידת הגאווה ולהתלבש במידת הענווה אמן, כן יהי רצון.

משנה לא זזה ממקומה

מעשה דומה היה עם הגאון רבי עקיבא איגר זצוקלה"ה, שפעם הגיע לוורשא ויצאו לפניו כל גדולי העיר ותושביה וחלקו לו כבוד רב, עד כדי שהוא התכוון והתחיל לבכות, וכאשר שאלו אותו לפשר הדבר, ענה: עכשיו נוכח אני לדעת, כי הדור כל כך יתום מתלמידי חכמים, עד שמחשיבים אותי גם לתלמיד חכם, ומחלקים לי כבוד גדול כזה. וכאשר נפרד מבני העיר וורשא בכדי לחזור לביתו, שלח מכתב לחתנו בעל ה'חתם סופר' ובו כתב: לרוב הכבוד וההדר אשר עשו לי בני וורשא, יראתי פן ירע לי, אך הודות לה' נוסע אנכי לביתי, ומשנה לא זזה ממקומה 'מאד מאד הוי שפל רוח' (חוט המשולש, ר"ט).

משה השתבח בענווה, ושלמה בחכמה

רבי ישראל מרוז'ין שאל פעם את ה"אוהב ישראל" מאפטא: אצל משה נאמר שהיה "עניו מאוד מכל האדם", ואילו אצל שלמה נאמר (מלכים א ה, יא): "ויחכם מכל האדם", ושנינו (עי' מהרש"א ח"א שבת לג; ועיין ביאור הגר"א למשלי יב, כה): "כל גאה שוטה, וכל שוטה גאה", יוצא, שהעניו הוא גם חכם, והחכם הוא גם עניו, ומה טעם אפוא, נשתבח משה בענווה - ושלמה בחכמה?

השיבו ה"אוהב ישראל": שנינו (קידושין לב.): "רב שמחל על כבודו, כבודו מחול", לכך היה משה יכול להשתבח בענווה, ואילו "מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול", לכן לא היה מקום לשבח את שלמה אלא - בחכמה. (מענינות הנצח).

ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים

הגאון חיד"א, הזדמן פעם לליוורנו שבאיטליה, היה זה בתקופת הימים הנוראים, ובימי הסליחות ישב על ידו בבית הכנסת איש אחד שהיה מתפלל בתחנונים ובדמעות שלישי, החיד"א התפעל מאוד מתפילתו, וכששאלו אותו הגבאים ביום כיפור: איפה רוצה כבוד הרב לשבת? ענה מיד, ליד אותו האיש.

והנה, גם ביום כיפור התפלל הלה את כל התפילה בהכנעה יתירה ובדמעות, וכשהגיע בתפילה למילים: עפר אני בחיי... הרי אני לפניך.. גברו בכיותיו. אלא שכאשר הגיעה שעת קריאת התורה, הגבאי הזמין את אותו יהודי וכיבדו בעלייה אשר לפי דעתו לא הייתה לפי כבודו, או-אז התפרץ בכעס על הגבאי וכינה אותו בכל מיני כינויים של גנאי, על שהעזי להזמין אותו לעלייה זו, ולא נתן לו עלייה יותר מכובדת...

שאל אותו החיד"א: והלא לפני כמה רגעים אמרת בדמעות "עפר אני בחיי" וכו', ואיך כעת התרגזת על הגבאי וביזית אותו על שנתן לך עלייה לתורה, אשר לא הייתה לדעתך לפי כבודך? ענה לו האיש: וכי לפני מי אמרתי "עפר אני בחיי"? לפני הקב"ה! ולפניו בוודאי ובוודאי שאני "עפר ואפר", אך לגבי הגבאי ה'עם הארץ' הזה שהעליב אותי, הלא ערכי כפול ומכופל ממנו, ובוודאי שראוי הוא למנה אחת אפיים!.

אמר על כך החיד"א: ממעשה זה ניתן להבין, מדוע כתוב במשה "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה", שכן העניו צריך להיות עניו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים. (אמרי חן).

"וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאֵם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל מְרִים" (יב, ד).

בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים

כתב רש"י ז"ל: נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים מים מים, להודיע שיפה עשה משה שפירש מן האשה.

והנה, חילוק זה בין משה רבנו לשאר הנביאים, מספיק הוא לבטל טענתם ולהודיעם שיפה עשה. ואם כן למה חילק הקב"ה בנבואה עצמה בין נבואת משה רבנו ע"ה לנבואת שאר הנביאים, שאמר: לא כן עבדי משה וגו'?

אלא, כל הנביאים אף שכדי להיות ראויים לנבואה הוצרכו לזכך נפשם ומידותיהם ביותר, כאשר ביאר הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה פ"ו ה"א), כי "אין נבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גיבור במידותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם, שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מהדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו". ואף על פי כן, נשארים הם קודם הנבואה ואחריה בגדר העולם הזה בחיי הגוף כשאר העם, אלא שהם באופן נעלה ומקודש, ורק בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים, ואף באופן זה עדיין מעכב החומר, ואינם יכולים לראות את הנבואה באספקלריה המאירה ובאופן טבעי, אלא בחלום ובחידות, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל.

וזהו שהיו טועים אהרן ומרים במשה רבינו ע"ה, שמלבד זה שאצל משה רבינו ע"ה היתה הנבואה באה בקביעות, והיה צריך להיות תמיד מוכן לכך, היו טועים בו שגם הוא נשאר בגדר הגוף כשאר העם, ועל-כך הוכיחם הקב"ה שאין הדבר כן.

ההבדל בין ר' זלמן להגר"א

ב'עליות אליהו' (הערה כ') הביא את דברי הרד"ל שכתב כי הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל היה אומר, שאחיו הצדיק מה"ר זלמן נ"ע, פשט מעליו ענייני עולם הזה לגמרי עד שנעשה כמלאך ד' רק מלובש בדמות אדם. אבל רבינו הגר"א

ז"ל, אף שהיה התנהגותו כבני אדם, בכל זאת זיכך כוחותיו עד שנעשו ככוחות מלאכי ה'! וזו היתה כוונת הבריאה בעולם הזה, להיות נוהג כבני אדם ולזכך החומר כמלאכי השרת.

"לֹא בֶן עֶבְדֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (יב, ז).

פיהם הקדוש של גדולי ישראל

כתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספרו 'אורחות יושר' (ערך 'השגחה'): עיין בספר 'אגרות סופרים', כאשר בא רבי עקיבא איגר לוורשא, ופגש את המרא דאתרא הגאון בעל החמדת שלמה, באה לפניו אשה בוכיה שבעלה נשתמד ואינו רוצה לתת לה גט, ובקש המרא דאתרא את עזרתו של רבי עקיבא איגר.

אמר לו רבי עקיבא איגר, אם אפשר להשתדל אצל החברים של הבעל שיפיע אישית בפניהם. הגיע הבעל, אמר לו רבי עקיבא איגר: למה אינך פוטר את אשתך בגט? אתה הלכת בדרך שבחרת, למה לא תשחרר אותה? הלא שמעתי עליך שבילדותך למדת גמרא בבית המדרש! והוא השיב בלעג, שאינו רוצה לגרש אותה. פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין, והראה לו כי בריש המסכתא כתוב: האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל, ואמר לו: אם אינך חפץ לתת לה גט, אזי היא עלולה לקנות עצמה באופן השני... המושמד שחק ולעג לדברי הגאון רבי עקיבא איגר, ויצא מבית הרב. והנה בהליכתו מן הבית התחיל לירד מן המדרגות למטה, פתאום הרגיש כי עיניו כהות ונחשכו לו, ואחזו השבץ ונפל מהמדרגות ונהרג במקום. והיה לנס. ע"כ.

כמו כן, סיפר לנו האדמו"ר ציס"ע ר' מאיר אבוחצירא זיע"א, שכאשר היה דיין במרוקו, באה איזו אשה בוכה, ואמרה כי צריכה היא לקבל גט, אך בעלה לא מסכים. ור' מאיר ראה שהוא אכן חייב לגרשה, ואמר לו: האשה קונה את עצמה בגט או במיתת הבעל, תבחר לך איזה מהן אתה רוצה. אך הוא התעקש ולא רצה לגרשה, ובתוך יום או יומיים נפטר אותו אדם ה"י.

"בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (יב, ז).

מדוע נכפלו אותיות מנצפ"ך?

אמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: מנצפ"ך - צופים אמרום, הלכה למשה מסיני. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר אבא אמר: מה שהתקינו הצופים.

מעשה היה ביום סגיר ולא נכנסו חכמים לבית הועד, והיו שם תינוקות, ואמרו: באו ונעשה בית הועד. אמרו: מה טעם כתיב מ"ם-מ"ם נו"ן-נו"ן צד"י-צד"י פ"א-פ"א כ"ף-כ"ף? אלא ממאמר למאמר, ומנאמן לנאמן, ומצדיק לצדיק, ומפה לפה, מכף לכף.

ממאמר למאמר - ממאמר של הקדוש ברוך הוא למאמר של משה. מנאמן לנאמן - מהקדוש ברוך הוא שנקרא (שבת קיט:) אל מלך נאמן, למשה שנקרא נאמן, דכתיב (במדבר יב, ז): בכל ביתי נאמן הוא. מצדיק לצדיק - מהקב"ה שנקרא צדיק, דכתיב (תהלים קמה, יז): צדיק ה' בכל דרכיו, למשה שנקרא צדיק, דכתיב (דברים לג, כא): צדקת ה' עשה. מפה לפה - מפיו של הקדוש ברוך הוא לפיו של משה. מכף לכף - מכף ידו של הקדוש ברוך הוא לכף ידו של משה. וסיימו אותן, ועמדו חכמים גדולים בישראל. ויש אומרים רבי אליעזר ורבי יהושע ור' עקיבא היו, וקראו עליהן (משלי כ, יא): גם במעלליו יתנכר נער וגו'. (בראשית רבה, בראשית פ"א).

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ" (יב, יג).

סוד השם הקדוש

בתיבות 'אל נא רפא נא לה', יש אחת עשרה אותיות, והוא שם קדוש. ולא רצה משה להתפלל יותר, משום שעל שלו לא רצה להטריח טרחה יתרה, ולכן הקב"ה בקש על כבודו של משה.

ובכל מקום הקב"ה מבקש על כבודם של הצדיקים יתיר מאשר על שלו, ובוזמן הגאולה עתיד הקב"ה לתבוע עלבונם של ישראל מעובדי עבודה זרה, ולשמח אותם בשמחת ציון, דכתיב (ירמיה לא, יא): "ובאו ורננו במרום ציון", וכן (ישעיה נט, כ): "ובא לציון גואל". (זוה"ק דף קנ"א).

וכתב הגאון חיד"א (נחל קדומים): שמעתי משם הקדמונים דמשה רבנו ע"ה מסר לו סוד זה בשמים, שכשיתפלל ויאמר ב' פעמים 'נא' בתפלתו - תקובל תפלתו. ומשום הכי אמר: אל נא רפא נא לה, ויעתר לו ה'. עכ"ד. ועל פי זה

פירשו, דכשומר משה (דברים ג, כה): אעברה נא ואראה, אמר לו: רב לך, דהיינו שלא יאמר פעם אחרת 'נא'. וזהו שאמר (שם, כו): אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כלומר - נא.
וראייתי אחר זמן בפירוש רב אשכנזי שכתב, דהטעם כי ב' פעמים נ"א, עולה בגימטריא: מיכא"ל (עם הכולל), ודו"ק. עכ"ל.

המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו

מצאנו בגמרא (ברכות לד.): אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו, שנאמר (במדבר יב, יג): "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים.

ומבאר הגאון בעל "חתם סופר" (נדרים מ.), שהכוונה למי שמבקש רחמים בפני החולה, כפי שמשא רבנו ביקש על מרים בפניה. ועל כן אמר "אל נא רפא נא לה", ולא הזכירה בשמה.

ומה היתרון בתפילה בפני החולה - שאז אין צורך בהזכרת שמו?

ביאר ה"חתם סופר" (שם), ע"פ מה שכתבו המקובלים (עיין זוהר בראשית טט): שיש בהזכרת שם החולה קצת התעוררות הדין עליו, ואף שקרוב לשכר על ידי התפילה, אך מכל מקום נגרם לו לפעמים קצת הפסד כתוצאה מהזכרת שמו. זהו אפוא, הרווח בתפילה בפני החולה - שאז אין צריך להזכיר את שמו.

ולפי זה, ביאר באופן נפלא את מאמר חז"ל (נדרים שם): כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות... שימות סלקא דעתך? אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. ועל פניו, הדברים קשים להבנה.

אך לפי המתבאר לעיל - מובן היטב: מי שאינו מבקר את החולה, אף שהוא מתפלל לרפואתו, מאחר וצריך להזכיר את שמו (כדברי ה"מגן אברהם", סימן קיט ס"ק א' בשם מהרי"ל), לפעמים עלול לגרום לו הפסד על ידי הזכרת שמו. לעומת זאת, הנכנס לבקר את החולה, מתפלל עליו שיחיה, ותפילתו זו היא טובה ומועילה, שכן אז אין צריך להזכיר את שמו.

"וּתְסַגֵּר מְרִים מְחוּץ לְמַחֲנֵה שְׁבַעַת יָמִים" (יב, טו).

איני יכול לעזוב הכל

בזמן פרוץ מלחמת העולם השנייה, הפצירו תלמידי ישיבת קמניץ במרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצוק"ל בעל 'ברכת שמואל', שימלט על נפשו מן העיר עקב התקרבות הגייסות. אך תשובתו המרטיטה היתה: איני יכול! שלש עשרה שנה עומד מבצר התורה בקמניץ, שלש עשרה שנים לטהטות בו אש התורה והשלהבת עולה מאליה עולה ומאירה, עכשיו אנטוש הכל, לעקור במחי יד הכל? אינו יכול! 'איני יכול' - אף לא במחיר חייו!

היה זה בערב ראש השנה שנת ת"ש, הנאצים כבשו את העיירה, וכמנהגם, עצרו תחילה את מנהיגי המקום ובראשם את ראש הישיבה הגאון רבי ברוך בער. תלמידי הישיבה נחרדו, העיירה כולה הזדעזעה, הוחלט לעשות כל מאמץ להביא לשחרורו של הגאון ולעקור מן המקום, לברוח הרחק ככל האפשר, אבל ניסיונות השחרור לא נשאו פרי, והישיבה נשארה במקום וציפתה לרחמי שמים, בתפילה, בתחנונים ובדמעות.

ישישה אחת החליטה לנסות פעם נוספת, לבדה, מתוך סיכון עצמי נועז, עלתה לבית הממשל ובקשה להיפגש עם הקומיסר. - הלא אתם הגרמנים מצויים בעיצומה של מלחמה - אמרה לו ברטט - אתם חפצים לנצח בה, ומה עשיתם? עצרתם איש קדוש ואתם מחזיקים בו בכוח? הלא תנגפו לפני אויביכם!

דבריה הנרגשים הרעישו את לבו של המושל, והוא ניאות לשחרר את ראש הישיבה, אך בתנאי שיעזוב את העיירה תיכף ומיד.

רבי ברוך בער חזר לביתו ולספריו, והתלמידים הופיעו לפניו. עליו לעזוב את המקום, אבל הוא לא יעזוב לבדו, כל הישיבה תלך עמו, ורבי ברוך בער שומע ומבין, אך 'אינו יכול', נכון, זה עתה יצא ממאסר, חייו היו נתונים לו מנגד, זהו פיקוח נפש, היה תנאי מפורש לשיחרורו, הכל אמת ויציב, אבל הישיבה הקדושה שבנה בעמל רב, בקירות שספגו כה הרבה תורה, שראו כל-כך הרבה עמל... הוא בקש שהות של חצי שעה, ותלמידיו יצאו מן החדר.

רבי ברוך בער נשאר לבדו עם ספריו, הוא הביט בהם בחיבה, אל כל אחד מהם הוא קשור בעבותות אהבה, בכל אחד השקיע כה הרבה עמל, חזר שוב ושוב על כל מילה, בחן כל משפט, איך יוכל לעזובם? קם ממקומו, נגש לארון,

הושיט יד אל הרשב"א, הרשב"א הקדוש, דפדף באקראי, האותיות השחורות יקדו, צרבו, הן חיות, מתוך הדפים עלו מאות החידושים, החילוקים, היסודות. והנה הטור, דפיו מעט קרועים. והבית יוסף הקדוש, והב"ח, הוא נמנע מלהסתכל בשולחן ערוך, בש"ך ובסמ"ע, בקצות החושן, ונתיבות המשפט... כולם תובעים את עלבונם, איך אפשר לנטשם? והרמב"ם, הרמב"ם הקדוש... כעבור מחצית השעה נקשו התלמידים בדלת, איש לא ענה, הם פתחו אותה לאיטה, וראו את הרב מתרפק על ספריו. הרב ילך אתנו? שאלו ביראה. 'אינני יכול' - ענה הרב.

השתררה שתיקה מבוכה, זהו פקוח נפש, מוכרחים. שני תלמידים ניגשו אל הרב, עמדו משני צידיו, תמכו בו בעדינות ולאט לאט פסעו אל הפתח, כשמעיניהם זולגות דמעות... (מוסר חכמים).

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה
ההפטרות מדברת על מנורת זהב שראה זכריה, וזה מעין הפרשה הפותחת בענין הטבת הנרות של מנורת הזהב.

תוכן ההפטרות

הנביא זכריה מתנבא על הגאולה האחרונה, שבורא העולם ישרה שכיתנו בתוכנו והרבה מאומות העולם יתיהדו וה' ישכון בירושלים.

כמו כן ראה בנבואה את יהושע הכהן הגדול, שעומד לפני מלאך ה' והשטן מקטרג עליו על שלא מיחה בבניו שלקחו נשים נוכריות.

אך ה' גוער בשטן שמקטרג על יהושע שניצל מכבשן האש, כשנזרק עם נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיהו ע"י נבוכדנצר.

ואז אומר ה' לעומדים לפניו שיסירו הבגדים הצואים מעל יהושע, דהיינו שבניו יגרשו את הנשים הנוכריות ואז ילבישו אותן מחלצות בגדים נאים, שהכהונה לא תסור ממנו. ואם ילך בדרכי ה' הרי גם בניו יזכו לכהונה.

אחר כך הנביא רואה במראה הנבואה מנורת זהב עם שני עצי זיתים מעל המנורה והזיתים נכתשים והשמן זב מאליו לתוך נרות המנורה, ובוה רמז לו שכשם שבמנורה נעשה הכל לבד ללא טורח, כך המשיח הבא מזרע זרובבל יגאל את ישראל לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו יתברך.

זכריה פרק ב' פסוק י"ד - פרק ד' פסוק ז'.

יְרַנְּנִי וְשִׂמְחֵנִי שירי ורנני [א] ושמחי **בְּתִצִּיּוֹן** [ב] **כִּי הִנְנִי בֵּא לִירוּשָׁלַיִם** וְשָׂכַנְתִּי בְּתוֹכָךָ
נְאֻם־יְהוָה: טוּן וְנִלְוִי או יתחברו (רש"י) **גוֹלִים רַבִּים** עמים רבים **אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ**

עיונים והארות

- א. באבן** עזרא על מגילת איכה פרק ב' (פסוק ז) כ' רנה הרמת קול בשיר. ובתרגום יונתן (ישעיה נד,א) רני-שבחי.
 - ב. רני** ושמחי בת ציון - 'רני ושמחי ב'ת ציון' ראשי תיבות צבור למפרע, רמז דאפילו כנישתא חדא דשבים בתשובה, יבא גואל, כמו שאמרנו בזהר הקדוש, וזהו צבור, אז 'רני ושמחי בת ציון' ובא לציון גואל. ואפשר לומר כי הגאולה תלויה שנהיה ישראל באחדות, וכמו שכתבנו בעניינתנו בדרושים בס"ד, כי חרבן בית שני היה בעבור שנאת חנם, ואיך אפשר שתהיה גאולה, כל
- זמן שיהיה שנאת חנם. ולכן 'רני ושמחי' לשון יחיד, שיהיו כל ישראל באחדות.
- ואמרנו** ביומא (דף ע"א) ע"א, 'אליכם אישים אקרא' (משלי ח, ד), אלו תלמידי חכמים, שדומים לנשים ועושים גבורה כאנשים. ופירש רש"י (שם ד"ה 'שדומין לנשים'), ענותנין ותשושי כח. ואפשר דלכך אמר 'רני ושמחי' לשון נקבה, לרמוז שהם ענותנין ובאחדות ותשושי כח מכמה הרפתקי של הגליות, וראוים לגאולה.

לִי לְעַם כי יתגידו ויקבלו עליהם עול מלכות שמים **וְשִׁכְנֹתַי** ואפילו הכי אני אשרה שכינתי **בְּתוֹכְךָ וַיְדַעְתָּ**

בְּיַהֲוֶה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ להתנבאות, לבשר לכם שיש תקוה (מלבי"ם) ושלעתיד עיקר הטובה תהיה עליכם ולא

על האומות (ט"ד): **טז וְנַחֵל** וינחיל ויוריש **יְהוָה אֶת-נַחֲלָת [ג] יְהוּדָה** להיות **חֶלְקוֹ** לעולם **עַל אֲדַמַּת**

הַקְּדָשׁ [ולא ילכו יותר לגלות(ט"ד)] **וּבַחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם** להשכין שם שכינתו והיינו שיקח את החלק הזה מיהודה להיות

נחלתו וחלקו שלו יתברך (מלבי"ם): **יז הֵם** שתקנו (רד"ק) **כָּל בֶּשֶׂר** שאר העכו"ם (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה [ה] כִּי נִעְוָר**

כאילו יעיר משנתו **מִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ** מהשמים לעשות נקמה באומות כי עד הנה החריש להם (ט"ד):

ג. אומר הנביא זכריה **וַיֵּרְאֵנִי** הקב"ה הראה לי במראה הנבואה **אֶת-יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** שהיה בזמן תחילת

בית שני **עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה** שדן אותו על מעשיו **וְהַשָּׁטָן** המקטרג **עֹמֵד עַל-יְמִינוֹ** כי המקטרג

עמד מצד שמאל המלאך השופט ולצד ימין יהושוע (מלבי"ם) **לְשָׁטָנוֹ** לקטרג עליו שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות (רש"י):

ב **וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה [ד] אֶל-הַשָּׁטָן יַגְעֹר יְהוָה** בעל הרחמים (מלבי"ם) **בְּךָ הַשָּׁטָן** ויחזור **וַיַּגְעֹר**

יְהוָה בְּךָ הַבַּחֵר בִּירוּשָׁלַם הקב"ה הבוחר בירושלים יגער בך **הַלֹּא זָנָה** יהושוע כהן גדול זכותו גדולה שהרי

עיונים והארות

דאורייתא. וזה שאמר 'רני' לרמוז לרנה של תורה, 'ושמחי' דהלימוד יהיה בשמחה גדולה, כי על ידי זה 'הנני בא ושכנתי בתוכך, וכן כתיב (איוב ב, יט) 'קומי רני בלילה' ותרגם עסוקי במשנה בליליא, ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פרשה ז' אות ג) שבזכות המשניות תהיה הגאולה, דכתיב (הושע ח, ט) 'גם יתנו בגוים עתה אקבצם' וזהו 'רני ושמחי' כמה דאמרן.

אי נמי אפשר "רני ושמחי וגו", במה שכתב בזהר הקדוש (ח"ב רמ, א) על פסוק (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף קום' שהכונה 'לא תוסיף קום' מעצמה כשאר גליות, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו כביכול יבא להקימה, וזהו כבוד גדול. וזה שכתוב 'רני' על הגאולה עצמה, 'ושמחי' על הכבוד, 'כי הנני בא' להקימך ולא תקומי מעצמך כשאר גליות. ואפשר לרמוז 'ושמחי' אותיות משיחו, שיבא משיח צדקנו והוא גימטריא השט"ן, כי משיחו יבטלנו. (צוארי שלל אות ב')

ג. וחרד"ק פירש דהקב"ה ינחל בישראל להיות חלקו ונחלתו על אדמת הקודש, ומה שכתב יהודה לאו דוקא אלא משום שהוא ראש ממלכות ישראל [וכן משמע מתרגום יונתן].

ד. **הם** כל בשר מפני ה', כי נעור ממעון קדשו - רבי פנחס בשם ר' חמש פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון של תהלים, קומה ה' הושיעני אלקי, קומה ה' באפך, קומה ה' אל נשא ידך, קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו, אמר לו הקב"ה, דוד בני, אפילו אתה מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם לכשאראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. רבי שמעון ברבי יונה אומר עתה אקום, כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול, אלא כשיבוא אותו היום שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה שעה הם כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו (ב"ר ע"ו).

כי הנני בא - 'הנני' גימטריא ינון עם הכולל, שיבא משיח הנקרא ינון כמו שאמרו פרק חלק (סנהדרין צח, ב). (חומת אנך)

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' - אפשר לפרש במה שאמרו ז"ל (זהר ח"ב ה, ב) דהשכינה לא אזה מכותל מערבי כידוע, וזה אות לטובה דיגאלנו במהרה בימינו, וישיב את שבותנו כבראשונה. וידוע מה שפירשו כת הקודמין בתפלת שלמה המלך ע"ה "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו וגו" (מלכים א' ח, ז/נח), דעד שלא נבנה בית המקדש, השכינה שרויה בצדיקים, וכאשר נבנה הבית, התפלל שלמה כי כן יהיה דתשרה שכינה בצדיקים, הגם שבית המקדש מוכן לשבתו עולמים. והטעם שהשראת שכינה גורמת לירא אותו, דאף דאיהו לא חזי מזליה חזי.

ומשום הכי אמר 'יהי ה' אלהינו עמנו' עתה שנבנה בית המקדש, 'כאשר היה עם אבותינו' קודם שנבנה בית המקדש, שתשרה השכינה בצדיקים הגם שיש בית המקדש, ולא יורע כח הצדיקים. ונותן טעם 'להטות לבבנו אליו', דמועיל לירא את ה'. ובזה פירשו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), והרי הוא כמבואר, דמלבד השראת שכינה במקדש, עוד זאת 'ושכנתי בתוכם' כמאז ומקדם, עכ"ד הראשונים ז"ל.

וזה שכתוב 'רני ושמחי בת ציון' במה שנשארה שכינה בכותל מערבי, כי סימנא מילתא שבינה בית המקדש, 'ושכנתי בתוכך דייקא על הצדיקים, כמו שהבטיח הוא יתברך 'ושכנתי בתוכם', ועל זה נמי התפלל שלמה המלך ע"ה

רני ושמחי בת ציון וגו' - אפשר במה שכתבנו בכמה מקומות משם וזהו חדש (ח"א טו, א), דהגאולה העתידה תהיה בזכות התורה, כי היא בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא

הוא כ **אִוֵר** [כעץ (מ"צ)] **מִצַּל מַאֲשׁ** שניצל מהאש ולא נשרף (רש"י), כי הושלך באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה, וצדקיהו נביאי השקר, ויהושוע ניצל מהשריפה (רד"ק): **וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צְוֹאִים** מלוכלכים (מ"צ) כי בניו נשאו נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בהם (רש"י) ואחד מבני בניו היה חתן לסנבלט (אב"ע) **וְעַמֵּד לְפָנַי הַמְּלֹאךְ** [ה] שענתה דן אותו על מעשיו: **דַּ וַיַּעַן** המלאך שעמד יהושוע לפניו **וַיֹּאמֶר אֶל־הַמַּלְאכִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר** **הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצְּוֹאִים מֵעַלְיוֹ** מיהושוע, כלומר תפרישו את בניו מהנשים הנכריות ואמחול לו **וַיֹּאמֶר** המלאך **אֵלָיו** ליהושוע **רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעַלְיֶךָ עֹנֶךָ** שלא מחית בבניך **וְהִלַּבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת חַלְיוֹת** ובגדים נאים, דהיינו שע"ז יתגלו הזכויות שלך (רש"י) כי יתהפכו לך העוונות לזכויות על ידי התשובה (ע"פ מלבי"ם): **ה וַאֲמַר** אני זכריה אמרתי למלאך **יִשְׁיִמוּ צְנִיף טְהוֹר** מצנפת כהונה נקיה וטובה **עַל־רֹאשׁוֹ** של יהושוע וכך היה **וַיִּשְׁיִמוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ** של יהושוע **וַיִּלְבְּשֻׁהוּ בְּגָדִים** [ו] של כהן גדול (רד"ק, מלבי"ם) **וּמְלֹאךְ יְהוָה עַמֵּד** בכל משך הזמן הזה (מ"ד): **וַיֵּעַד** והעיד והתרה **מְלֹאךְ יְהוָה בְּיְהוֹשֻׁעַ** בעת שהלביש אותו בגדי כהן גדול (מלבי"ם) **לֵאמֹר: ז בַּהֲאֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תִלְךְ** שתתנהג במידות של ה' להיות רחום וחנון (מלבי"ם), וזרעך ילכו בדרכי שתתנדך אותם טוב (מ"ד) **וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי** ואם את המצוות שצויתני לשומרם **תִּשְׁמֹר** ותקיים **וְגַם־אֶתְהָ תִדְרִין** תשגיח ותשפוט **אֶת־בֵּיתִי** את עבודת הבית ודיני הקרבנות **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי** חצרות המקדש לבל יבא טמא וערל **וְנָתַתִּי לְךָ מִהֶלְכִים** [ז] **בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה** יצא לך מזרעך ענף לעתיד שישמש בבית המקדש השלישי והם יהיו כמו מלאכים קדושים וטהורים ויהיו הולכים בחייהם בין מלאכים נצחיים העומדים לפני ה' (מלבי"ם): **ח שָׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְהָ וַרְעִיךָ** חנניא מישאל ועזריה **הַיֹּשְׁבִים לְפָנָיֶךָ** [ח] **כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּוָה** כי ניצלו גם הם מכבשן האש, ומהראוי שדברי הנבואה יהיו גם להם (רש"י) **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים אֶת־עֲבָדֵי צִמַח** מלך המשיח (ת"י), [צמח גי' מנחם (אב"ע)] [משיח ר"ת מנחם ש"ילה י"נון ח'זקיה (הג"א בקול אליהו על אגרות השי"ס-סנהדרין צת)]: **ט כִּי־אֵלֶּה הָאֲבָן** הראשונה שהונחה שיניחו ביסוד בית העתיד **אֲשֶׁר נָתַתִּי בְיַד זְרוּבָבֶל מוֹכֵן וְעוֹמֵד לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ** שהוא ישים אותה (מלבי"ם) **עַל־אֲבָן אֶחָת**

עיונים והארות

ח. **כי אנשי מופת המוה** - כי אנשי מופת המוה. איזו אנשים שנעשה להם מופת, הוי אומר חנניא מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו בנים ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול. ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המוה (סנהדרין צ"ג).

ה. **ובמצודת דוד כתב**, דכוונת הכתוב לומר דגם בשעה שעמד לפני המלאך עדיין היה מלובש בזה העוון כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן.
ו. **והמצודת דוד פירש** וילבישוהו בגדים, היה נגלה זכויותיו.
ז. **ובת"י ורש"י** - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברד"ק - שזה רמז לנשמתו בהפרדה מהגוף.

שְׁבַעַה עֵינַיִם כלומר יזיהיה בה הרבה שמירות מאת ה' על הבנין ההוא (רש"י) [ט] **הִנְנִי מִפְתַּח פֶּתַח הַקַּבֵּה** הקב"ה בעצמו יחקוק ציורים יפים על האבנים ליפותם, כלומר שה' יתן כח ועזר על המלאכה ותהיה שמירה מעולה על הבנין **נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתֵּי וְהַסִּירוֹתַי אֶת־עֵנֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בַּיּוֹם אֶחָד** אסלה להם על כל העונות הקודמים בפעם אחת כי אחדש בקרבם רוח נכון ולא יחטאו עוד (רש"י): **וְאֵז בַּיּוֹם הַהוּא שְׁיוֹסֵד הַהִיכָל (אב"ע) תוֹסֵד שְׁנָאת חִינֵם (אלשיך)**

נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תשבו ותשכנו לבטח (אב"ע) ואז מרוב שלום שיהיה לכם (רד"ק) **תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ** להשתעשע תחת אהבתו יתברך (אלשיך) **אֶל־תַּחַת גִּפְנֵן וְאֶל־תַּחַת תְּאֲנָה** לשבת בצילה לאכול ולשמוח מרוב הטובה (מ"ד):

ד. א וַיֵּשֶׁב הַמְּלֶאךָ הַדְּבָר בִּי וַיַּעֲרֵנִי מכיוון שהנביא לא הבין את המראה הקודם שיפתח פיתוחיה שבעה עיניים על כן נפל בשינה ובא המלאך שנית והעיר אותו **כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ** והראה לו מראה אחר כדי שאבין את המראה הראשון (מלבי"ם): **ב וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמְּלֶאךָ מַה אַתָּה רֹאֶה [י] בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָהּ** כל המנורה היתה זהב (מ"ד) **וְגִלְגָּה** ספל גדול עגול ובו שטן **עַל־רֵאשֵׁיהָ** בראש קני המנורה **וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ** כעין הבזיכין שנותן לתוכן שטן **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת** לכל נר ונר היו שבעה צינורות שבהם נמשך וניצוק השמן מן הגולה **לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֵאשֵׁיהָ [יא] (רש"י): וְשִׁנַּיִם זִיתִים עָלֶיהָ** וראיתי עוד שני עצי זיתים עומדים אצל המנורה (רש"י) **אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה** הספל העגול **וְאֶחָד עַל־שְׂמאלָהּ: ד וְאָעַן** וארים קול **וְאָמַר אֶל הַמְּלֶאךָ הַדְּבָר בִּי לֵאמֹר מַה אֵלָּהּ**

עיונים והארות

ימשך מעין השמן אל קני המנורה, ולכל נר יש שבעה מוצקות. צינורות שהשמן זב בהם מן הגולה אל הנר. והנה המנורה רומזת על אור ה' המאיר לעולם כולו בכבודו, ובעת שיזרח כבוד ה' והלכו כולם לאורו. וראה את המנורה שהיא כולה בשלימות, והיא כולה זהב, שכבוד ה' יתגלה בהוד והדר לכבוד ולתפארת. וראה גולה על ראשה, הוא המעין העליון, שמשם יריק ברכת ה' ושפעו אל שבעת הנרות, ששבעת הנרות אשר במנורה הם שבעת המדות העליונות אשר באצילות האלקות, שם ינהיג את העולם, ודרך המדות ישגיח וישפיע ויריק השמן הטוב. והשמן יורד לכל נר דרך שבעה צינורות, כי כל אחד מן המדות כלול מכולם, אם לחסד אם לשבט אם לרחמים. והראה לו בזה שלעתיד לא תמשול המערכת שהם גם כן מנורה בשבעה נרות, שהם שבעה כוכבי לכת, כי מנורה זאת אינה של זהב, כי היא פחותה במדרגתה. (מלבי"ם).

יא. וב' רש"י (פסוק ג) שהנרות מ"ט היו רמז לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה שבעתיים כאור של שבעת הימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית עכ"ל.

ט. בת"י, שבעה עינין חזיאן לה וכו', רש"י לשון עינים לשון מראות. והמלבי"ם פירש שיהושע חקק על האבן לשון דמות של שבעה עינים, עיי"ש.

י. ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה - והנה מנורת זהב כלה. אלו ישראל, שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה, למענכם שלחתי בבליה, דבר אחר וגלה על ראשה, ויעבור מלכם לפניכם. ושבעה נרותיה עליה, היא זכות שבת שישאל משמרים אחד לשבעה ימים. שבעה ושבעה מוצקות, שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, ושבעה כנגד האבות עד משה. דבר אחר כנגד שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה, שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א, ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה, אלו שני המשיחים, אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל (פסיקתא).

וגולה על ראשה - על ראשה יש מעין שהוא ספל גדול שממנו

אֲדַנִּי מַה בָּאוּ לְדַמּוּ (מ"ד): הֲוַיַּעַן הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּלְיַי אֲמַר אֵלַי הֲלוֹא יִדְעַתָּ מַעֲצֻמְךָ תִּשְׁכַּח לְדַעַת מָה הִתְּמָה אֵלֶּה וְאָמַר לֹא אֲדַנִּי עַדִּין לֹא הִשְׁכַּלְתִּי לְדַעַת וְלִהְיִין מַה עֲנִינָם (מ"ה): וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לְאֹמֶר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זֶרְבָבֶל עַל מַלְךְ הַמְּשִׁיחַ הַבָּא מִזְרוּבָבֶל לְאֹמֶר שֶׁהַמְּשִׁיחַ יִמְשׁוֹל עַל הָעַמּוֹם לֹא בַחִיל [כ] לֹא בַגִּלְל רֹב חֵילוֹ וְלֹא בַכֶּחַ [ג] וְלֹא בַגִּלְל עֲרֹצָם וְגוֹדֵל כּוּחוֹ כִּי אִם־בְּרוּחֵי אֱלֹהִים יִמְשׁוֹל בָּם בְּלֹא טוֹרַח מִלְחָמָה כִּי אֵתָן בְּלִבְ הָעַמּוֹם לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ (מ"ו) אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: זְמִי־אַתָּה [יד] הֶרֶם־הַגְּדוֹל [טו] שִׁיחֶפֶךְ לְפָנַי זֶרְבָבֶל לְמִישָׁר וְהַכּוֹנֵה הִיא עַל הָעַמִּים הַגְּדוֹלִים וְהַחֲזָקִים כִּמוֹ גֹּג וּמִגֹּג שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְעַמּוּד לְפָנַי מַלְךְ הַמְּשִׁיחַ וְהוֹצִיא אֶת־הָאֲבָן הָרִאשֹׁנָה [טז] וְאֵז מַלְךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצֵא אֲבָן טוֹבָה וְחַשׁוּבָה וַיִּנְחַנָּה בִּיטוּד בְּנֵין בֵּית שְׁלִישִׁי תִּשְׁאֲלוּת כּוֹלָם יֹאמְרוּ בְקוֹל גְּדוֹל קוֹל הוֹמִיָּה תֵּן חֵן לָהּ יֵשׁ לָהּ לֵאבֹן זֶה חֵן וְחַשְׁיבוֹת מִיִּחְדָּת (מ"ז):

עיונים והארות

יב. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות - מסופר על הגאון רבי דב בעריש ויינפלד מטשעבין זצ"ל, שטרח רבות על מנת לשחרר את בני הישיבות מן החובה להתגייס לצבא. והנה פעם בא אליו אחד מראשי הצבא ואמר לו שאין מנוס מלגייס את בני הישיבות, מחמת הסכנות האורבות למדינה. השיב לו הגאון מטשעבין במשל: עגלון הוביל את עגלתו העמוסה במשא כבד במעלה הר. כשראה שהדרך קשה ותש כוחם של הסוסים ולא יכלו להמשיך לצעוד, החל לפרוק מעט מהמטען שבעגלה. אולם עדיין המטען היה כבד מאד והסוסים סירבו לזוז ממקומם. כיון שכך, החליט לפרוק חלק נוסף מן המטען, אך גם אז סרבו הסוסים להמשיך. לא התייאש העגלון והוסיף להשליך מעל עגלתו עוד צרור מהמטען, ועוד חבילה, עד אשר לא נותר בעגלה מאומה מן המטען, עד שהעגלה התרוקנה לגמרי. אולם עדיין הסוסים מסרבים לנוע. אך העגלון לא התייאש והתחיל לפרק את אופני הברזל של העגלה. אותם אופנים שהעגלה מתגלגלת ונוסעת על גביהם. כי חשב לתומו שאופני הברזל הכבדים מכבידים על העגלה.

יג. והנמשל. אומר הגאון מטשעבין לאיש שיחו. גם אתם נוהגים כמנהגו של העגלון התמים. בזכות לימוד התורה של בחורי הישיבות יש קיום לעולם ואתם מנצחים במלחמות. ואם תגייסו את לומדי התורה לצבא, כאילו אתם מפרקים את האופנים שבזכותם נוסעת העגלה. ודע לך. סיים הגאון את דבריו, שבלי אותם אופנים, לא תוכל העגלה לנוע ממקומה כלל וכלל.

יד. ורש"י ורד"ק פירשו על בנין ביהמ"ק דכמו שראית מעשה המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ויוצק בהם את השמן, כך יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל

יב. יתברך וברצונו. [אלא דרש"י פירש את כל הענין בבית שני ואנחנו פירשנו ע"פ שאר מפרשים דאיירי בבנין בית שלישי].

יד. רש"י ושאר מפרשים פירושווהו בענין אחר ע"ש.

טו. מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. מי אתה הר הגדול. זה מלך המשיח, ולמה קורא אותו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם, שאמר "הרימותי ידי אל ה'", ונשא מן משה, שנאמר בו "שאהו בחיקך", וגבה ממלאכי השרת, שכתוב בהם "וגביהן וגובה להם ויראה להם". ממי הוא יוצא, מדוד. והוציא את האבן הראשה, זו אבן של יעקב, שנאמר "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן" (תנחומא).

טז. כי הנה האבן - בשנה ראשונה למלכות כורש מלך פרס (שהיה ע' שנה מגלות בבל) כורש נתן רשות ליהודי בבל לבנות את בית המקדש השני בירושלים ועלו עם רב עם זרובבל ויהושע כהן גדול ובנו יסוד בית המקדש והמזבח. לאחר כמה חדשים כתבו האומות לכורש לבטל בנית הבנין וכך עשה. והיה בטל י"ח שנה עד שנה שניה של דריוש מלך מדי (בן אסתר המלכה) שאז שוב התחילו לבנות על פי נבואת חגי וזכריה בעת שיסדו בנין הבית ע"י זרובבל והכינו את האבן הראשה, היינו את האבן פינה שמניחים ראשונה ביסוד הבנין, מסר זרובבל את האבן ליהושע שהוא יניח אותו ביסוד באשר הוא כהן לאל עליון. יהושע חקק על האבן דמות של שבעה עינים, לרמוז בזה לשמירות רבות מאת המקום ב"ה על הבנין ההוא. [והיינו לפי רש"י שפירש דהענין כאן איירי בבנין בית שני].

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה

כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל

ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית

מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל

בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.ג.צ.ב.ה.

